

Disertační práce

**Rozvoj kreativních klastrů jako nástroje zvýšení
konkurenceschopnosti měst**

**Creative cluster development as a tool to increase
competitiveness of cities**

Autor:	Ing. Lukáš Danko
Studijní program:	Management a ekonomika
Studijní obor:	6208V038 Management a ekonomika
Školitel:	doc. Ing. Jozef Habánik, Ph.D.
Konzultant:	RNDr. Pavel Bednář, Ph.D.

Zlín, září 2017

© Lukáš Danko

Vydala **Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně** v edici **Doctoral Thesis**.
Publikace byla vydána v roce 2017

Klíčová slova: *Kreativní klastr, kreativní průmysly, konkurenceschopnost, rozvoj*

Key words: *Creative cluster, creative industries, competitiveness, development*

Plná verze disertační práce je dostupná v Knihovně UTB ve Zlíně.

ABSTRAKT

Koncept rozvoja klastrov a klastrových politík je aktuálnou témou na medzinárodnej úrovni (iniciatívy Európskej komisie a OECD) vo vzťahu rozvoju regiónov a zvyšovania konkurencieschopnosti. Podpora rozvoja klastrov je opatrením posilnenia a šírenia inovačných aktivít, ktoré presahujú hranice regiónov. V nadväznosti na kultúrne a kreatívne priemysly (KKP) možno sledovať zmeny z dôsledku rozvoja digitálnych médií a technológií, v rozmedzí kreatívnej ekonomiky. Súčasne sa jedná o hospodársku oblasť, ktorá generuje približne 3% HDP EU, a zároveň je súčasťou stratégie Európa 2020, pričom špecifikum spočíva vo fakte, kedy kritickú masu tvoria prevažne mikrofirmy a MSP. V tomto kontexte sa ponúka príležitosť k identifikácii prirodzených klastrov a hodnotenia rozvoja klastrových organizácií v tejto oblasti, v spojení s iniciatívami EU a zvyšovania konkurencieschopnosti miest a regiónov za účelom ich hospodárskeho rastu. V nadväznosti na predchádzajúce zistenia, je cieľom dizertačnej práce navrhnutie metodických odporúčaní pre identifikáciu prirodzených klastrov v oblasti KKP na území Slovenskej republiky a hodnotenia podmienok rozvoja kreatívnych klastrových organizácií na urbánnej úrovni. Práca v návrhovej časti predkladá koncept vytvorenia kreatívneho klastru designu v podmienkach bratislavského metropolitného regiónu za účelom zvýšenia jeho konkurencieschopnosti, ako inovatívny rozvojový prvok v zmysle absencie kreatívnych klastrov na území Slovenskej republiky. Za účelom naplnenia cieľov práce je využitá kombinácia metód kvantitatívneho a kvalitatívneho výskumu, a to najprv prostredníctvom exploračnej analýzy priestorových dát pri zohľadnení prírodných a spoločensko-ekonomických geografických podmienok rozloženia KKP. Ďalej za využitia kvalitatívnych metód, konkrétne zakotvenej teórie, k odhaleniu a hodnoteniu mechanizmov rozvoja klastrových organizácií KKP a vonkajších procesov, ktoré ich ovplyvňujú. V rámci kvantitatívnej analýzy, boli identifikované a vysvetlené priestorové vzorce prirodzených kreatívnych klastrov, ktoré sú spojené s neoklasickými a kvantitatívnymi konceptami teórie regionálneho rozvoja (konkrétne aglomeračné a urbanizačné výhody), ekonomickej geografie, v kontexte distribúcie a priestorovej organizácie ekonomických aktivít. Súčasne sú empirické poznatky spojené s teoretickými východiskami klastrov, ako nástroja rozvoja jak nodálnych, tak administratívne vymedzených regiónov, kreatívnej ekonomiky a konceptom smart špecializácie miest a regiónov. V kontexte kvalitatívneho výskumu sú zistenia spojené s transferom skúseností v oblasti vzniku a rozvoja klastrových organizácií KKP, v kontexte hierarchického prístupu riadenia verejnej podpory klastrov a KKP, v spojitosti na úrovne makro (EU), mezo (národná) a mikro (mestská) prístupov a špecifiká governance (quadruple-helix model). Vedeckým prínosom práce je teda rozšírenie diskusie teoretických prístupov rozvoja a podpory klastrov a KKP, na príklade Slovenskej republiky a zároveň členov V4, ktoré zdieľajú spoločné socio-ekonomické charakteristiky post-socialistických krajín strednej Európy.

ABSTRACT

The concept of cluster development and cluster policies, are topics of recent of both academic and industry debates. Furthermore, there are target of various international initiatives of regional development and increasing competitiveness (European Commission and OECD). Support for cluster development is a measure to strengthen and disseminate innovation that go beyond the borders of administrative regions. Thus, the cultural and creative industries (CCI) are also affected, mainly due to changes resulting from the digital media and technologies within creative economy. Simultaneously, the CCI is an progressive economic area that accounts for about 3% of the EU GDP, and is a part of the Europe 2020 strategy. Specifics of the CCI are reflected in their critical mass, with high share of micro-enterprises and SMEs. Moreover, there is an opportunity to identify their natural clusters and assess the development of cluster organizations, in order to increase competitiveness of cities and regions, along with the EU initiatives for economic growth. Therefore, a methodology is proposed to deliver recommendations for identifying natural clusters in the CCI, and to assess conditions for the creative cluster organizations development, at the urban level in Slovakia. Proposal is focused on case study of first creative cluster organization in Slovakia within Bratislava metropolitan region in order to increase its competitiveness, due to the lack of creative cluster organizations in the study area. A combination of quantitative and qualitative research methods is used in to meet aforementioned objectives. The methods consists of Exploratory spatial data analysis (ESDA) with respect to socio-economic conditions of the CCI. Furthermore, the grounded theory was selected as qualitative methodology in order to discover and evaluate mechanisms for development of the CCI cluster organizations. The grounded theory also provided insight into external processes that affect the CCI cluster organizations. The quantitative analysis identified spatial patterns of natural clusters that are associated with neoclassical and quantitative concepts of the regional development theories, and spatial distribution of economic activities with respect to economic geography. Furthermore, empirical findings are linked to the theoretical background of clusters as a tool for the development of both nodal and administrative regions, creative economy, and smart specialization of cities and regions. The qualitative analysis was carried out in order to transfer experience regarding formation and development of the CCI cluster organizations. Furthermore, this part was handled in the context of public support, governance and its approach towards the CCI, on macro, mezo and micro levels. Scientific contribution of the thesis is raising awareness and benefiting the discussion regarding theoretical approach towards cluster development in the CCI, within specific study area of Slovakia and members of the Visegrád Four, who share similar socio-economic conditions of post-socialist countries in Central Europe.

OBSAH

ZOZNAM OBRÁZKOV	7
ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK	9
ÚVOD	10
1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ CIEĽOV A VÝSKUMNÝCH OTÁZOK PRÁCE	12
1.1 Nastavenie cieľov a výskumných otázok práce	12
2. SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY	15
2.1.1 Teórie regionálneho rozvoja.....	15
2.2 Ekonomická geografia a KKP	19
2.2.1 Kultúrna geografia.....	20
2.2.2 Urbánna ekonomika	22
2.3 Kreatívna ekonomika	23
2.3.1 Kreativita.....	25
2.3.2 Kreatívna trieda	26
2.3.3 Kultúrne a kreatívne priemysly (KKP).....	28
2.3.4 Kreatívne mestá.....	31
2.3.5 Kreatívne prostredie (milieu)	33
2.3.6 Kultúrne a kreatívne okrsky	34
2.4 Problematika klastrov a kkp	35
2.4.1 Rozvoj klastrov	36
2.4.2 Triple Helix a Quadruple Helix modely	39
2.4.3 Kreatívne klastre a konkurencieschopnosť	43
2.5 Nástroje riadenia problematiky klastrov a kkp.....	46
2.5.1 Regionálna politika a EU	46
2.5.2 Smart špecializácia a rozvoj klastrov	48
2.5.3 Klastrové a verejné politiky	49
2.5.4 Kultúrna politika	54
2.5.5 Governance.....	56
2.5.6 Zhrnutie teoretického rámca problematiky klastrov.....	57
3. METODIKA SPRACOVANIA	61
3.1 Kvantitatívne mapovanie priestorového rozloženia KKP	61
3.1.1 Priestorová autokorelácia	62

3.1.2	Príprava dát.....	66
3.1.3	Metodický postup	66
3.1.4	Výsledky kvantitatívneho mapovania.....	67
3.1.5	Zhrnutie kvantitatívneho mapovania prirodzených klastrov	81
3.2	Kvalitatívna analýza rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií	83
3.2.1	Príprava dát.....	85
3.2.2	Výsledky a diskuzia kvalitatívnej analýzy rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií.....	87
3.2.3	Zhrnutie kvalitatívnej analýzy rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií	97
4.	NÁVRHOVÁ ČASŤ	100
4.1	Sieťová analýza potenciálnej členskej základe klastrovej organizácie	100
4.2	Klastrová organizácia a podporné mechanizmy	102
5.	PRÍNOS PRÁCE PRE VEDU A PRAX	107
5.1	Prínos pre vedu.....	107
5.2	Prínos pre prax.....	108
6.	ZÁVER	109
6.1	Obmedzenia výskumu	110
7.	ZOZNAM LITERATÚRY	111
8.	PUBLIKAČNÉ AKTIVITY AUTORA	121
9.	ODBORNÝ ŽIVOTOPIS	122

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obr. 2-1 Kreativný cyklus. Zdroj: KEA, 2006.....	28
Obr. 2-2 Grafické znázornenie kreatívnych okruhov. Zdroj: Throsby, 2010, vlastné spracovanie .	29
Obr. 2-3 Grafické znázornenie rozdelenia KKP. Zdroj: Creative Economy Report (2010), vlastné spracovanie.....	30
Obr. 2-4 Infraštruktúra kreatívneho milieua. Zdroj: Landry (2013), vlastné spracovanie.....	33
Obr. 2-5 Evolúcia inovačného procesu. Zdroj: Etzkowitz, 2008.	41
Obr. 2-6 Rozvojový rámec klastrovej politiky. Zdroj: Uyarra a Ramlogan, 2012.....	52
Obr. 2-7 Teoretický rámec nastavenia problematiky klastrov a špecifik. Zdroj: vlastné spracovanie.	59
Obr. 2-8 Teoretický rámec nastavenia riadenia a rozvoja klastrov. Zdroj: vlastné spracovanie.....	59
Obr. 2-9 Interdisciplinárny rámec štúdia rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrov na úrovni miest. Zdroj: vlastné spracovanie.	60
Obr. 3-1 Grafické znázornenie Moranovho diagramu. Zdroj: Spurná, 2008.	64
Obr. 3-2 Grafické znázornenie metodického rámca kvantitatívnej analýzy. Zdroj: vlastné spracovanie.	67
Obr. 3-3 Moranov diagram, kreatívne priemysly (1993-2004). Zdroj: vlastné spracovanie.	68
Obr. 3-4 Lokálna priestorová autokorelácia kreatívnych priemyslov 1993-2004. Zdroj: vlastné spracovanie.....	69
Obr. 3-5 Moranov diagram, kreatívne priemysly (2004-2015). Zdroj: vlastné spracovanie.	70
Obr. 3-6 Lokálna priestorová autokorelácia kreatívnych priemyslov 2004-2015. Zdroj: vlastné spracovanie.....	70
Obr. 3-7 Moranov diagram, kreatívne priemysly (2015). Zdroj: vlastné spracovanie.....	71
Obr. 3-8 Lokálna priestorová autokorelácia kreatívnych priemyslov 2015. Zdroj: vlastné spracovanie.	72
Obr. 3-9 Moranov diagram, kultúrne priemysly (1993-2004). Zdroj: vlastné spracovanie.....	73
Obr. 3-10 Lokálna priestorová autokorelácia kultúrnych priemyslov 1993-2004. Zdroj: vlastné spracovanie.....	73
Obr. 3-11 Moranov diagram, kultúrne priemysly (2004-2015). Zdroj: vlastné spracovanie.....	74
Obr. 3-12 Lokálna priestorová autokorelácia kreatívnych priemyslov 2004-2015. Zdroj: vlastné spracovanie.....	75
Obr. 3-13 Moranov diagram, kultúrne priemysly (2015). Zdroj: vlastné spracovanie.	76
Obr. 3-14 Lokálna priestorová autokorelácia kreatívnych priemyslov 2015. Zdroj: vlastné spracovanie.....	76
Obr. 3-15 Moranov diagram, kultúra (1993-2004). Zdroj: vlastné spracovanie.....	77
Obr. 3-16 Lokálna priestorová autokorelácia kultúry 1993-2004. Zdroj: vlastné spracovanie.....	78
Obr. 3-17 Moranov diagram, kultúra(2004-2015). Zdroj: vlastné spracovanie.	79
Obr. 3-18 Lokálna priestorová autokorelácia kultúry 2004-2015. Zdroj: vlastné spracovanie.....	79
Obr. 3-19 Moranov diagram, Kultúra (2015). Zdroj: vlastné spracovanie.	80
Obr. 3-20 Lokálna priestorová autokorelácia kultúry 2015. Zdroj: vlastné spracovanie.....	81
Obr. 3-21 Metodický postup kvalitatívnej analýzy. Zdroj: vlastné spracovanie.....	84
Obr. 3-22 Grafické znázornenie skladby kultúrnych a kreatívnych klastrov na území V4. Zdroj: vlastné spracovanie.	86

Obr. 3-23 Prostredie pôsobenia klastrových organizácií KKP, v rámci podpory konkurencieschopnosti. Zdroj: vlastné spracovanie.....	87
Obr. 3-24 Schéma vzniku a podpory rozvoja klastrových organizácií KKP, v rámci podpory konkurencieschopnosti. Zdroj: vlastné spracovanie.....	89
Obr. 3-25 Grafické znázornenie podpory konkurencieschopnosti klastrových organizácií KKP. Zdroj: vlastné spracovanie.....	96
Obr. 3-26 Postup podpory zvýšenia konkurencieschopnosti (miest). Zdroj: vlastné spracovanie...	96
Obr. 3-27 Motívy a špecifiká tradičných klastrových organizácií	98
Obr. 3-28 Motívy a špecifiká klastrových organizácií KKP. Zdroj: vlastné spracovanie.	99
Obr. 4-1 Analýza sietí potenciálnych členov klastrovej organizácie (design). Zdroj: vlastné spracovanie.....	101
Obr. 4-2 Možnosti vývojové štádiá klastrovej organizácie. Zdroj: vlastné spracovanie.....	102

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

BSK	Bratislavský samosprávny kraj
COSME	Competitiveness of Enterprises and SMEs
CBD	Central Business District
DCMS	Department of Culture, Media and Sports
EBN	European Business Network
ECA	European Cluster Alliance
ECEI	European Cluster Excellence Initiative
EK	Európska Komisia
EU	Európska únia
GIS	Geografický informačný systém
HDP	Hrubý domáci produkt
KKP	Kultúrne a kreatívne priemysly
LAU2	Local Administrative Unit
LISA	Local indicators of Spatial Association
MSP	Malé a stredné podniky
NIS	National Innovation Systems
NUTS	Nomenclature of territorial units for statistics
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
OSZČ	Osoba samostatne zárobkovo činná
RIS3	Regional Innovation System
SAID	Slovenská asociácia interiérových dizajnérov
SCD	Slovenské centrum designu
ŠUSR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
ŠÚV	Škola úžitkového umenia
TH	Tripple-Helix
QH	Quadruple-Helix
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNESCO Organization	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ÚGDS	Únia grafických dizajnérov Slovenska
VaV	Veda a výskum
VŠVU	Vysoká škola výtvarného umenia

ÚVOD

Problematika kreatívnych priemyslov predstavuje sťaženie v nadväznosti na konkrétne definície a vymedzenie, z hľadiska rôznorodosti teoretických prístupov. K prvotnému kroku k identifikácii konceptu prispel Department for Culture, Media and Sport (1998), s predstavením odvetví, ktoré majú svoj pôvod v individuálnej tvorivosti, zručnosti, talentu, pričom majú potenciál pre dosiahnutie blahobytu a tvorby pracovných miest. Jedná sa o oblasť, ktorá je založená na využívanie duševného vlastníctva. Avšak v rámci znalostne orientovanej spoločnosti dochádza k modifikáciám a rozšíreniu spomínaného konceptu, v nadväznosti na sektor médií a kultúry. Dochádza tak k prepojeniu kreatívnych priemyslov s kultúrou, pričom sa vyvinula oblasť kultúrnych a kreatívnych priemyslov (Flew, 2013). Rozšírenie spomínaných ekonomických aktivít o vzdelávanie, súkromné a verejné služby, viedlo ku vzniku kreatívnej ekonomiky (Howkins, 2011).

Aj napriek rozdielnostiam z hľadiska rôznorodosti prístupov k kreatívnym priemyslom, možno sledovať spoločný fakt, ktorý spočíva vo využívaní ľudskej kreativity, ktorá sa považuje za ďalší výrobný faktor (Florida, 2002). Otázkou v súvislosti s definíciou kultúrnych a kreatívnych priemyslov je súčasne aj ich mapovanie, kde je totožne možné sledovať rôznorodosť prístupov, najmä v spojitosti s priestorovým rozložením. Z toho dôvodu sa koncept KKP skúma, v súvislosti s oblasťami kreatívneho mesta a milieu (Landry, 2012) a prirodzených, prípadne inštitucionalizovaných kreatívnych klastrov (Meier zu Kocker, 2012). Z hľadiska mapovania a vymedzenia klastrov KKP, sa predkladá príležitosť identifikácie špecifik, v porovnaní s tradičnými klastrami. V súčasnosti bolo odhalené, že prirodzené klastre KKP vznikajú najmä v mestských oblastiach (Lazzeretti, 2012) v nadväznosti na produkciu kreatívnych tovarov a služieb, ich absorpčnú kapacitu a vzdelanostnú štruktúru. Ďalším faktorom je intenzita a hustota interakcie aktérov KKP, pričom mestá figurujú, ako zdroje koncentrácie produkcie a odbytu. Otázkou však je, aký je dopad klastrov KKP na zvyšovanie konkurencieschopnosti, najmä v oblasti tvorby pridanej hodnoty výrobkov a služieb (neštandardizovanej produkcie), v rámci kreatívnej ekonomiky a rozvoji miest a regiónov.

Súčasne je príležitosť skúmať spomínanú problematiku, z pohľadu managementu a governance, najmä v spojitosti s úlohou verejnej správy, v oblasti podpory klastrov KKP. Význam skúmanej oblasti je podporený iniciatívami medzinárodných organizácií, ako EU a OECD, ktoré aktívne pristupujú k posilneniu a šíreniu inovačných aktivít, ktoré presahujú hranice regiónov. V podmienkach EU sa súčasne vyvíja tlak na podporu klastrových aktivít a KKP, z dôsledku dynamických zmien oblastí digitálnych médií a využívania technológií, ktoré sa stali súčasťou programov Kreatívna Európa a Horizon 2020. Podľa EU sa jedná o hospodársku oblasť, ktorá generuje približne 3% HDP EU a zasahuje do problematiky rozvoja MSP, ako hnacieho motora hospodárskeho

rastu EU. Spomínané oblasti zasahujú do socio-ekonomického rozvoja študovaného prostredia (Slovenskej republiky), kde boli vyvinuté kroky k vymedzeniu oblasti KKP (správa o stave a potenciáli kreatívneho priemyslu na SR), súčasne s iniciatívami ministerstva kultúry. Naskytuje sa tak príležitosť, v podobe identifikácie špecifik priestorového rozloženia prirodzených kreatívnych klastrov a odhalenia možnosti rozvoja klastrových organizácií, v kontexte podpory konkurencieschopnosti miest. Súčasne je možnosť navrhnutia klastrovej organizácie ako prípadovej štúdie, vzhľadom na absenciu klastrovej organizácie, v porovnaní s ostatnými členmi Vyšehradskej štvorky (V4).

1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ CIEĽOV A VÝSKUMNÝCH OTÁZOK PRÁCE

Ciele práce sú zamerané na rozšírení poznania problematiky prirodzených a inštitucionalizovaných kreatívnych klastrov, v kontexte teoretických konceptov a súčasne praktických prínosov, pri rešpektovaní doterajšieho vývoja a kritického zhodnotenia jednotlivých prístupov. Ciele a metódy sú spracované s odkazom na interdisciplinárny rámec štúdia rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrov, najmä na jeho prieniky, v nadväznosti na skúmanie klastrov v rámci teórií regionálneho rozvoja, ekonomickej geografie a governance. Vedecké otázky sú stanovené na odhalenie špecifik kreatívnych klastrov na základe kombinácie teoretických rámcov a prístupov, ako geografia, ekonómia, management, verejná správa a KKP. Súčasne sú ciele v študovanom prostredí nastavené na rozšírenie danej problematiky o teoretické znalosti priestorového rozloženia a špecifik rozvoja klastrových organizácií a ich následného aplikovania do praxe, vo forme návrhovej časti. Zámerom je tak prispieť k teoretickej základni poznania kreatívnych klastrov ako oblasti, ktorá je nedostatočne teoretizovaná, v porovnaní s tradičnými klastrami (Branzanti, 2015). Zároveň je zámerom aj odhalenie špecifik rozvoja kreatívnych klastrov a ich priestorového rozloženia, pri rešpektovaní rozdielov v inovačných aktivitách a kreatívnych priemysloch (Todtling a Trippel, 2005), kde doposiaľ nebol určený jednotný model, ktorý by sedel vo všeobecnosti. V práci sú súčasne zohľadnené aj rôznorodé prístupy k vymedzeniu oblasti KKP, ktoré rešpektujú rozdielnosti v pohľadoch na danú problematiku z pohľadu ekonomie, geografie a managementu. Z hľadiska originality je v práci vymedzená perspektíva skúmania kreatívnych klastrov, ako nástroja pre podporu miestneho a regionálneho rozvoja, so zameraním na zvyšovanie konkurencieschopnosti miest (Musterd a Murie, 2011).

1.1 Nastavenie cieľov a výskumných otázok práce

Hlavným cieľom dizertačnej práce je navrhnutie metodických odporúčaní mapovania, hodnotenia a podpory rozvoja kreatívnych klastrov na urbánnej úrovni, v kontexte konkurencieschopnosti miest, v nadväznosti na zvyšujúcu sa podporu kreatívnych odvetví zo strany EU (Creative Europe, Horizon 2020) a pri zohľadnení špecifik predchádzajúceho vývoja krajín V4 v podobe transformácie ekonomík, z centrálne plánovaných na tržné a zároveň k prehlbujúcim disparitám medzi hlavnými a ostatnými mestami. Dielčím cieľom z hľadiska vyhodnotenia rozvoja, je predstavený návrh založenia klastru designu na podporu zvýšenia konkurencieschopnosti v podmienkach bratislavského metropolitného regiónu, kde sa sústreďuje kreativita v podmienkach Slovenskej republiky, a rovnako aj väzbou na metropolitné regióny Viedne a Budapešti. Ostatné dielčie ciele zahŕňujú:

- vymedzenie kreatívnych priemyslov, z hľadiska vývoja v kontexte kultúrnej a ekonomickej geografie

- identifikáciu vývoja a chápania role KKP v národnom hospodárstve, vrátane role kreatívnej ekonomiky, vo vzťahu ku konceptu kultúrneho obratu a jeho odrazu v rozvojových stratégiách EU,
- mapovanie koncentrácie kultúrnych a kreatívnych priemyslov a rozdelenie na urbánne, resp. regionálne klastre, so zámerom odhalenia priestorových vzorcov,
- identifikáciu špecifik kreatívnych klastrov a ich konkurencieschopnosti v porovnaní s klastrami tradičných priemyslových odvetví,
- charakteristiku role KKP vo vzťahu ku klastrovým iniciatívam, vrátane podania definície klastrov, triple a quadruple helix konceptu. Následne aj vo vzťahu ku regionálnemu rozvoju v podobe regenerácie, kreatívnej triede, kreatívnemu indexu a deindustrializácie u štrukturálne postihnutých oblastí,
- identifikovanie dosahu národných klastrových politík na rozvoj klastrov,
- návrh zameraný na vytvorenie modelovej klastrovej organizácie KKP v bratislavskom metropolitnom regióne, v kontexte priestorového rozloženia a zohľadnenia špecifik riadenia a rozvoja kreatívnych klastrov.

Podľa stanovených cieľov boli navrhnuté výskumné otázky a štatistická hypotéza dizertačnej práce, ktoré nadväzujú na poznatky kritickej literárnej rešerše odborných publikácií zameraných na kvantitatívnu a kvalitatívnu analýzu, spoločne so zdrojmi pokrývajúcich oblasť KKP a klastrov, a zároveň aj jednotlivých programov a politík zameraných na podporu rozvoja klastrov. Ciele práce sú založené na koncepte cielenej podpory zakladania a rozvoja klastrov z verejných zdrojov, ktoré sú súčasťou špecifických programov a politík na regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni. V kontexte kvantitatívneho výskumu sa sleduje priestorové rozloženie kreatívnych priemyslov v priestore a formy klastrovania na urbánnych, prípadne regionálnych úrovniach, s cieľom odhalenia špecifických vzorcov kreatívnych klastrov, ako nástroja podpory konkurencieschopnosti miest. V rámci kvalitatívneho výskumu sa pozornosť smeruje na atribúty možnosti rozvoja (bariéry, príležitosti a špecifiká), súčasne s jednotlivými fázami klastrov, v nadväznosti na konkrétne druhy podpory. V kontexte kvalitatívneho hodnotenia klastrov reagujú výskumné otázky na obohatenie teoretickej oblasti klastrových organizácií KKP, ktorá v je v súčasnosti nedostatočne teoretizovaná, v porovnaní s priemyselnými klastrami a oblasťou podpory konkurencieschopnosti (Branzanti, 2015). V rámci štúdia kreatívnych klastrov, boli využité rôzne smery, pričom zatiaľ nebol realizovaný multidisciplinárny prístup ku kreatívnym klastru, ktorý je založený na kombinácii teoretických konceptov geografie, ekonómie, managementu, governance a verejnej správy. Podľa Lazzeretti (2012) sú kreatívne klastre a ich dynamika, odvodené o lokalizačných a urbanizačných síl, pričom vývojové trajektórie poukazujú na rozdielne vzorce, ktoré sú v študovaných oblastiach mnohokrát rozdielne. Rovnakým prípadom sú aj klastrové organizácie KKP,

pričom nie sú v súčasnosti jasné špecifiká v ich rozvoji, v porovnaní s tradičnými priemyselnými klastrami (Kind a Meier zu Kocker, 2012), pričom klastrové organizácie KKP, sú často klasifikované bez hlbšieho pochopenia pôvodných a špecifických vlastností. V nadväznosti na spomínané, boli práca predstavuje následné výskumné otázky, so zámerom prispieť k rozšíreniu poznania oblasti kreatívnych klastrov (špecifických vzorcov), v spojitosti s podporou konkurencieschopnosti miest, ktoré vychádzajú z kritickej literárnej rešerše konceptov teórií regionálneho rozvoja a managementu klastrov KKP, pričom znejú nasledovne:

Výskumná otázka O1: Aká je podoba priestorového rozloženia KKP na území Slovenskej republiky, v nadväznosti na možnosti nastavenia podporných mechanizmov klastrových organizácií v tejto oblasti?

- **Hypotéza (H0):** Priestorové zoskupenie subjektov KKP je náhodné, bez významných priestorových vzorcov.

Výskumná otázka O2: Kto býva iniciátorom a aké sú motívy (špecifiká) vzniku kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií?

Výskumná otázka O3: Aké faktory ovplyvňujú rozvoj kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií?

2. SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY

V rámci sledovania súčasného stavu rozvoja klastrov v nadväznosti na stanovené ciele a výskumné otázky, možno sledovať vývojovú trajektóriu, ktorá je z historického hľadiska zakorenená v teóriách regionálneho rozvoja, až po oblasť managementu a governance klastrov KKP. Súčasne je v práci predstavený interdisciplinárny prístup, ktorý predstavuje základ pre rozšírenie teoretických znalostí študovanej problematiky.

2.1.1 Teórie regionálneho rozvoja

Pre regionálny rozvoj je v súčasnej dobe charakteristické prepojenie vedeckých odborov, ktoré spoločne skúmajú problematiku regiónov, z pohľadu ekonómie, geografie, sociológie a politológie. Rast záujmu o poznávanie regionálneho rozvoja, pramení z dôvodu role priestoru v rámci procesov inovácií a hospodárskeho rastu. Avšak, teoretické prístupy v oblasti regionálneho rozvoja majú rôznorodé pohľady na spomínanú problematiku. Medzi základné vzájomne kritické prihládajúce prístupy možno zaradiť teóriu regionálnej rovnováhy, ktorý zastáva hľadiská konvergenzie regiónov (autori ako Perloff, Solow, Williamson). V prípade regionálnej rovnováhy možno sledovať nasledovné teoretické prístupy (konvergenzie).

Teória exportnej báze

Teória exportnej báze definuje ekonomický rozvoj, založený na schopnosti regiónu reagovať na exogénny dopyt, kde rast je spojený s diverzifikáciou a vznikom nových priemyslov zameraných na export (North, 1955). North súčasne poukázal na fakt, že regióny postupne stratia svoju identitu, z dôsledku diverzifikácie a mobility faktorov produkcie. V rámci teórie došlo po prvý krát k diferenciacii v rámci exportného a doplnkového sektoru. Exportný sektor bol identifikovaný, ako základný, vzhľadom na produkciu exportných tovarov a služieb. Doplnkový sektor v prípade teórie exportnej báze, predstavoval obslužné priemysly, ktoré slúžili na zabezpečenie plynulého chodu exportného sektoru. V rámci konvergenčného vývoja hrá primárnu rolu vonkajší vplyv (externý impulz), ktorý vedie k podpore rozvoja špecializácie regiónu. North v rámci svojej teórie tvrdil, že základným atribútom pre rozvoj regiónu, je produkcia úspešných statkov zameraných na export, spoločne s technologickým pokrokom. Predpokladom je, že rozvoj regiónov je nerovnomerný, pričom s rastom príjmovej úrovne dochádza k previazanosti medzi odvetviami v regióne. North usúdil, že mobilita výrobných faktorov, je jeden zo základných mechanizmov v kontexte vyrovnávania regionálnych rozdielov a procesoch konvergenzie. Podľa Blažka (2011), bola teória exportnej základne ponímaná, ako tendencia o posilnenie exportných schopností regiónov.

Neoklasická teória vonkajšieho (exogénneho) rastu

Neoklasická teória exogénneho rastu je kontrastom k dopytovo orientovaného prístupu teórie exportnej základne. Vo svojej podstate sa zameriava na modely ponuky (spravidla investícií), v kontexte regionálnej produkčnej kapacity.

Solow (1956) v prípade teórie rastu predstavili všeobecnú podobu regionálnej produkčnej funkcie, ktorá umožňuje nahraditeľnosť vstupov, pri predpoklade konštantných výnosov z rozsahu a pozitívnej elasticity substitútov. Teória súčasne rozšírila predpoklady o podmieňovacej konvergencii rastu v čase, naprieč krajinami, so schopnosťou podporovať príjmy na osobu. Ak sú parametre rastu rovnaké naprieč krajinami, potom neoklasická teória rastu predpokladá absolútnu konvergenciu, v rámci príjmov na osobu. Borts a Stein (1964) modifikovali teóriu rastu o regionálny kontext, na základe umožnenia otvorenej regionálnej ekonomiky s vonkajšou pracovnou silou a prúdením kapitálu.

Teórie regionálnej divergencie

Neoklasické teórie rastu boli od počiatku kritizované z dôvodu predpokladov konštantných výnosov z rozsahu, nulových dopravných nákladov, identických technológií v regiónoch a homogénnej pracovnej sily (Dawkins, 2003). Práve preto sa následne predstavili prístupy nerovnováhy, pre ktoré je charakteristická divergencia (Dixon, Kaldor, Myrdal). V prípade regionálnej nerovnováhy možno sledovať nasledovné teoretické prístupy:

Teória kumulatívnej kauzality

Teóriou kumulatívnej kauzality sa zaoberal Myrdal, ktorý ako prvý rozšíril problematiku regionálneho rozvoja o multidisciplinárny prístup, ktorý zohľadňuje problematiku sociálnych rozdielov (zameranie sa na relevantné, čiastočne relevantné a irelevantné faktory). Svoju prácu postavil na základných predpokladoch malého počtu bohatých krajín so stabilným procesom ekonomického rozvoja a veľkého počtu chudobných krajín, ktoré majú pomalý až stagnujúci pokrok. Teória kumulatívnej kauzality, je spojená s rastom aglomeračných úspor, ktoré so sebou prináša koncentrovanie (klastrovanie) ekonomických aktivít (Myrdal, 1957). Zmena niektorého faktoru vedie k zmenám ostatných faktorov v regióne. Industrializované regióny sú tak spojené aglomeračnou ekonomikou, ktorá potláča výhody lacnej pracovnej sily v nedostatočne rozvinutých regiónoch. Myrdal predstavil koncept, kedy nerozvinuté regióny získavajú úžitok z efektu šírenia (spread), z dôsledku difúzie inovácií do okolia. Avšak, súčasne popísal proces tvorby regionálnych rozdielov z dôvodu rýchleho vývoja jedného regiónu, v porovnaní s ostatnými. Rozdiely môžu podľa Myrdala vznikáť z výhodnejšej štruktúry priemyslu, prípadne z geografickej polohy, ktorá môže poskytovať prirodzenú výhodu. Kumulatívny proces, tak so sebou môže priniesť deštruktívny mechanizmus.

Teória rastových pólov

Z historického hľadiska, jedna z najrozšírenejších teórií v oblasti regionálneho rozvoja, ktorej tvorcom bol Perroux (1950), ktorý rozvinul Myrdalovu teóriu kumulatívnej kauzality do priestorového kontextu. Perroux charakterizoval priestorovú interakciu v rámci sietí (pole), ktoré sú tvorené dostredivými silami. Rastové pole je tvorené väzbami medzi firmami a priemyslami.

V kontexte klastrovania rozvinul teóriu pólu rastu Boudeville (1966), ktorý definoval rastový pól v nadväznosti na prítomnosť hnacej (vedúcej) firmy a priemyslov, ktoré spoločne vytvárajú rozvoj regiónu, na základe väzieb s ostatnými firmami v regióne.

V oboch prípadoch pripisujú autori význam mechanizmom, ktoré smerujú k vyrovnávaniu, alebo diferenciacii. Súčasne priznávajú obidva prístupy opačné procesy, ktoré sú však časovo obmedzené, prípadne náhodné (Blažek, 2011). V rámci teoretického rámcu regionálneho rozvoja možno sledovať historický vývoj, ktorý je zhrnutý v nasledujúcej kapitole.

Neoklasické teórie regionálneho rozvoja

Za základný prístup v rámci neoklasickej teórie regionálneho rozvoja možno považovať lokalizačné teórie, ktoré boli postavené na skúmaní faktorov, ktoré ovplyvňujú lokalizácie ekonomických aktivít v priestore a súčasne objasniť priestorové vzorce ekonomiky. V kontexte lokalizačných teórií identifikoval Weber (1928) základné lokalizačné faktory, medzi ktoré patrí:

- Existencia nerastných surovín,
- cena pracovnej sily,
- dopravné náklady a infraštruktúra.

Podľa Blažka (2011) sa Weber vo svojich modeloch orientoval na vymedzenie optimálnej lokalizácie podniku v nadväznosti na minimalizovanie dopravných nákladov. V rámci lokalizačných teórií rozpracoval v 1920 Marshall koncept aglomeračných úspor, ktoré sú spojené so zdieľaním pracovného trhu, šírenie technológií firmami v dostupnosti a vzájomné využívanie dopravnej a siete dodávateľov (vid' Blažek 2011). Na koncept aglomeračných úspor nadviazal Weber, ktorý predstavil koncept externých úspor, ako súčasť pridružených subjektov a zdrojov v danom priestore. Problematiku aglomeračných výhod rozšíril Porter (1996) o dynamické oblasti, ako schopnosť učiť sa a tvoriť inovácie, spoločne v spolupráci s podpornými inštitúciami. Podľa Malmberga a Maskella (2002) sú aglomeračné úspory v kontexte klastrov, spojené aj s lokalizačnými a urbanizačnými úsporami, ktoré pramenia zo vzájomnej blízkosti firiem rovnakého odvetvia (lokalizačné), zatiaľ čo v prípade urbanizačných úspor nezáleží na sektore, v ktorom firmy pôsobia. V rámci lokalizačných teórií, ako súčasť neoklasických prístupov k regionálnemu rozvoju, predstavený Hotellingov model (1929) priestorovej konkurencieschopnosti. Hotellingov model sa zameriava na rolu priestoru a vplyv na cenovú tvorbu firiem, v nadväznosti priestorovú blízkosť, ktorá poskytuje tržnú silu firiem, z dôvodu ochoty spotrebiteľov platiť za statky a služby viac, bez

vzniku podstatných dopravných nákladov (Dawkins, 2003). Základný prístup k definícii regiónu v oblasti lokalizačných teórií položili Christaller (1933) a Losch (1954), ktorí predstavili teóriu centrálneho miesta. Centrálne miesto predstavuje región, ktorý obsahuje menší počet väčších miest a veľký počet menších miest s usporiadaním závisiacim veľkosti trhu a maximálnej vzdialenosti, ktorú sú zákazníci ochotní cestovať (Blažek, 2011). Koncept regiónov v lokalizačnej teórii rozpracoval Isard (1956), ktorý skúmal vplyv priestoru na ekonomické rozhodovanie, so zameraním na priestorové plánovanie. Isard sa v rámci regionálnej vedy venoval modelovaniu, ako napr analýza nákladov, input-output analýza, gravitačné modely a modely priestorových interakcií.

Štrukturalistické prístupy regionálneho rozvoja

Pre štrukturalistické prístupy je špecifické, že k problematike regionálneho rozvoja pristupujú na hospodársky rozvoj z pohľadu teórie závislosti (path dependence) a jej jednotlivých štádií hospodárskej zrelosti. Jedná sa tak o upustenie od pohľadu na hospodársky rozvoj regiónov, v kontexte faktorov, ktoré tlačia regióny ku (prípadne od) rovnovážnemu stavu. Medzi najznámejšie prístupy v rámci štrukturalistického prístupu možno sledovať v nasledujúcich podkapitolách.

Ziskové/výrobné cykly

Tvorcami teórie cyklov sú Vernon (1966) a Markusen (1985), s cieľom hľadania obecných zákonitostí oblasti vytvárania zisku, pomocou ktorej by bolo možné vysvetliť hospodársky rozvoj regiónu, prípadne jeho stagnáciu. Výrobné a ziskové cykly, sú spojené s predpokladom výroby určitého produktu, v kontexte jeho cyklu (prípadne zrelosti). Výrobky si podľa Vernona prejdú trojfázovým cyklom, kedy je výrobok nový, zrelý a následne štandardný. V kontexte teórie výroby, sa proces presúva do oblastí, kde sú najlepšie podmienky na realizáciu. Z technologického hľadiska sa počiatočné fázy výroby sústreďujú do vyspelých regiónov s komparatívnou výhodou. Následná fáza je spojená s exportom a rastom objemu výroby. V rámci všeobecného zvládnutia výroby (štandardizovaný výrobok) stráca vyspelý región komparatívnu výhodu a dochádza k presunu výroby do menej vyspelých regiónov v nadväznosti na lacnejšiu pracovnú silu. Na teóriu výrobných cyklov nadviazala Markusen (1985), ktorá v rámci svojej práce zakomponovala rolu nedokonalkej konkurencie na trhu a motiváciu, spojenú s rozhodovaním o investovaní a transfere výroby. Markusen popisuje spojitosť ziskových cyklov s unikátnymi priestorovými vzťahmi.

V prvotnej fáze životného cyklu produktu je lokalizácia firiem determinovaná historickým vývojom, prípadne fyzickou prítomnosťou inovácií. Firmy, ktoré vstupujú na trh môžu byť priestorovo zamerané do lokalít počiatočných inovácií, alebo do regiónov s výhodnými postavením k zdrojom. V rámci ziskovosti, sa priemysly kolokujú aby čerpali výhody z prelievania znalostí a lokalizácie skúsenej pracovnej sily. Pridružené firmy tak následne rastú v objeme, ale znižuje

sa celkový počet a postupne sa zameriavajú na umiestnenie ku spotrebiteľom (odbytu). S postupným vývojom sledovania teórie výrobných a ziskových cyklov, možno sledovať pokles priemyselnej výroby a vznik sektoru služieb, ktorý spoločne s medzinárodnou mobilitou kapitálu a pracovnej sily, viedol k teórii priemyselnej reštrukturalizácii.

Teória priemyselnej reštrukturalizácie

V rámci sledovania regionálneho rozvoja koncom 20. st. možno sledovať mierny odklon od priemyselnej výroby smerom k sektoru služieb. Sektor služieb bol trendom, ktorý podporil medzinárodnú mobilitu kapitálu a práce. Odpoveďou v rámci regionálneho rozvoja, bolo hľadanie možností vysvetliť trendy v rámci zmien, ktoré sa vyskytovali v priemyselnej organizácii. Perspektíva priemyselnej reštrukturalizácie, bola zameraná na štrukturálne zmeny v organizácii priemyslu, ktorý ovplyvňuje regionálny kapitál a pracovné trhy (Dawkins, 2003). Podľa Noyella a Stanbacka (1983) sa rozvoja sektora služieb postaral o zvýšenie geografickej veľkosti trhov, inovácií v dopravných technológiách, zvýšeniu významu verejných a neziskových sektorov a vzostup medzinárodných korporácií. Z hľadiska pracovnej sily a rozhodnutiach o lokalizácii priemyslov, sa zamerali najmä Storper a Walker (1984), ktorí tvrdili, že práca z pohľadu reštrukturalizácie naberá heterogénnu podobu, čo pramení z kultúry, spoločenských inštitúcií a produkčných požiadaviek naskrz priestoru. Sledovanie foriem reštrukturalizácie viedlo k objaveniu neoklasických perspektív k teórii regionálneho rozvoja, medzi ktoré patrí teória endogénneho rastu a novej ekonomickej geografii.

2.2 Ekonomická geografia a KKP

V rámci teoretickej koncepcie je ekonomická geografia obor, ktorý sa zameriava na prepojenie geografie a ekonomiky, kde sa konkrétne prelína umiestnenie, rozloženie a organizácia ekonomických aktivít v globalizovanom svete (Martin a Sunley, 2008). V rámci prepojenia spomínaných oborov, sa ekonomická geografia, taktiež zameriava aj na procesy produkcie a vzťahmi medzi priestorom a spoločnosťou. Dôraz sa tak kladie nie len na samotný priestor a ekonomické aktivity, ale rovnako aj špecifiká produkčných systémov v konkrétnych lokalitách s ľudským faktorom. V kontexte ekonomickej geografie sa prelomové berie najmä zapojenie neoklasického prístupu k objasneniu obchodu, špecializácii a aglomerácii, s dôrazom na obmedzenie dokonalej konkurencie a konštantných výnosov z roshahu (Krugman, 1991). Krugman prispel v spojitosti s neoklasickým prístupom faktom, že aglomerácie sa môžu vyskytovať aj bez predpokladu regionálnych rozdielov alebo externých ekonomík. Firmy a pracovná sila sa tak z hľadiska svojej činnosti sústredia na „klastrovanie“ do jedného regiónu. V rámci Krugmanovej teórie možno sledovať model jadro-periféria, ktorý vedie k regionálnemu klastrovaniu, na základe kombinácie odstredivých a dostredivých síl. Podľa (Dawkins, 2003) je model jadro-periféria definovaný, ako ten, v ktorom je priemyselná výroba lokalizovaná

v jadre a poľnohospodárska produkcie v periférii. Tento model je udržateľný na základe kombinácii nasledovných faktorov:

- Veľké vnútorné úspory z rozsahu,
- Nízke dopravné náklady,
- Vysoký podiel populácie zamestnaného v priemyselnej výrobe.

Krugman (1999) nadviazal na svoju prvotnú teóriu a rozpracoval svoju teóriu v rámci role geografie v ekonomickom rozvoji, na základe dvoch prístupov. Prvý prístup zohľadňuje geografické faktory, v rámci určenia vzorcov regionálneho rozvoja a úpadku, medzi ktoré patrí klíma a topografia. Druhý prístup, na ktorý nadviazala geografická obec, sa zameriava na objasnenie, prečo regionálne ekonomiky postihujú rozdielne vzorce hospodárskeho rozvoja, aj keď nie sú žiadne zjavné geografické rozdiely medzi regiónmi. V objasnení rozdielov, je tak nevyhnutné zohľadniť pôsobenie rôznorodosti inštitúcií, ktoré vystupujú v priestore.

Neoklasické zmýšľanie sa v rámci ekonomickej geografie prelína s inštitucionálnym prístupom, ktorý dopĺňa teoretický rámec o rozdiely v ekonomickom správaní, ktoré môžu byť vnútro-podnikové, alebo vyplývajú z prostredia, v ktorom subjekty vystupujú (Boschma a Frenken, 2006). Inštitucionálne rozdiely plynúce z prostredia bývajú najčastejšie odzrkadlené v právnych rámcoch, politikách, neformálnych pravidlách, hodnotách a normách. Spomínané rozdiely v podmienky môžu ovplyvniť podobné subjekty, pričom výsledky budú rozličné, najmä v prípade hospodárskeho výsledku. Oba prístupy ekonomickej geografie sa líšia metodickým prístupom k objasneniu rozdielov ekonomických aktivít a rozhodovaniu v priestore. Inštitucionálny pohľad je zameraný na prístup prípadových štúdií, ktoré sú spravidla zacielené na analýzu efektu lokálnych špecifik (inštitúcií) na hospodársky rozvoj. Naopak, neoklasický prístup je užšie zameraný na modelovanie maximalizácie úžitku jednotlivých zástupcov v konkrétnom prostredí a podmienkach (Boschma a Frenken, 2009). Tretím prístupom, ktorý dopĺňa komplexnosť ekonomickej geografie, je vývojová/evolučná ekonomická geografia, založená na organizačnom rozhodovaní, rutinných aktivitách, individuálnych zručnostiach a tacitných znalostiach (Martin a Sunley, 2007). Vývojový prístup sa tak bližšie zameriava na objasnenie priestorového rozloženia znalostí v čase, kedy sú priestorové aglomerácie výsledkom časového vývoja (evolúcia).

2.2.1 Kultúrna geografia

V spojitosti s jednotlivými prístupmi v ekonomickej geografie a rozvojom kultúry a kreativity, ako súčasťou tejto problematiky, sa postupne vyvinulo teoretické zázemie kultúrnej ekonomickej geografie. Za počiatkový element vzniku, tejto teórie sa považuje „kultúrny obrat“ koncom 20. st., ktorý viedol ku skúmaniu spojitostí kultúry a ekonomiky, konkrétne v prepojení tradičnej ekonomickej analýzy s pohľadmi zo spoločenských, kultúrnych a politických

vied (Flew, 2010). V rámci oblasti kultúrnej geografie sa na jednej strane riešia tradičné hospodárske záujmy ako kapitál, produkcia, zmena, ohodnotenie a spotreba, spoločne s premennými typu spoločenské normy, prístupy, hodnoty a presvedčenia v rámci hospodárskych rozhodnutí a praktík (Ettlinger, 2003). Súčasne sa však kladie dôraz na postavenie, stavbu a úlohu spomínaných kategórií v rozdielnych priestorových úrovniach. James, Martin a Sunley (2007) identifikovali päť faktorov spojených rozvojom kultúrnej geografie:

- Kultúrny obrat, ktorý prispel k rozvoji kritickej geografii.
- Skúmanie vzťahov a spojitostí medzi ekonomikou a kultúrou, so zameraním na trhy a produkciu, ako priestorovo zakotvených ekonomických praktík.
- Ustanovenie kultúrnej ekonomickej praxe, so zameraním na klastre a učiace sa regióny, spoločne so skúmaním faktorov, ako zdroje regionálnych diferencií, lokálne podnikateľské aktivity a konkurenčné výhody v globalizovanej ekonomike.
- Skúmanie vzťahov činiteľ a sieť (pôsobenie v priestore), v zmysle nových business modelov riadenia.
- Rozhodovanie o geografickej polohe KKP, spoločne so skúmaním vzťahu medzi KKP a kontinuálnych inovácií.

Cook a Lazzeretti (2008) sa zamerali na prienik oblastí ekonomiky a kultúry, ktorý sa odzrkadlil na činiteľoch, medzi ktoré patrí regionálna diferenciácia, lokálne podnikanie, konkurenčné výhody v globalizovanom hospodárstve a v neposlednom rade učiace sa regióny, v spojitosti s kultúrou a jej komercializáciou. Komercializácia výsledkov sa prelína s produkciou, pretože oba procesy prebiehajú simultánne v kontexte kultúrnej identity, osobnosti, vzhladu a spoločenských charakteristík pracovníkov, ktorí tvoria súčasť produkcie tovarov a služieb (James, Martin a Sunley, 2009). V nadväznosti na kreatívne priemysly, sa ekonomická geografia zameriava bližšie na prostredie a rozhodovanie v rámci umiestnenia, lokalizácie a podrobnosti jednotlivých vzťahov v rámci KKP. Caves (2000) v kontexte KKP a teoretického rámca vyzdvihuje špecifické atribúty, ktoré sú spojené prevažne s urbanizovaným prostredím, kde sú lokalizované. Medzi spomínané atribúty patria najmä:

- Objem produkcie služieb a tovarov,
- sieťovanie a komunikácia,
- (ne)predvídateľnosť dopytu po službách a tovaroch,
- potreba kontinuálnej inovačnej činnosti.

Kultúrna perspektíva prispela k začleneniu oblasti kultúry do ekonomickej geografie a spoločne s priestorovým obratom premietnutým do spoločenskej teórie (Flew 2013), sa teoretický rámec rozšíril o sledovanie problematiky rozdielnosti v správaní, normách a predpokladov, ktoré sa nachádzajú v priestore a čase. Priestorová perspektíva je súčasťou rôznorodosti pohľadov v rámci

ekonomickej geografie, v rámci ktorej sa v súčasnosti do popredia dostáva spoločensko-priestorové aglomerácie, ktoré sú podľa Soju (2010) charakterizované, ako primárne zdroje hospodárskeho rozvoja, technologických inovácií a kultúrnej kreativity. S ekonomickou orientáciou na kultúru, sa do popredia dostáva kultúrny kapitál, ktorý so sebou prináša špecializáciu na znalosti, pre hospodársky rast (Ettlinger, 2003). Súčasne sa tak sledujú spoločenské vzťahy na základe časovej a priestorovej komplexnosti každodenného života, ktoré tvoria podstatu kreatívnej ekonomiky, ktorá vznikla na základe vývoja ekonomickej a kultúrnej geografie. Podľa Floridu (2002) majú vzťahy spoločnosti a kultúrna vybavenosť vplyv na prilákanie ľudského kapitálu a firiem v kontexte regionálneho rozvoja (podpora atraktivity).

2.2.2 Urbánna ekonomika

S rozvojom oblasti kultúry a sledovania vplyvu tejto oblasti na hospodársky rozvoj, sa spája analýza urbánnych oblastí, v nadväznosti na priestorovú štruktúru a lokalizáciu firiem a domácností. Urbánna ekonomika je obor, založený na analýze a modelovaní urbánnej priestorovej štruktúry (Alonso, 1967). Alonso sa v nadväznosti na neoklasickú teóriu zamerá, na priestorový vzťah medzi jednotlivcami a organizáciami, s dopadom na ekonomickú motiváciu založenia, fungovania a rozvoja miest. Súčasne predstavil teóriu ponuky a prenájmu (bid rent), ako geografickú teóriu ceny a dopytu po nehnuteľnostiach, v rámci zmeny vzdialenosti od centra (central business district). Základom je myšlienka maloobchodu maximalizovať svoj zisk, za vyššie ceny priestorov v blízkosti CBD. Bezprostrednejšia vzdialenosť od CBD súčasne predstavuje prístupnejšie miesto a koncentráciu odberateľov, v kontexte koncentrických kruhov (kruhy využitia pôdy). V spojitosti s oblasťou kultúry a kreativity, sa urbánna ekonomika vo všeobecnosti zameriava na nasledovné oblasti (O'Sullivan, 2007):

- Využívanie pôdy – v kontexte analýzy priestorovej organizácie aktivít v mestách, spoločne so sledovaním priestorových vzorcov lokalizačných rozhodnutí firiem, odberateľov a domácností.
- Hospodárska politika – oblasť, ktorá je úzko prepojená s urbánnou politikou, so zameraním na témy, spojené s mestskými problémovými faktormi.
- Ekonomika dopravy – spojená s prístupnosťou jednotlivých mestských oblastí a rozhodovaním jednotlivcov o preprave.

V kontexte lokalizačných rozhodnutí firiem a domácností, sa urbánna ekonomika venuje otázkam, ako sa jednotlivé mestá vyvíjajú, prečo sú niektoré mestá väčšie/menšie a v neposlednom rade, čo spôsobuje ekonomický rozvoj, prípadne úpadok (O'Sullivan, 2007). Súčasne sa sleduje úloha verejnej správy a jej vplyv na rozvoj miest. Ako uvádza McCann (2001), zameranie urbánnej ekonomiky, je namierené na ekonomické otázky, modely a techniky, ktoré sú spojené s javmi obmedzených na jedno mesto. Mestá však disponujú modelmi priestorovej koncentrácie, v ktorých sa sleduje najmä vzdialenosť a osobný

kontakt. Ako uvádzajú Storper a Venables (2004), práve s rozvojom oblasti kultúry a kreativity (kultúrny obrat), sa osobný kontakt spája s možnosťou efektívnej komunikačnej technológie, procesmi socializácie výrobcov a odberateľov a súčasne poskytuje psychologickú motiváciu spoločného pôsobenia. Kultúrna ekonomická geografia a kultúrny obrat, spoločne s urbánnou ekonomikou (rozvoj miest) predstavujú jedno z východísk, pre vznik kreatívnej ekonomiky.

2.3 Kreatívna ekonomika

Vnímanie kreatívnej ekonomiky sa postupne posunulo z periférie politického a spoločenského záujmu do centra, pričom tento trend možno sledovať naprieč celým svetom. Súčasne aj krajiny strednej Európy, ktoré zdieľajú vzájomné sociálno-ekonomické podmienky, vychádzajúce z predchádzajúcich politických režimov zaznamenali po roku 1989 pokles priemyselnej výroby spojený s odklonom od low-road regionálneho rozvoja k prehľbovaniu sektora služieb (Pike, Rodriguez-Pose a Tomaney, 2006). Rozvoj sektora služieb súvisel s postupnou de-industrializáciou a rovnako aj vynorením nových odvetví ako multimédia, IT a reklama v rámci riešenia problematiky post-industriálnej nezamestnanosti. Priekopníkom kreatívnej ekonomiky je John Howkins (2002), ktorý sa ako prvý venoval vzťahu medzi kreativitou a ekonomikou. Howkins vyzdvihol najmä schopnosť kombinovať, ktorá vytvára neobyčajnú hodnotu a blahobyt. Na základe jeho práce sa vyvinuli dva rozdielne prístupy k vnímaniu kreativity, ako fenoménu, ktorý prináleží uspokojeniu človeka ako bytosti a kreativita zameraná na tvorenie výsledkov. Oblasť kreatívnej ekonomiky je spojená s tvorbou nových pracovných príležitostí, zmenou potrieb na trhoch a postoja spoločnosti, ako celku. Aj napriek zvýšenému záujmu odbornej verejnosti, kreatívna ekonomika nie je úplne nový smer.

V dnešnej technologicky vyspelej dobe predostiera nový význam, pretože výstup kreativity dokáže v dnešných pomeroch generovať väčšiu pridanú hodnotu v porovnaní s tradičnými priemyselne zameranými odvetviami. Kloudová (2010) nadviazala na primárne teoretické prístupy spomínanej oblasti a poukázala na fakt, že kreatívnej ekonomika podporuje rozvoj vedných oborov, umenia a kultúry, pričom tieto oblasti sú stále významnejšie komercializované. V rámci tvorby pridanej hodnoty je to hlavne prístup tvorenia výsledkov, ktoré prináležia priemyselnej spoločnosti, ktorá sa zameriava primárne na inovácie a ich rozptýlenie v prostredí a zároveň podporu sektora vedy a rozvoja technológií. Avšak, oblasť kreatívnej ekonomiky nie je spojená iba s technologickým rozvojom, ale rovnako aj so spoločenskými a kultúrnymi potrebami. Zmeny v spotrebe modernej spoločnosti vedú k podpore kreativity vo všetkých odboroch, ktoré sa zaoberajú procesmi prípravy a vytvárania vizuálnych produktov a služieb, ktoré poskytujú základ pre konkurenčné výhody v prostredí globálnych trhov (Levickaite, 2010). Kreatívna ekonomika je tak spojená so zmenami životných štýlov spoločnosti a oblasti zábavy. Vytvára sa tak prostredie pre rozvoj

sektora služieb a nových výziev a príležitostí v oblastiach ako médií, komunikácie s dôrazom na duševné vlastníctvo a súčasne aj oblasť spotreby pre potešenie, medzi ktoré patrí dizajn, turizmus, software, móda, šport a podobne.

Medzi ďalšie prístupy teoretickej základne kreatívnej ekonomiky prispel Colette (2007), ktorý definuje kreatívnu ekonomiku, ako súbor kreatívnych priemyslov, ktoré reprezentujú vzájomné združenie a znalostne orientované sektory, zamerané na vytváranie a využívanie intelektuálneho vlastníctva. Kreatívna ekonomika je v tomto smere postavená na kreativite, tým pádom väčšmi závisí na zdrojoch (kapitál) ideí a ľudskej tvorivosti, ako na samotnom fyzickom kapitály. Tvorivosť a idey podnecujú rozvoj na základe informácií a tvorby nových médií, hlavne v digitálnom svete, čím sa v konečnom dôsledku znižujú celkové náklady.

O'Connor (2009) sa v svojej odbornej publikácii bližšie zameriava na klasifikáciu kreatívnej ekonomiky, so zameraním na prepojenie medzi sektorom kultúry a hospodárstva, ktoré vzájomne vyúsťujú do kreatívneho priemyslu, ktorý predstavuje základ pre rozvoj metropolitných oblastí a ovplyvňuje tak územné plánovanie, politiku a konkurencieschopnosť. V rámci prepojenia oblasti kultúry a hospodárstva sa O'Connor sa upriamil na vzájomný vzťah medzi tvorcom a spotrebiteľom a ich interakcie. Jedná sa tak o vzájomné zapojenie, ktoré je charakteristické spoločnými väzbami (spätná väzba) a kustomizácia výsledkov. V kontraste s O'Connorom, Araya (2010) rozdeľuje kreatívnu ekonomiku do dvoch modelov, pričom prvý zdôrazňuje produkciu kultúrnych a kreatívnych statkov a služieb, zatiaľ, čo druhý akcentuje rolu intelektuálnych inovácií, ako kľúču k hospodárskemu rozvoju v období spoločenských zmien, spôsobených rozvojom médií a digitalizáciou. Zameriava sa hlavne na inovácie, ktoré nemajú primárne technologický charakter, ale vyzdvihuje najmä oblasť procesné, manažérske a marketingové inovácie. Aj napriek rôznorodosti definícií odbornej verejnosti v rámci teoretizovania kreatívnej ekonomiky, sa autori zhodujú, že základný stavebný pilier tvoria kultúrne a kreatívne priemysly a kritickou masou sú kreatívni jedinci.

Kreatívni jedinci uplatňujú svoje pôsobnosť najmä v rámci kreatívneho sektoru, ale rovnako aj v pridružených oblastiach (podporný sektor). Podľa Kloudovej (2010, 33) kreatívny sektor je oblasť, v ktorej sú vytvárajú jedinečné, neopakovateľné produkty, návrhy, ktoré predtým neexistovali a spravidla sa v budúcnosti ani nebudú opakovať, pretože budú do istej miery inovované/zmenené. Jedná sa tak najmä o umenie ako film, hudba, literatúra, hrané predstavenie a v dnešnej dobe rozmachu IT aj software a hry. V súčasných podmienkach sa kreatívny sektor neustále prehľbuje, najmä z dôvodu záujmu spotrebiteľov. V tomto smere štúdia UNCTAD (2010) o kreatívnej ekonomiky vyzdvihuje interakciu medzi oblasťou ekonomiky, kultúry a sociálnych aspektov s technológiou, duševným vlastníctvom a spotrebiteľmi.

Kreatívne prostredie v rámci kreatívnej ekonomiky musí do istej miery pôsobiť chaoticky a neusporiadané. Konzervatívne a usporiadané, stabilné spoločnosti sa prikláňajú ku kreativite len sporadicky. Podľa Mundeliusa (2011) boli z historického hľadiska sa za kreatívne mestá označovali tie, kde bol do istej miery potlačený fungujúci poriadok. Kreatívna ekonomika tak rovnako podporuje oblasti, ktoré sú súčasťou rozvoja spoločnosti a vyzdvihujú problematiku spoločenskej inklúzie, kultúrnej diverzity a rozvoja ľudských zdrojov. S rozvojom kreatívnej ekonomiky súvisí rastúci počet predstaviteľov kreatívnej triedy a základného spoločného črtu, samotnej kreativity.

2.3.1 Kreativita

Podstata kreativity spočíva v schopnosti jedinca objaviť, realizovať a zhodnotiť nové veci. Z pohľadu psychológie sa kreativita charakterizuje, ako proces, ktorý vedie ku tvorbe nových ideí a myšlienok. Nejedná sa však výhradne o tvorbu generovanie nových vecí, ale súčasne aj vytváranie asociácií v rámci existujúcich konceptov. Kreativita je vrodená vlastnosť, avšak jej podstata závisí na spoločenskom prostredí, v ktorom sa jedinci pohybujú. V rámci študovania kreativity dochádza k prepojeniu vedeckých oborov, ako psychológia, filozofia, estetika, história, ekonómia a management. Dôvod prenikania kreativity do spomínaných výskumných oborov pramení v jej zložení, z kognitívnych procesov, spoločenského prostredia, osobných vlastností a túžbe po poznaní. Podľa Sternberga (1999) tak dochádza k rozdielnosti v kontexte prejavu kreativity, najmä v spojitosti s rôznorodým chápaním tvorivosti. Hodnotenie a interpretovanie kreativity si vyžaduje flexibilný spôsob myslenia, ktorý spočíva v nekonvenčnosti, odmietaní zažitých presvedčení a hľadani nových možných riešení (Sternberg, 1999). Houghton a DiLiello (2010) identifikovali základné kvality kreatívneho myslenia, ako nasledovné:

- Plynulosť – spojená s možnosťou navrhnuť riešenia v krátkom časovom slede.
- Flexibilita – schopnosť generovať viacero riešení na konkrétny problém.
- Originalita – schopnosť vytvárať nové originálne nápady.
- Komplexnosť – schopnosť prísť s nápadom a súčasne ho implementovať.
- Citlivosť – schopnosť predvídať nezrovnalosti a protiklady spojené s problémom, ku ktorému sa pristupuje.

Charakteristickou črtou kreativity, je popri originálnych a unikátnych myšlienkach a výsledkoch, aj schopnosť pokryť spoločenské a estetické potreby. V tomto smere je podľa Guilford (1968) vypichnúť vplyv prírody a vzdelania, ktoré ovplyvňujú osobnostné a spoločenské vlastnosti jedincov, s vplyvom na ich flexibilitu, otvorenosť novým skúsenostiam a vôľu podstupovať riziko s poznávaním nového. Z hľadiska konkurencieschopnosti sa kreativita spája s inovačnými aktivitami, pričom samotná kreativita je premietnutá do procesu produkcie nových myšlienok, prístupov a aktivít. Avšak, inovačné aktivity sú spojené následnou aplikáciou a využitím nových prístupov, ktoré sú neskôr

premietnuté do materiálneho a nemateriálneho charakteru, v podobe komerčných tovarov, služieb, obchodných praktík a technológií (Houghton a DiLiello, 2010). Oblasť kreativity sa v súčasnosti premieta do vízií a cieľov organizácií s účelom pokryť potreby trhu. V podmienkach organizácií sa podľa Zhou a Su (2010) spája kreativita s nasledovnými oblasťami:

- Kompetencie – v rámci managementu hlavne technologické a funkčné znalosti.
- Kreativne myslenie – flexibilita a kreativita jedincov v rámci riešenia problémov.
- Motivácia – vnútorná motivácia jedincov k pracovným výkonom.

Kreativita v rámci pracovného procesu, je spojená s praktickým využitím nových prístupov, myšlienok a postojov. V tomto smere tak pravidelne dochádza ku kreatívnej deštrukcii (Scherer, 1986), čo v realite znamená, permanentné nahrádzanie súčasných konceptov novými prístupmi a postojmi, ktoré generujú kreatívni jedinci. Kreativita sa tak ústí do ekonomických aktivít, ktoré v konečnom dôsledku preberajú podobu materiálnu, prípadne nemateriálnu, ak sa jedná o službu. V oboch prípadoch sa však jedná o objekt, ktorý sa stáva majetkom a naberá svoju hodnotu. Tovary a služby, ktoré tvoria výsledky kreatívnych aktivít môžu následne vstupovať na trh, prípadne sú znova premenené na tovar, ako vstup výrobného procesu. Podstatou je však ekonomická hodnota, ktorá je rozpoznateľná a vymeniteľná na trhu.

Kreativita tvorí súčasť oblasti kultúry, keďže v oboch konceptoch dominuje postavenie abstrakcie a absencia jednoznačných definícií (Cooke a Schwartz, 2008). V rámci kultúry však vystupuje kritérium postavenia, ako verejného statku, ktorý má primárne estetickú hodnotu, zatiaľ čo kreativita je komerčne zameraná na dosiahnutie úžitku. Identifikovanie rozdielov aktivít, medzi cieľmi komerčne orientovaných aktivít a estetickými zámermi, je metodicky náročná úloha. Chápanie kultúry, ako čisto verejného statku je obmedzený prístup. Kultúra rozvíja kreativitu, ktorá predstavuje majetok, ktorý môže byť zhodnotený z ekonomického hľadiska. V 21. st. sa koncept kreativity premietol do vzniku kreatívnej triedy, novej spoločenskej triedy.

2.3.2 Kreativná trieda

Kreativita sa však ako schopnosť jedinca vyskytuje v rôznych oblastiach ľudského pôsobenia. Prínos má najmä v umení a vede, ale v dnešnej dobe významne zasahuje aj do ekonomiky. Z toho hľadiska vyplýva, že práve kreativita jedinca, ktorá bude základným vstupom, vygeneruje v krátkej budúcnosti pridanú hodnotu, najmä vo vyspelých ekonomikách. Florida (2005) ako prvý položil teoretický základ kreatívnej triedy, ktorá je tvorená odborníkmi, umelcami a vedcami, ktorých aktivity generujú ekonomickú, spoločenskú a kultúrnu dynamiku. Konkrétne sa tak jedná o jedincov, ktorí sa špecializujú na odvetvia architektúry, dizajnu, umeniu, hudbe, vzdelávaníu a zábavnom priemysle. Kreativná trieda pôsobí v oblastiach, ktoré umožňujú voľnosť využiť

intelektuálny a umelecký talent, čo poskytuje väčšiu kontrolu (slobodu) v rámci pracovných procesov. Daná forma slobody poskytuje emočné uspokojenie a kontrolu nad umeleckým prejavom. Ako Florida uvádza, kreatívnu triedu súčasne tvoria aj kreatívni odborníci v rámci podnikania, financií a práva. Kreativita a jedinečnosť tvoria základ kreatívnej triedy, aj keď sa odborné zameranie môže zdať rôznorodé. Pridaná hodnota je tak tvorená kombináciou práce a voľného času s využitím parametrov kreativity. Kloudová (2010) poukázala na ekonomický prínos jedincov s talentom a schopnosťami prichádzať s originálnymi, netradičnými ideami a riešeniami, ktoré vytvárajú pridanú hodnotu. Spomínaný proces dokonale funguje v súčasnej dobe informácií a médií, najmä vo vyspelých ekonomikách. Kreatívna trieda sa rozvíja najmä na základe talentovaných jedincov, ktorí sú schopní uplatniť svoj talent v praxi.

Florida (2005) definoval základnú teóriu hospodárskeho rozvoja, ktorá pozostáva z 3 základných elementov (3T):

Technology (technológia) – je základným kľúčom ku hospodárskemu rozvoju, ktorý je založený na ľudských poznatkoch a znalostiach.

Talent (talent) – tvorí základnú časť ľudského kapitálu, ktorá je lepšie špecifikovaná ako kreatívny kapitál jednotlivca, ktorý ako jediný zo zdrojov nemá obmedzenie a tým výrazne vplýva na zavádzanie inovácií a k rozvoju ekonomiky.

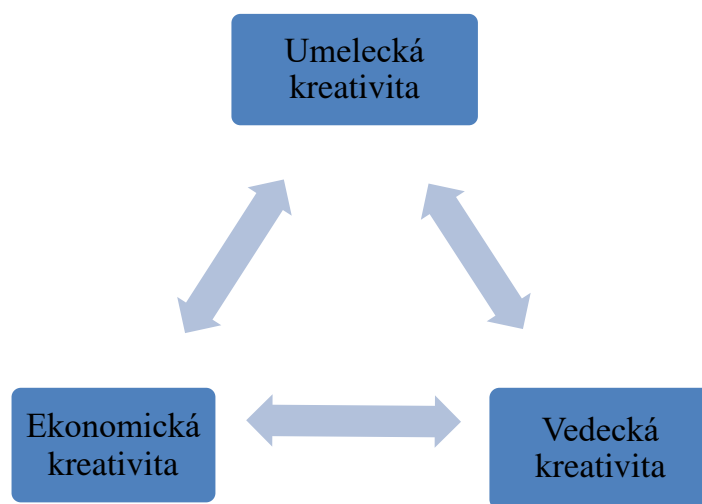
Tolerance (tolerancia, znášateľnosť) – vzťah, ktorý je schopný prilákať a udržať technológiu a talent pokope, pretože oboje sú vysoko mobilné a plynúť do vnútra a následne von z hospodárstva.

Aj napriek úspechu teoretického konceptu kreatívnej triedy Richarda Florida v rámci odbornej verejnosti, sa koncept nevyhol kritickým pripomienkam. Medzi kritikov patria najmä odborníci z oblasti geografie. Markusen (2006) vo svojej štúdií zastáva názor, že je nesprávne, rozdeľovať ľudí v jednotlivých profesiách na kreatívnych a naopak ďalšiu skupinu ako nekreatívnych. Existuje málo faktov ohľadom toho, ako presne funguje tvorivosť a čím sa odlišujú tvoriví a netvoriví jedinci. Medzi ďalších kritikov patrí Peck (2005), ktorý zhodnocuje celkovú problematiku kreatívnej triedy, ako nezapríčiného mechanizmu, ktorý funguje samostatne. Dá sa tak zhrnúť, že signály a hnacie motory kreatívnej triedy fungujú len na základe tolerancie a otvorenosti, bez vplyvu talentu a technológie V tomto smere upozorňuje Markusen (2006), že tvrdenia Florida o kreatívnej triede a jej naviazanosť na vzdelanie sú nepodložené, pretože nadanie, schopnosti a celková kreativita jednotlivca nie je synonymom pre vyššie vzdelanie. Z toho plynie, že nie len vzdelaní jedinci, ktorí disponujú znalosťami dokážu byť kreatívni. Ďalším faktom je úroveň formálnej organizácie medzi kreatívnou triedou, ktorá má rôznu podobu vzhľadom na rozmanitosť jednotlivých zamestnaní a sektorov kultúrnych a kreatívnych priemyslov.

V kontexte kritiky konceptu, podľa UNCTAD (2010) tvorí kreatívna trieda základný stavebný pilier kreatívneho podnikania a médií v 21. storočí, kde kreatívni jedinci pretvárajú myšlienky a idey na kreatívne produkty a služby,

ktoré slúžia pre širokú verejnosť a podporujú tvorbu a šírenie inovácií. Kreativita tak tvorí hospodársku činnosť, na základe ktorej sa nápady a myšlienky premieňajú v reálne materiálne výsledky, kedy dochádza k transfer z abstrakcie, do určitej a reálnej podoby. Proces premeny idey a myšlienky na praktický výsledok vedie k tvorbe špecifickej pridanej hodnoty, ktorá sa stáva majetkom a svojím spôsobom aj vymeniteľným objektom. V tomto smere je finálnym výsledkom produkt kreativity, ktorý môže mať podobu tovaru, alebo služby. Ako udáva Howkins (2011) produkt kreativity môže byť pretvorený zo statkov na služby a rovnako spätne na statky.

Kreativita a proces tvorby pridanej hodnoty sa historicky viaže na umenie, preniká však priebežne aj do vedných odborov, najviac do výskumu a technológií. Podľa UNCTAD (2010), základnú črtu kreatívnej triedy predstavuje samotná umelecká kreativita, ktorá je zameraná na proces generovania originálnych riešení a nových prístupov vnímania a interpretovania sveta, na základe textu, zvuku a obrazu. V rámci vedných odborov je charakteristická vedecká/výskumná kreativita, ktorá zahŕňa bádanie a náklonnosť k experimentom a tvorbe nových spojení v rámci riešenia problémov. V podmienkach tvorby pridanej hodnoty sa zástupcovia kreatívnej triedy využívajú ekonomickú/hospodársku kreativitu, ktorá vedie k inováciám v oblasti technológií, obchodných praktík a marketingu. Ekonomická kreativita je úzko spájaná so schopnosťou nadobudnúť konkurenčnú výhodu v rámci hospodárstva.

Obr. 2-1 Kreativný cyklus. Zdroj: KEA, 2006

Ďalší prístup ku kreatívnej triede je z pohľadu dopadu oblasti na spoločenské a hospodárske procesy. Jedná sa tak o problematiku kreatívnych priemyslov.

2.3.3 Kultúrne a kreatívne priemysly (KKP)

Kreatívne priemysly boli po prvý krát identifikované Ministerstvom kultúry, médií a športu (DCMS) v roku 1998. Jedná sa odvetvia, ktoré sú založené na individuálnej tvorivosti, zručností a talentu. Navyše, disponujú potenciálom

k tvorbe pracovných miest, prostredníctvom využívania duševného vlastníctva. Hospodársky význam kreatívnych priemyslov spočíva v ich roly inovačného systému, postaveného na základe využívania nových myšlienok vo výrobnom a spotrebnom procese (Florida, 2002). Na DCMS nadviazala Európska Komisia (2010) podľa, ktorej sú kultúrne a kreatívne priemysly charakterizované, ako aktivity spojené s tvorbou, produkciou a distribúciou kreatívnych statkov a služieb, spoločne s ich schopnosťou integrovať kreatívne prvky do iných sektorov. V súčasnosti dochádza k prehĺbovaniu konceptu kreatívnych priemyslov s kultúrou, s cieľom využívať talent, kreativitu a jedinečnými ideami (Howkins, 2002). Kreatívne odvetvia tak prišli k novej forme reprezentácie a pozornosti zo strany plánovania a stratégií, v rámci znalostne orientovanej spoločnosti, s cieľom využívať znalosti vo všetkých oblastiach ekonomického života.

Kreatívne priemysly majú silnú väzbu k mestským oblastiam, ale dokonca ešte silnejšiu k lokálnym aglomeráciám. Prístup lokalizácie konkrétneho miesta v kreatívnom koncepte vyplýva z významného prepojenia medzi dojemom z lokality a motívmi, pre výbery umiestnenia firiem (Potts, 2009). To vyvoláva otázku, aké sú špeciálne vlastnosti kreatívneho priemyslu a zároveň aké sú formy potenciálu kreativity a čo je charakteristické pre kreatívne oblasti. Ako uvádza Florida (2005), jedná o celkový koncept životného štýlu konkrétnej kreatívnej triedy a kreatívneho prostredia. Celkový koncept pozostáva zo vzťahu kultúry a rozvoja mesta, ktoré si kreatívne lokality vyžadujú.

Koncept KKP, je v rámci prehľadnej definície, primietnutý do kreatívnych okruhov, ktoré sú charakterizované jednotlivými činnosťami. Grafické znázornenie obr. 1 predstavuje členenie do troch primárnych skupín.

Základné kreatívne priemysly	Ostatné kreatívne priemysly	Širšie kreatívne priemysly
<ul style="list-style-type: none"> • Literatúra • Hudba • Vizuálne umenie • Živé umenie 	<ul style="list-style-type: none"> • Film • Múzeá • Galérie • Knižnice • Fotografia 	<ul style="list-style-type: none"> • Kultúrne pamiatky • Vydavateľstvá • Televízia a rádio • Zvuk a video • Design • Videohry

Obr. 2-2 Grafické znázornenie kreatívnych okruhov. Zdroj: Throsby, 2010, vlastné spracovanie

Podľa Throsbyho (2010) tvorí umenie a kultúra základ kreatívnych priemyslov (core), v kontexte využitia kreativity, ako vstupu do procesu produkcie. Z ekonomickej perspektívy, sa jedná o začlenenie priemyslov na základe súvislostí so zmenou vzťahu medzi ponukou a dopytom jednotlivcov a firiem.

Pre porovnanie v rámci identifikácie a začlenenia jednotlivých oborov v nadväznosti na kreatívne kruhy, bolo podľa United Nations (UNCTAD) v roku 2010 rozpracované rozdelenie KKP, ako nasledovné.

Kultúrne dedičstvo	Umenie	Médiá	Funkčná tvorba
<ul style="list-style-type: none"> • Tradičná kultúra • Lokalita kultúrneho významu 	<ul style="list-style-type: none"> • Vizuálne umenie • Hrané umenie 	<ul style="list-style-type: none"> • Vydavateľstvo a tlač • Audio-vízia 	<ul style="list-style-type: none"> • Design • Digitálna tvorba • Kreatívne služby

Obr. 2-3 Grafické znázornenie rozdelenia KKP. Zdroj: *Creative Economy Report (2010)*, vlastné spracovanie

Rozdelenie KKP a jednotlivých kreatívnych odvetví možno sledovať aj na základe kritérií kvality, ale okrem toho podľa kritérií, ktoré majú nehmatateľný charakter. Puchta (2010) uvádza, že výsledky produkcie KKP, sa môžu odlišovať podľa zamerania, estetiky, symboliky, atmosféry a štýlov spojených s produktom. Z toho vyplýva, že každý výrobok je istým spôsobom unikátny. Stam, De Jong a Marlet (2008) uvádzajú, že kreatívnych priemysly ponúkajú unikátne produkty, ktoré vznikajú na základe projektovo orientovanej produkcie (produkčné inovácie). Dochádza tak k pohybu pracovnej sily medzi jednotlivými projektami, ale rovnako aj organizáciami, keďže pracovné procesy a organizácie sú flexibilné (Vinodrai, 2015). Tieto aktivity môžu spoločne prispievať k prehlbovaniu monopolistickej konkurencii, najmä v oblasti designu a architektúry. Avšak, odborná verejnosť súčasne identifikuje určitú mieru diferenciacie produktov. Tá je spôsobená najmä rôznou kvalifikáciou, originalitou a talentom (Žáková, 2012). Rozdielnosť, ktorú kreatívne priemysly a ich produkty disponujú do istej miery spočíva v ich symbolickej a experimentálnej podstate, so zameraním na expresívne a estetické stránky (Townley, Beech, McKinlay, 2009).

Pre konkurencieschopnosť KKP je podstatný vzťah, medzi miestom a kreativitou, ktorý zabezpečuje inovačné aktivity v prostredí a súčasne aj konkurenčnú výhodu (Lazzaretti, Boix a Capone, 2008). KKP sa však nelokalizujú, len na základe lokalizačných a urbanizačných ekonomík. Najmä v oblasti kreatívnych priemyslov, sa jedná o znalostne orientované služby, ktoré sú založené na kolektívnom učení, prístupe k znalostiam a sieťam (Chapain a Comunian, 2010). Z hľadiska mäkkých faktorov je to zároveň aj prístup ku kultúrnej infraštruktúre a spoločenskej diverzite. Spomínané faktory zabezpečujú flexibilné systémy riadenia, ktoré v rámci KKP vedú k schopnosti pružne reagovať na vonkajšie zmeny a vplyvy (White et al, 2014). Z hľadiska rôznorodosti vplyvu KKP na znalostne orientovanú ekonomiku, možno podľa

Local Government Association (2009) venovať pozornosť nasledovným oblastiam podpory konkurencieschopnosti:

- Produktivita.
- Pracované miesta.
- Inovácie - najmä tie, ktoré zabezpečujú prístup na nové trhy, spoločne so spill-over efektom.
- Regenerácia/revitalizácia – potenciál KKP prispieť k fyzickej a spoločenskej regenerácii, spoločne s komunitným rozvojom.
- Atraktivita prostredia – zvyšovanie kvality života pre obyvateľov a atraktivita prostredia pre investície do miest a periférnych oblastí.

Investície v oblasti KKP podporujú tvorbu nových myšlienok a prostriedkov, ktoré vedú k skvalitneniu života. Konkurencieschopnosť KKP je podporená prepojením širokého spektra subsektorov, s rozsahom od aktivít tradičného zamerania a kultúrneho dedičstva, medzi ktoré patria odvetvia umenia a remesiel, až po technologicky zamerané obory nové médií a audiovizuálna tvorba. Flew a Cunningham (2010) tvrdia, že inovačné aktivity v umení, kultúre a médiách pramenia z kreatívnych sietí, ktoré sú voľne organizované a umožňujú tak podporu konkurencieschopnosti miest a lokalít. Spoločné siete a produkcia generujú nové formy konkurencie v kontexte informácií, znalostí, komunikácií, kultúre a kreativity, ktoré sa rozvojom digitálnych médií (Benkler, 2006 – FLW 2k13). Podľa UNCTAD (2008) zachytáva oblasť KKP nasledujúce charakteristiky:

- Cyklus tvorby, produkcie a distribúcie tovarov a služieb s intelektuálnym vlastníctvom, ako primárnym vstupom.
- Aktivity založené na znalostiach, so zameraním na umenie, ktoré generuje príjmy z obchodovania a intelektuálneho vlastníctva.
- Materiálne výrobky/služby a nemateriálne intelektuálne práva s kreatívnym obsahom, ekonomickou hodnotou a tržným cieľom.
- Prepojenie sektorov umenia, služieb a priemyslu.
- Dynamicky rozvíjajúci sa sektor vo svetovom meradle.

2.3.4 Kreatívne mestá

V rámci reštrukturalizácie miest vplyvom de-industrializácie a prechodu k znalostnej a kreatívnej ekonomike, nastalo prehĺbovanie pojmu kreatívneho mesta. Je to práve kreatívna ekonomika, ktorá je zodpovedná za rozvoj miest, nie len z ekonomického hľadiska, ale rovnako aj tvorby lepších životných podmienok pre život obyvateľstva (kvalita života). Celkový obraz kreatívneho mesta môže mať viaceré podoby a závisí na konkrétnych faktoroch, ktoré spravidla bývajú kultúrneho, intelektuálneho, technologického a organizačného charakteru. V súčasnej dobe sa môže jednať o kombináciu spomínaných faktorov, prípadne ich určitú špecializáciu.

V kontexte lokalizácie kultúrneho a kreatívneho priemyslu do konkrétnych miest, súvisí pohľad Floridu (2005), ktorý popisuje celkový koncept kreatívneho mesta, ako životného štýlu jedincov, ktorí dbajú na rozvoj a zveľaďovanie prostredia prostredníctvom kultúry. Kreativita, umenie a kultúra tak v súčasnosti tvoria lokalizačné faktory firiem v nadväznosti na de-industrializačné procesy (Mundelius, 2008). Kreatívne mestá tak disponujú atmosférou a celkovým imidžom, s ktorým sú spojené:

- aglomeračné výhody,
- dostupnosť dodávateľov,
- prítomnosť odberateľov,
- prístup ku kvalifikovanej pracovnej sile a informáciám.

(Krätke, 2010)

Kreatívne mestá sú tvorené okrskami, v ktorých sa koncentruje kultúra a kreativita. Jedná sa o odlišnú formu priestorového zakorenenia v danom teritóriu, ktoré je charakterizované kreatívnou dispozíciou, kultúrnymi črtami a estetikou. Stern a Seifert (2010) identifikovali skladbu kreatívnych okrskov, ktorá je tvorená hlavne kultúrnymi účastníkmi, nezávislými umelcami, komerčnými firmami a v neposlednej rade poskytovateľom kultúry. Jedná sa o vzájomné pôsobenie priestoru, komunity, kultúry a kreativity. Historické a priestorové podmienky sami o sebe, nie sú dostatočné činitele vedúce k úspechu kultúrneho a kreatívneho priemyslu. Kreatívne mestá disponujú výhodou, že lokality, nie sú intelektuálne, ani umelecky limitované. Fungujú tak ako silný magnet pre rôznorodých umelcov, ktorí tak vyhľadávajú inšpiráciu, konkurenciu a rovnako aj pre odberateľov, ktorí majú prístup k unikátnym produktom. Lokality a komunity disponujú spoločenskými a profesionálnymi vzťahmi a väzbami, na základe ktorých získavajú zástupcovia kreatívnej triedy prístup k znalostiam, projektom a práci (Vinodrai, 2015). Kultúra a kreativita sa aktívne sústreďujú do centier miest, nejedná sa však len o lokálne vzťahy a väzby, ale v súčasnosti aj globálne, na základe rozvoja odvetvia médií a internetu.

Podľa Comunian (2011) za posledných dvadsať rokov mestá výrazne investovali do kultúrnej infraštruktúry a kreatívnej ekonomiky v rámci regenerácie a ekonomického rozvoja. Podporuje sa tak nový typ konkurencie medzi mestami, spoločne s hospodárskymi stratégiami a politikami. Pre kreatívne mestá platí prechod k produkcii kultúrnych a kreatívnych výrobkov, s dôrazom na prítomnosť skúsenej pracovnej sily, ktorá tvorí základ znalostnej a kreatívnej ekonomiky. Podľa Floridu (2002) prítomnosť kreatívnej triedy podporuje atraktivitu miest a následné prilákanie ďalšej pracovnej sily do daných miest. Kreatívne mestá tak podporujú oblasť kultúry, diverzity a zábavného priemyslu. Súčasné prístupy a výskumné aktivity oblasti podpory kreatívnych miest zameriavajú na udržanie kreatívnej triedy v danom prostredí. Medzi faktory, ktoré vedú k udržaniu kreatívnych jedincov, súvisia najmä s príjemným prostredím pre život, kultúrna vybavenosť a kreatívnych životný štýl (Van Heerden, Bontje,

2014). Spomínané faktory sa viažu prevažne s centrami miest, ktoré dokážu zabezpečiť potreby kreatívnej triedy. Koncentrácia v centrách však nie vždy predstavuje pravidlo, pretože niektoré profesie sa zameriavajú na život v okrajových lokalitách, kde vyhľadávajú najmä zmysel pre komunitu a prírodné zázemie (Bereitschaft and Cammack, 2015). Aj napriek rôznorodosti náhľadov na podobu a podstatu kreatívnych miest, možno sledovať konsenzus, ktorý predstavuje kreatívne prostredie (milieu).

2.3.5 Kreatívne prostredie (milieu)

Kreatívne prostredie môže mať rôznu podobu z hľadiska geografie a manažmentu. Podľa Floridu (2002) sa jedná o prostredie, pre ktoré je špecifické stimulovanie a úzke prepojenie medzi technologickou, podnikateľskou a umeleckou kreativitou. Väzby medzi jednotlivcami v spomínanom prostredí, následne podporujú rozvoj špecifického spoločenského a kultúrneho prostredia, ktoré vedie k rozvoji kreatívnej triedy (atrakcia a udržanie). Ako doplnia Landry (2012), jedná sa o miesto, ktoré disponuje tvrdou aj mäkkou infraštruktúrou s možnosťou tvorby a podpory šírenia nových nápadov.

Obr. 2-4 Infraštruktúra kreatívneho milieu. Zdroj: Landry (2013), vlastné spracovanie

Súčasne tak kreatívne milieu môže pôsobiť, ako zhhluk budov, mestská časť, mesto, ale aj celý región. Súčasť prostredia tvorí najmä kritická masa podnikateľov, intelektuálov, spoločenských aktivistov, umelcov a v neposlednom rade študentov, ktorí na seba vzájomne pôsobia (Kostopoulou, 2013). Kritická masa, spoločenské prostredie a vzájomná interakcia medzi jednotlivcami a inštitúciami, podporujú vznik a šírenie nových myšlienok a nápadov. Komunikácia môže prebiehať rôznymi komunikačnými kanálmi, s dôrazom na osobnú interakciu (tvárou v tvár). Výsledná podoba vzájomnej interakcie predstavuje aj formu osobnej prezentácie, ktorá napomáha k výmene tovarov a služieb, v oblasti kultúrnych a kreatívnych priemyslov.

Kreatívne prostredie vyžaduje flexibilné organizácie, ktoré si zakladajú na spoločnej dôvere a často aj neformálnych princípoch (nepísaných pravidlách). Podstatou je tak záujem spoločne sa podeliť o znalosti a skúsenosti, v záujme docieľiť celkový socio-ekonomický rozvoj prostredia. Podľa Landryho (2013), je spoločná dôvera základným stavebným pilierom kreatívneho prostredia, pretože podporuje zdieľanie inšpiratívnych myšlienok, ktoré prinášajú úžitok celku. Naopak, individualistické zmýšľanie a konanie postupne vedie k obmedzeniu rozvoja, prípadne zaniknutiu kreatívneho milieua. Pravidlom je, že sieť vzájomných vzťahov má nadradené postavenie, nad individuálnymi potrebami. Spoločné väzby podporujú synergické efekty, spoločne sa vyvíjajú do nových produktov a služieb, ktoré vyžadujú nové organizačné, ekonomické a politické modely.

V kontexte kreatívneho prostredia sa kladie dôraz na siete a väzby, bez ktorých by nebola možná spolupráca jednotiek kultúrnych a kreatívnych priemyslov. Cílená intenzívna spolupráca podporuje výmenu poznatkov a inšpirácií, ktorá vedie k rozvoju konkurenčného prostredia. Podľa Mundeliusa (2008) vedú socio-ekonomické väzby ku vzájomnej súťaživosti, ale aj k strategickým alianciám a šíreniu know-how. Spoločná väzby a siete sú založené na dôvere a skúsenostiach, ktoré sú podporené otvorenosťou a kultúrnym cítením.

2.3.6 Kultúrne a kreatívne okrsky

Kreatívne prostredie má spoločné prieniky s oblasťou kultúry, ktoré sa odzrkadľujú v priestorovej organizácii. V kontexte KKP má kultúra priestorové zakotvenie, spoločne s kreatívnou predispozíciou. Prostredníctvom urbánnej regenerácie sa vytvorili kultúrne okrsky, ktoré združujú podnikateľské subjekty, kultúrnu infraštruktúru a spoločne tak tvoria turistické atrakcie (Santagata, 2010). Produkcia a súčasne aj spotreba v rámci kultúrnych okrskov, vedie k rozvoju sociálnych a ekonomických charakteristík daného prostredia. Produkčné kanály združujú jednotlivcov do produkčných sietí, ktoré sa v nadväznosti na kreatívnu triedu, sústredia prevažne do mestských oblastí (Kind a Zu Kocker, 2012). Okrsky tak navonok pôsobia ako magnety na potenciálnu pracovnú silu a zároveň tvoria huby, kde sa sústreďuje priemysel a jeho nadväzujúce obory. Organizácie KKP a ich previazanosti na okrsky, pôsobia ako hnací motor pre rozvoj prostredia.

Ako uvádza Krätke (2010) v podmienkach kultúrnych okrskov vystupujú rôzne elementy, ktoré spoločne tvoria živé prostredie a zároveň aj atraktívne podmienky pre prácu, voľný čas a turizmus. Patria sem:

- Kultúrne jednotky,
- neziskový kultúrny sektor,
- komerčné orientované jednotky kultúrneho priemyslu
- nezávislí umelci (freelanceri)

Na základe rozvoja kultúrnej ekonomiky sa v kontexte plánovania a programovania uplatňuje kultúrne plánovanie a programovanie v rámci socio-

ekonomického a komunitného rozvoja, so zameraním na kultúrne okrsky (Markusen, 2010). Pre rozvoj prostredia a komunit sú predmetom záujmu najmä vplyvy ekonomické, regeneračné a kultúrne. Podľa Pratta (2011) sa prostredníctvom kultúrnych okrskov dosahuje diverzifikácia ekonomickej základne, v rámci de-industrializačných aktivít a podpory špecializácie miest a regiónov. Odvetvie kultúry tak prispieva k rastu počtu pracovných príležitostí, výsledkov a príjmov v rámci regionálnych ekonomík. Spoločne tak procesy a vzájomné pôsobenie jednotlivých zložiek v rámci kultúrnych okrskov vedie k tvorbe atraktívnej atmosféry, ako mäkkého lokalizačného faktoru. Kultúra predstavuje jeden z motorov pre tvorbu konkurenčnej výhody, najmä v oblasti znalostí, zručností a praktík, ktoré spojené s identitou a hodnotami (Alberti a Giusti, 2012). Súčasne, kultúrne okrsky podľa Floridu (2005) predstavujú prostredie pre socio-ekonomický rozvoj podľa nasledujúcich charakteristík:

- Aglomeračné výhody – koncentráciou kultúrnych a kreatívnych priemyslov v mestských oblastiach (urban) a podpory špecializácie.
- Dostupnosť dodávateľov – z hľadiska konkurencie je vhodné lokalizovať produkciu k hlavným dodávateľom, čo vedie k podpore adaptability a flexibility.
- Dostupnosť odberateľov – z hľadiska podpory interakcie medzi produkciou a spotrebou v danom prostredí, ktoré vedie k posilnení konkurencieschopnosti.
- Dostupnosť kvalifikovanej pracovnej sily – dopyt po vysoko-kvalifikovanej pracovnej sile vytvára na jednej strane vhodné pracovné podmienky pre kreatívnu triedu a súčasne podporuje konkurenčné prostredie.
- Prístup k informáciám – podnikateľské subjekty a ich inovačné aktivity vyžadujú prístup k informáciám a znalostiam, ktoré sa generujú a šíria v danom prostredí.

V prípade kreatívneho prostredia aj kultúrnych okrskov sa jedná o koncentráciu subjektov KKP, spoločne s pridruženými a podporujúcimi organizáciami, ktoré spolu predstavujú prirodzené, prípadne organizované klastre.

2.4 Problematika klastrov a kkp

Problematika klastrov je v súčasnosti spojená s procesmi formovania klastrov, ich následného rozvoja a riadenia. Avšak, klastre môžu navonok pôsobiť, ako prirodzené zoskupenia, ktoré nepodliehajú modelom riadenia (nie sú inštitucionalizované). Súčasne sa však rozbiehajú klastrové iniciatívy, ktoré sú zamerané na cielený rozvoj a podporu spoločných aktivít. V súčasnosti možno sledovať celosvetový trend rozvoja klastrov, ktorý si samozrejme uvedomuje aj Európska Únia, ktorá vo svojich programoch a stratégiách priamo zacielená na rozvoj klastrov a klastrových iniciatív. Vývoj problematiky klastrov je predstavená v nasledujúcich podkapitolách.

2.4.1 Rozvoj klastrov

Pojem klaster je definovaný ako súbor priestorovo prepojených organizácií, pridružených inštitúcií (hlavne inštitúcií terciárneho vzdelávania), ktorých väzby majú potenciál k upevneniu a zvýšeniu ich konkurencieschopnosti (Porter, 1998; Pavelková et al, 2013). Základným dôvodom koncentrácie je čerpanie výhod z externalít v danom, ale rovnako aj pridružených priemyslov. Zhluk organizácií a inštitúcií sa vyčleňuje vzájomnou spoluprácou, ale súčasne aj konkurenciou. Podľa Európskej komisie (2005) sa jedná o skupinu vzájomne nezávislých organizácií, ktoré sa špecializujú v určitom obore, ktorý má spoločnú technologickú a znalostnú základňu. Koncentrácie a samotné klastre, tak môžu a nemusia byť inštitucionalizované. Klastrové aktivity podporujú regionálnu integráciu a špecializáciu, spoločne s rozvojom ľudských zdrojov, v rámci členskej základne (Pešić a Panić, 2012). Regionálne klastre dokážu svojimi aktivitami v oblasti vedy a výskumu zabezpečiť inovácie, ktoré sa dokážu šíriť v rámci priestoru. V kontexte spolupráce s vedecko-výskumnými inštitúciami dokážu zabezpečiť efektívny tok znalostí, z dôvodu väzieb klastrov a verejných inštitúcií.

Podľa Mainovej, Shapira a Vininga (2010) boli identifikované základné výhody z hľadiska pôsobenia v klastroch, medzi ktoré patrí:

- Rast produktivity a kvality výrobkov a služieb, na základe využívania spoločných zdrojov,
- ľahší prístup k špecializovaným dodávateľom a kvalifikovanej pracovnej sile, z hľadiska hodnotového reťazca,
- redukcia produkčných a transakčných nákladov, na základe sieťovania,
- podpora oblasti inovácií, najmä v rámci lokálnych inovačných systémov, spoločne s univerzitami a výskumnými centrami.

Duranton (2011) identifikoval nasledujúce výhody, ktoré plynú pre členskú základňu v rámci klastrov, so zameraním na obmedzenie bariér, spojených so vstupom do priemyslu, schopnosť zvýšenia konkurencieschopnosti a podpora inovačných aktivít. Pôsobenie v klastroch má súčasne aj vplyv na transfer ideí, do praktického využitia, spoločne s optimalizáciou výrobných procesov. Malé a stredné podniky (MSP), dokážu zabezpečiť výmenu znalostí, financií, ľudských a inovačných zdrojov.

Súčasne, organizácie MSP, ktoré sa združujú v klastroch dokážu vyvinúť konkurenčný tlak, na väčšie podniky a súčasne zvyšujú vplyv na tvorbu politických procesov v rámci verejného sektora (Mičić, 2010). Ako uvádza Foord (2013), ďalšou výhodou, ktorá plynie pre členov klastru, je kolektívne učenie, keďže samotný klaster vystupuje, ako vzdelávacia platforma. Tok informácií vo vnútri klastru odráža špecifické aspekty, ako potreby zákazníkov, ktorí môžu rovnako tvoriť súčasť klastrov. Spoločné pôsobenie prináša pre jednotlivé organizácie súčasne prístup k znalostiam, ktoré pri správnom využití, vedú

k podpore konkurencieschopnosti. V rámci podpory konkurencieschopnosti na základe Ketelsa (2013), vystupujú aktéri so spoločným zámerom:

- Verejné organizácie (krajské úrady a agentúry),
- akademická sféra (univerzity, vysoké školy, technologické parky),
- organizácie pre podporu spolupráce (formálne a neformálne siete, asociácie)
- médiá,
- finančné inštitúcie (banky, rizikový kapitál)
- priemysel (klienti, dodávatelia, pridružené priemysly, MSP).

Klastre v rámci svojej pôsobnosti a aktivít prechádzajú životnými cyklami, ktoré prebiehajú prevažne automaticky, vzhľadom na samotné aktivity a ich postupnosti. Podľa Menzela a Fornahla (2009) boli identifikované základné fázy rozvoja klastrov, konkrétne:

- Založenie klastra – jedná sa o fázu facilitácie, v ktorom je členská základňa klastru obmedzená, ale kladie sa dôraz na rôznorodosť v kontexte vstupu nových organizácií a technológií.
- Rozvoj klastra – fáza, kde hrá primárnu rolu technológia a podpora jej rozvoja, spoločne s obmedzením rôznorodosti, z dôvodu stabilizácie členskej bázy a úzkej špecializácie.
- Ustálenie klastra – situácie, kedy sa končí fáza rozvoja klastru a prispôsobenia firiem k vývoju priemyslu. V rámci ustálenia nevykazuje klastr rast, ani pokles v kontexte členskej bázy a zamestnanosti.
- Úpadok klastra – charakteristickou črtou je pokles počtu firiem a zamestnancov, z hľadiska ukončenia pôsobenia na trhu. V rámci úpadku klastre zanikajú, prípadne sa orientujú na nový obsah na základe štrukturálnej zmeny, s cieľom obnovenia rastu, napr. pomocou technológií a využívania nových trendov s novým obsahom

V prípade Cluster Policies Whitebook (Andersson et al., 2004) boli v nadväznosti na životný cyklus určené nasledujúce štádiá:

- Aglomerácie – kde firmy a pridružené organizácie spontánne pôsobia a spolupracujú.
- Vznikajúce klastre – firmy spoločne spolupracujú v rámci kľúčových aktivít, na základe formálnych a neformálnych väzieb, prípadne spoločných projektov.
- Rozvojové klastre – v rámci ktorých vznikajú nové väzby, ktoré dokážu prilákať, alebo vytvoriť nové aktivity v regióne.
- Zrelé klastre – špecifickým faktorom je dovŕšenie kritickej masy a zacielenie na spoluprácu s inými klastrami, rovnako podpora vytvorenia spin-off firiem, so spoločnými cieľmi a víziami.

- Transformácie – situácia, kedy sa mení tržné zameranie, technológie a procesy, spojené s inovatívnymi aktivitami a prispôbením, alebo celkovým úpadkom, kedy klastri nesprávne zacieli svoje aktivity.

Každá fáza životného cyklu klastra je spojená s realizáciou aktivít v rámci klastru, ale aj v externom prostredí. Aktivity, ktoré sú spojené so založením klastru, sú spojené najmä so sieťovaním a budovaním vzájomnej dôvery. Z hľadiska financovania sa spravidla využívajú verejné zdroje, zamerané na podporu spolupráce medzi členmi a na šírenie informácií. V rozvojovej fáze sa organizácie v rámci klastru zameriavajú prevažne na základe spolupráce zameriavajú primárne na projekty VaV, vzdelávanie, marketing a zmenu produkčných procesov. Vo fáze zrelosti sa na zabezpečenie obnovenia rozvoja aktivity orientujú, na spoločné projekty so zameraním na inovácie a transformáciu, rovnako aj zacielenie nadviazania nových partnerstiev, ktoré by klastru zabezpečilo stabilitu (Bialic-Davendra et al., 2014). Aktivity v rámci postupného vývoja, sa spájajú s jednotlivými fázami, ktoré boli podľa Pavelkovej et al. (2015) rozdelené nasledovne:

- Sieťovanie,
- rozvoj ľudských zdrojov,
- výskum a inovácie,
- obchodná spolupráca a reklama,
- finančné plánovanie,
- politické aktivity,
- podporné aktivity.

Z uvedených definícií plynie z pohľadu klastrov dôraz na konkurencieschopnosť, ktorá nie je vztiahnutá iba na úroveň firiem, či samotných organizácií, ale rovnako aj miest a regiónov. V tomto kontexte sa dá chápať región na jeho rôznych hierarchických úrovniach, počínajúc od úrovne národnej, regionálnej, až po úroveň lokálnu, zahrňujúcu mikroregióny, či mestá. Menzel Fornahl (2010) uvádzajú, že úspešnosť klastra závisí od sily lokálneho ľudského kapitálu a od vysokej úrovne mobility pracovníkov firiem, ako prostriedku prenosu vedomostí. V tomto kontexte platí, že vo fáze vzniku klastru je nárok na ľudský kapitál relatívne skromný, ale následne sa vo fázy rozvoja, sa firmy spoliehajú na rozsiahlu základňu ľudského kapitálu (Boschma a Fornahl, 2011). Klastre však v súčasnej dobe nevznikajú iba na základe prirodzených potrieb jednotlivých aktérov – prirodzené klastre, ale sú nástrojom regionálnych rozvojových politík jednotlivých štátov v Európe aj Európskej únii. Organizované aktivity, ktoré z politického hľadiska vedú k zakladaniu, rozvoju a riadeniu klastrov, spoločne so zapojením súkromného sektoru, verejného a vzdelávacieho sektoru, sa nazývajú klastrové iniciatívy (Coletti, 2010). Podľa Sölvella et al (2003) sa jedná o kombináciu súkromných a verejných zdrojov s cieľom vytvorenia strategickej aliancie súkromných a verejných inštitúcií. Klastre sa tak v rámci iniciatív zameriavajú na siete, identifikáciu kritickej masy, vytvoreniu

spoločnej dôvery a podpory spolupráce. Klastrové iniciatívy prechádzajú charakteristickými fázami, ktoré majú podobný priebeh, ako samotný rozvoj klastrov. Jednotlivé fázy, sú spojené predovšetkým s konkrétnymi cieľmi, ktoré boli podľa von Liepzig a Dimitrova (2015) definované nasledovne:

- Oblasť zamestnancov, spojená s orientáciou na potrebné znalosti a zručnosti, spoločne s rozvojom zamestnancov k ich napredovaniu,
- rozširovanie klastrov,
- rozvoj podnikania,
- podnikateľská spolupráca,
- inovácie,
- kultivácia podnikateľského prostredia.

V nadväznosti na podporu klastrových iniciatív a formalizovania štruktúr v súčasnosti prebiehajú aktivity na vytváranie klastrových organizácií. Podľa Bialic-Davendra et al (2016) majú klastrové organizácie svoj vlastný management, rozpočet, aktivity a odlišujú sa tak o klastrov, ktoré sú definované na základe priestorovej koncentrácie, s nadväznosťou na aglomeračné a urbanizačné ekonomiky. Súčasne predstavujú podnikateľské prostredie, ktoré je organizované a koncentrované okolo dominantného sektora, pričom sa realizujú spoločné aktivity, podobne ako pri klastrových iniciatívach (Bialic-Davendra et al, 2014). Podľa Portera (2008) majú klastrové organizácie rôznorodú členskú základňu a štádium rozvoja. Väčšina klastrových organizácií sa skladá z MSP, pričom dochádza aj ku kombinácii s veľkými podnikmi. V niektorých klastrových organizáciách tvoria jadro výskumné inštitúcie a univerzity, ktoré spoločne vytvárajú priestor pre vedu a výskum. Rozdielnosť výslednej podoby klastrových organizácií závisí od predmetu činnosti (priemyslu), na ktoré sa zameriavajú. Spravidla sa zameriavajú na podporu väzieb, ktoré so sebou prinášajú aj rozvoj pridružených priemyslov. Tieto väzby môžu spájať aktérov v geograficky úzkom prostredí, ale rovnako aj na úrovni regiónov. Podľa Anderssona et al (2004) v kontexte klastrových organizácií identifikoval nasledujúce špecifiká:

- Priestorová koncentrácia,
- priemyselná špecializácia,
- spoločný zámer,
- kolektívna sút'áživosť a spolupráca,
- inovačná aktivita,
- kritická masa,
- životný cyklus.

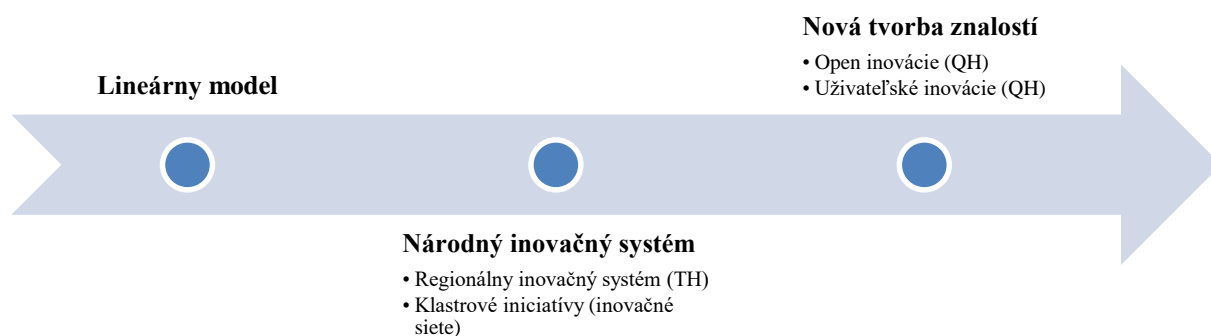
2.4.2 Triple Helix a Quadruple Helix modely

Najmä oblasť špecializácie a spoločného záujmu členov klastrovej organizácie, vedie k podpore rozvoja inovačných procesov. V kontexte klastrových organizácií, v rámci podpory inovácií prispievajú regionálne inovačné systémy (RIS), Triple helix (TH) a Quadruple Helix (QH) modely.

RIS sa do súvislosti inovačných procesov presadili v rámci post-Fordizmu, s prehľbovaním učiacich sa regiónov (learning regions). Územné klastrovanie predstavuje základ pre podporu inovačných firiem, založených na lokalizovaných znalostiach (Arnkil et al, 2010). Na regionálnej úrovni sú klastre a RIS považované za modely dlhodobého rozvoja, ktoré podnecujú difúziu znalostí, zručností a dobrých praktík (Asheim a Isaksen, 2002). Konceptuálne aj organizačne sa RIS zameriavajú na prepojenie ekonomických, spoločenských a politických väzieb a vzťahov, zameraných na kolektívne učenie (Fritsch a Graf, 2011). V prípade TH modelu sa jedná o spoluprácu akademickej sféry, priemyslu a vlády, ktoré spoločne predstavujú kľúčový faktor pre podporu inovácií, v rámci znalostnej založenej spoločnosti (Etzkowitz, 2008). Pre inovačné prostredie, je charakteristické zapojenie univerzít, aktívne zapojenie verejnej správy, v rámci tvorby verejných politík a strategické aliancie firiem, pre rozvoj a marketing produktov a procesov. V prípade TH modelu sa nejedná len o top-down iniciatívu, ale aj o interakciu riadenú samotnými aktérmi, najmä na regionálnej úrovni. Podstatou rozvoja TH, je podpora sieťovania, ako výsledku spoločnej interakcie, ktoré pramení z kooperácie, ktorá môže mať formálnu aj neformálnu podobu. Limitami TH je, že regióny len zriedkavo dokážu zabezpečiť samo-udržateľné schopnosti (self-sustainable capabilities), ktoré majú byť výsledkom TH, spolu s neúčastou verejnosti v rámci modelu (Fritsch a Graf, 2011). Práve preto sa TH považuje prevažne za vedecko-orientovaný model zameraný na high-tech inovácie, na základe vedeckých znalostí (MacGregor, Marques-Gou a Simon- Villar, 2010).

Zapojenie verejnosti do modelu, je opodstatnené najmä z pohľadu tvorby a šírenia znalostí, ktoré nie sú primárne high-tech orientované. Nové objavy a inovácie, ktoré vedú k zlepšeniu spoločenského blahobytu. Verejnosť sa rovnako podieľa na podpore rozvoja väzieb medzi vedou, vedeckými pracovníkmi a vzdelávacími stratégiami. QH sa v súčasnosti označuje, ako model so zapojením užívateľov do inovačného procesu, s cieľom produkovať užívateľsky orientované inovácie, ktoré využívajú znalosti užívateľov (spotrebiteľov) v rozvoji produktov, služieb a konceptov (Wise a Høgenhaven, 2008). Podľa oboch autorov, je cieľom rozoznať potreby spotrebiteľov a ich následné systematické zapojenie do inovačných procesov. Znalosti sú na základe QH tvorené v rámci multidisciplinárneho prostredia, ktoré ma popri ekonomickom význame aj spoločenský kontext, pre ktorý sú charakteristické netechnologické inovácie, zamerané na riadenie, marketing a procesy. Alternatívne zdroje vedúce ku získaniu konkurenčnej výhody, sú výsledkom transformácie inovačných procesov a business modelov, s cieľom podporiť rozvoj produktov a služieb na trhu (Arnkil et al, 2010). V rámci globálnej konkurencie sa firmy už nemôžu spoliehať len na tradičných činiteľov, ako cena a kvantita, práve preto sú nútené k vyhľadávaniu alternatívnych zdrojov, medzi ktoré patrí využívanie otvorených (open) business modelov, ktoré reflektujú potreby spotrebiteľov a zapájajú spotrebiteľov do rôznych etáp inovačných

procesov (Veugelers et al, 2009). Podľa MacGregor et al (2009) kombinuje existujúce technologické, vedecké a spotrebiteľské znalosti, ktoré spoločne vedú k zabezpečeniu konkurenčných výhod. QH a spotrebiteľsky-orientované inovácie v spojitosti s klastrami predstavujú príležitosti aktérov (netechnologických) participovať na spoločných inovačných aktivitách s vedecky orientovanými firmami a inštitúciami. Z hľadiska evolúcie bol inovačný proces charakterizovaný nasledovne.

Obr. 2-5 Evolúcia inovačného procesu. Zdroj: Etzkowitz, 2008.

Lineárny model inovácií bol prijatý v období 2. sv., kde sa veda vedie k technológiám a tie uspokojujú potreby trhu (Edquist a Hommen, 1999). V rámci lineárneho procesu sa inovácie chápali ako výsledky talentovaných jedincov a vedeckých skupín, s priamou aplikáciou na trhoch. Avšak, zlyhania lineárneho modelu inovačných procesov vytvorili dopyt po systémovom prístupe k inováciám. Nastal tak posun od lineárnych modelov k interaktívnym, nelineárnym inovačným procesom, ktoré spočívajú v inovačných sieťach (Schienstock a Hämäläinen, 2001). Inovačné siete predstavujú základ fungovania národného inovačného systému (NIS), ktorý je výsledkom komplexných vzťahov jednotlivých aktérov, ktorý tvoria podniky, univerzity a vedecké inštitúcie. Podľa OECD (2005) sieť verejných a súkromných inštitúcií vedie k iniciácii, importu, úprave a rozširovaní nových technológií. Jedná sa tak o prvky produkcie, difúzie a novým možnostiam využitia hospodársky užitočných znalostí, ktoré sú spravidla zakorenené vo vyhradenom území, spravidla región, prípadne štát. Najmä v prípade verejných inštitúcií, sa jedná o súbor iniciatív a kompetencií, ktoré udávajú smer rozvoja oblastí vedy a výskumu. Smerovanie môže byť udávané na základe jednotlivých príspevkov, prípadne synergických efektov, ktoré vedú k rozvoji a difúzii nových technológií a súčasne vytvárajú zázemie pre verejný sektor, aby dokázal vhodne navrhovať a implementovať politiky na podporu inovačných procesov. Inštitúcie verejnej správy pôsobia v rámci národných inovačných systémov, ako koordinátor podpory inovačných procesov, prostredníctvom spektra politických nástrojov, vízií a perspektív do budúcnosti, so snahou podporiť tvorbu vzájomnej dôvery medzi jednotlivými činiteľmi v kontexte inovačných procesov (Chung, 2002). Faktory, ktoré ovplyvňujú

úspech NIS sú podľa Arnkil et al (2010) v spojitosti s podporou riadenia problematiky klastrov nasledovné:

- Nastavenie podporného systému,
- Podpora fungovania podporných inštitúcií (verejných aj súkromných),
- Vytvorenie inovatívnej kultúry,
- Vzdelávanie zamerané na VaV,
- Podpora budovania vzájomnej dôvery jednotlivých aktérov inovačného procesu,
- Vytvorenie podmienok pre sieťovanie.

V kontexte vývoja inovačného procesu v rámci klastrov na národné a regionálne inovačné systémy nadväzuje najmä koncept užívateľa a jeho zapojenie do inovatívneho procesu. Tento koncept sa v súčasnosti odzrkadľuje aj v rámci kreatívnych klastrov. Zapojenie užívateľov do procesu tvorby inovácií môže mať rôznu podobu a intenzitu, ktorá môže spočívať v nepriamej participácii, až po priame zapojenie do procesov. Podľa Bekkera a Longa (2000) sa jedná o tri typy zapojenia:

- Návrhy pre užívateľov (for users),
- Návrhy s užívateľmi (with users),
- Návrhy užívateľmi (by users).

V prvom prípade sa jedná o návrhy, ktoré sa nesú v mene užívateľa, kde sa využívajú najmä dáta, teórie, modely o užívateľskom správaní, ktoré následne vyústia v konkrétne riešenia (inovácie). Špecifickým znakom je, že užívateľ je v rámci procesu zapojený až na samom konci, kde je zámerom dopracovať požiadavky a prototypy (Arnkil et al, 2010). Pre návrhy s užívateľmi, je charakteristický samotný produktový vývoj zameraný na užívateľov, prostredníctvom využitia dát o preferenciách, potrebách a požiadavkách. Špecifickým znakom je predvádzanie rôznych riešení a konceptov pre užívateľov, tak aby mohli zhodnotiť a reagovať na rozdielne prejavy. Užívatelia sú prítomní počas celého procesu a majú rovnocenné postavenie, z hľadiska vytvárania riešení a konceptov. Návrhy a riešenia realizované užívateľmi, je aktívna participácia odzrkadlená v podobe iniciátorov jednotlivých procesov. V realite sa jedná o tvorbu obsahu, v spojení s vývojom produktov, prípadne ich jednotlivých častí. V kontexte rozvoja QH sú užívatelia zapojení do inovačných modelom, spoločne s firmami a univerzitami, kde sa spravidla využíva najmä spotrebiteľský a užívateľský výskum. S nadväznosťou na vytvorenie vhodných podmienok pre podporu inovácií vstupujú do reality jednotlivé politiky, ktoré sú spravidla zamerané na subvenciu v oblasti inovačných procesov.

Inovačné aktivity a koncept klastrov, má rovnako vplyv na tvorbu politiky v oblasti kreatívnych priemyslov. Národné a regionálne authority, tak zdôrazňujú význam kreatívnych sietí v mestách. V mestách sa zintenzívňujú interakcie v oblasti obchodu a zdieľania myšlienok a poznatkov, čo následne vedie k

prehlbovania vzájomného učenia a inovácií (Turok, 2004). Kultúrne okrsky a klastre tvoria novú formu priestorového zakorenenia (zakotvenia) v určitom teritóriu, v dôsledku ich kultúrnych črt, vyjadrenia a silnej kreatívnej dispozície (Santagata, 2010; Roodhouse, 2010). Samotný termín klaster sám o sebe predstavuje podobný problém z hľadiska vymedzenia, ako aj z oblasti kreatívnych priemyslov a ich prispievaniu ku konkurencieschopnosti. Spomínaná problematika bude predstavená v nasledujúcej podkapitole.

2.4.3 Kreatívne klastre a konkurencieschopnosť

Konkurencieschopnosť krajín a regiónov v súčasnej dobe závisí od inovačných aktivít celých priemyselných odvetví a sektorov. Práve z toho dôvodu sa regionálna konkurencieschopnosť stala ústrednou témou hospodárskej politiky po celom svete. Inovatívne firmy rastú rýchlejšie a majú väčšiu šancu na prežitie v rámci globálnej konkurencie. Výhody inovácie nie sú obmedzené len na pôvodcu inovácie, pretože naberajú podobu tzv. spill-over, čo znamená prelievanie poznatkov, ktoré umožňujú iným podnikom ťažiť z počiatočnej inovácie. To môže vytvoriť východiskový bod pre hospodársky rast a prosperitu miest a regiónov (Chapain, De Propis, 2009). Súčasne, inovatívne MSP získavajú výhody, z ich pôsobenia v rámci miestnych/regionálnych sietí s podnikmi, ktoré majú podobné zameranie a využívajú komunikáciu tvárou v tvár. Regionálne zamerané stratégie identifikujú a lokalizujú kreatívne klastre, okrsky a huby (Selada, Da Cunha, Tomaz, 2012). Kreatívne priemysly majú tendenciu geograficky sa zhlukovať za účelom spoločného prínosu z hľadiska kultúry, inovačných aktivít a lokálneho rozvoja, v rámci aglomeračných a urbanizačných ekonomík (Chapain, De Propis, 2009; Lazzeretti, et al., 2012). V tomto kontexte kreatívny klaster znamená skupinu konkurenčných a spolupracujúcich firiem, kde kritickú masu tvoria subjekty KKP, ktoré na základe spolupráce a konkurencie, zvyšujú dopyt po odbornej práci a dodávateľoch v danej lokalite. Táto infraštruktúra je závislá nielen od životaschopnosti kreatívneho sektoru, ale taktiež na politickej podpore napr. v podobe verejných investícií (Colette, 2007).

Súčasne, Flew (2013) v nadväznosti na kreatívne klastre poukazuje, na prepojenie znalostnej ekonomiky, kreativity, inovácií a ich zakorenenie, v lokálnej histórii, tradícii a kultúre. V rámci priestorového zakotvenia a podpory konkurencieschopnosti, disponujú kreatívne klastre funkciou priestorovej regenerácie. Jedná sa tak o zvyšovanie kvality života v daných oblastiach, ktoré sa zameriavajú na kultúrnu vybavenosť a aktivity zamerané na podporu tvorby nového image industriálnych miest. Atraktivita spojená s regeneráciou vedie k zvýšeniu atraktivity pre investície, mobilnú pracovnú silu, turistov a udržaniu súčasnej štruktúry obyvateľstva (Blessi, Tremblay a Sandri, 2012). Podpora tvorby novej image industriálnych miest, je súčasťou procesov socio-ekonomického zmeny dynamiky industriálnych miest, s cieľom podporiť rozvoj lokálneho kreatívneho systému (LKS) a kreatívnych hubov. LKS je spoločensko-územný celok, ktorý charakterizovaný koncentráciou KKP a vlastnosťami, ktoré

uľahčujú tvorbu a difúziu kreativity (Lazzaretti et al., 2012). Podľa Lazzaretti, Boix a Caponeho (2008) koncept LKS v kontexte konkurencieschopnosti podporuje rozvoj kreatívnej kapacity kultúry, ktorá podnecuje prestavanie mestských častí (okrskov), sektorov, zamestnancov a generuje myšlienky a inovácie, na základe štyroch základných činiteľov:

- Spill-over efekt – šírenie znalostí, ktoré sú výsledkom širšieho rozmýšľania, ktoré je typické pre umelcov a kreatívny priemysel. Idey tvoria a formujú atmosféru v rámci kreatívneho prostredia.
- Absorpčná kapacita – schopnosť premeniť bežnú kreativitu (prieskum) na cieľovo orientovanú kreativitu (využitie), tvorba a prenos ideí a inovácií.
- Kreatívna ekonomika – externá aglomeračná ekonomika prameniaca z kreatívneho prostredia (milieu), ktorá sa môže skladať z výhod spojených zo špecializáciou a súčasne aj diverzifikáciou KKP.
- Horizontálna blízkosť – kognitívna blízkosť spojená s neformálnym prostredím, ktorá je založená na príbuznosti aktivít a znalostí jednotlivých aktérov a ich väzieb.

Podľa Albertiho a Giusti (2012) majú klastre kultúrne a kreatívne firmy, pridružené priemysly, umelci, organizácie turizmu, hmotná a nehmotná kultúra vplyv na tvorbu konkurencieschopného mechanizmu. Stern a Seifert (2010) kultúra a kultúrne priemysly pôsobia, ako produktívny zdroj a zároveň, ako základ pre inšpiráciu, v rámci podnikateľských aktivít. V súčasnosti zapadajú klastre KKP, do znalostnej ekonomiky, v kontexte podpory kreativity a spoločenskej funkcie kultúrnych tovarov a služieb. Naviac, podľa Baileyho et al (2010) prispievajú KKP k prechodu na znalostnú ekonomiku na základe nasledovných aktivít:

- Aplikácia nových vedecko-výskumných aktivít v rámci firiem, ktoré tvoria súčasť historických systémov.
- Uvádžanie nových business modelov v tradičných sektoroch, najmä v spojitosti s virtualizáciou produkcie, zhodnotením funkcie designu.
- Vytvorenie väzieb medzi lokálnou kultúrou a podnikateľskými subjektami.
- Podporovanie synergických efektov klastrov v rámci priemyselného dedičstva (špecializácie).¹

Rozvoj kultúrnych a kreatívnych klastrov sa premieta do rastu prosperity a investícií do regiónov, kde sa klastre nachádzajú, spoločne s rastom konkurencieschopnosti členov (zu Köcker a Rosted, 2010). V podmienkach KKP sa spravidla jedná o mikro podniky a samostatne zárobkovo činné osoby (szčo). Najväčšia koncentrácia predstaviteľov kreatívnych a kultúrnych priemyslov sa sústreďuje v hlavných mestských oblastiach (Kind a zu Köcker, 2012). Väčšie mestá pôsobia ako magnety pre ľudí pôsobiacich v oblasti KKP a tvoria tak huby a prirodzené klastre, ako napríklad Paríž, Londýn a Berlín. Jedná sa o aglomerácie, ktoré zabezpečujú príležitosti k zdieľaniu ideí a vzájomné prepojenie (Chapain a De Propriis, 2009). Špecifickým prvkom kreatívnych

klastrov je kreativita a talent, ktoré preberajú primárnu funkciu v ich rozvoji. Klastre sa zameriavajú na úspešný rozvoj smerom k excelencii, ktorá v tomto zmysle predstavuje:

- Rozvoj základne klastrov (kritickej masy),
- rast produktivity,
- inovačné aktivity firiem,
- zdieľanie znalostí.

V kontexte aglomerácie sa vytvárajú pozitívne sociálne a ekonomické charakteristiky regionálnej konkurencieschopnosti. Konkurencieschopnosť je dispozícia hospodárstva prilákať a udržať firmy so stálymi a rastúcimi podielmi na trhu, a zároveň zabezpečenie rastúcej životnej úrovne (Huggins a Williams, 2011). Celková kvalita prostredia je podporená faktormi ako infraštruktúra a politické inštitúcie, fiškálna a monetárna politika, a v neposlednom rade mikroekonomická konkurencieschopnosť (Ketels, 2013). Determinantmi mikroekonomickej konkurencieschopnosti sa zameriavajú na špecifické atribúty podnikateľského prostredia danej krajiny, patria sem najmä podnikateľské regulácie, rozsah lokálnej rivality, aglomeračné spill-over a rozvoj klastrov (Delgado, Porter, Stern, 2010). Spill-over efekt v spojitosti s podporou konkurencieschopnosti, môže presahovať hranice regiónov.

Konkurencieschopnosť regiónov v súčasnosti nie je tvorená len lokalizáciou firiem, ale súčasne inovačnými schopnosťami jednotlivých sektorov a priemyslov (Habánik a Hošťák, 2014). Inovácie vytvárajú znalostný spill-over, ktorý poskytuje ostatným firmám možnosti zvýšenia produktivity (Delgado, Porter, Stern, 2015). V kontexte spill-over sú klastre čoraz viac chápané ako stimuly pre podporu procesov priemyselnej transformácie a rozvoja nových regionálnych konkurenčných výhod (Kind, zu Köcker, 2012). Klastry poskytujú podľa Portera (2000) nasledovné zdroje konkurenčných výhod:

- Zvýšenie produktivity – v kontexte prístupu ku špecializovaným vstupom, kvalifikovanej pracovnej sile, špecializovaným informáciám a znalostiam, spoločne s transferom znalostí v spolupráci s univerzitami a vzdelávacími inštitúciami.
- Inovačné príležitosti – v kontexte priestorovej dostupnosti k odberateľom a dodávateľom a interakcie s ostatnými predstaviteľmi daného priemyslu.
- Vznik start-upov – prameniáci hlavne z prístupu k informáciám a podnikateľským príležitostiam, spoločne jednoduchším vstupom na trh v podobe start-upov.

V súčasnosti sa prehľbujú teórie učiacich sa regiónov, regionálnych inovačných systémov, a v neposlednom rade aj na analýzu kreatívnej triedy. Boekema et al (2007) charakterizuje učiaci sa región, ako priestor, kde sa regionálni aktéri zapájajú do vzájomnej spolupráce v oblasti učenia, ktoré vedie k vzájomnému prospechu. Regionálne charakteristiky ovplyvňujú, do akej miery

proces regionálneho učenia vedie ku priestorovej regenerácii. Kapacita jednotlivcov a organizácii úspešne sa zapojiť do procesu učenia, je považovaná za zásadnú súčasť výkonnosti vo vedomostne založenej ekonomike (Hassink, 2005).

Kritikom konceptu je najmä Cooke (2008), ktorý tvrdí, že medzi formami využívania ekonomicky cenných poznatkov prevláda asymetria nad rovnosťou a zároveň zdôrazňuje fakt, že rozvoj a využívanie nových poznatkov je pre jednu firmu prínosom, zatiaľ čo pre druhú stratou.

2.5 Nástroje riadenia problematiky klastrov a kkp

V súčasnosti sa v oblasti rozvoja klastrov a KKP, uplatňuje niekoľko verejných politík a metodických rámcov, ktoré sú spoločne orientované na podporenie hospodárskeho rozvoja, konkurencieschopnosti a znižovania regionálnych disparít. Všeobecným úmyslom, je využívanie verejnej podpory na konvergenciu regiónov, aj keď v realite môžu nastavené opatrenia spustiť opačný proces divergencie. Verejné politiky sú postavené na teoretických základoch regionálneho rozvoja, ktoré boli predstavené v úvodnej kapitole. V nasledujúcich kapitolách sú predstavené jednotlivé nástroje, ktoré sa vzťahujú na rozvoj klastrov a podpory KKP, ako nástroja regionálneho rozvoja.

2.5.1 Regionálna politika a EU

Regionálna politika je vo všeobecnosti zameraná na riešenie disparít medzi jednotlivými regiónmi. Z historického hľadiska sa prístupy regionálnej politiky spájajú s teóriami regionálneho rozvoja, ktoré ovplyvnili vývoj spomínanej oblasti. Medzi základné prístupy patrí teória rastových pólov (Perroux, 1955), ktorá je zameraná na hospodársky rozvoj prostredníctvom expanzie siete prepojených firiem, kde sa za hnaciu silu považujú vedúce firmy. Regióny si následne tvoria siete aj v periférnych oblastiach (póly rastu), čím sa podporujú procesy konvergencie. Ďalší prístup, ktorý prispel k vývoji regionálnej politiky, možno považovať teóriu kumulatívnych príčin, ako kontrast ku neoklasickej teórii konvergencie. Jedná sa o kumulatívny rozvoj, kde sa rozvinuté regióny vyvíjajú rýchlejšie, z dôvodu investícií a zvýšenej atraktivity, čo následne vedie ku tvorbe disparít. Teoretické základy slúžia, ako počiatočný bod, pre rozhodovanie verejnej správy v oblasti aplikovania regionálnej politiky. Celý proces plánovania až po implementáciu, by mal rešpektovať historický vývoj (path dependence) a súčasné trendy. V tomto smere sa regionálna politika spája s teóriou evolučnej (vývojovej) ekonomiky, ktorý je podľa Boschmu (2014) zameraný na štrukturálny a dlhodobý vývoj, s dôrazom na zloženie priemyslu, technologických a organizačných faktorov. Súčasne venuje evolučný prístup pozornosť dynamickým vzťahom ekonomických aktérov a ich lokalizačným rozhodnutiam. Jedná sa tak o kombináciu zámerov dlhodobých rozvojových trajektórií a súčasne stratégií, ako zvýšiť produktivitu a inovačnú aktivitu. Jednotliví aktéri a vzťahy, tak v rámci evolučnej ekonomiky vedú k neistým

výsledkom, so snahou minimalizovať problémy s adaptáciou k zmenám. V rámci evolučnej ekonomiky, sa kladie dôraz na technologický pokrok, ako príležitosti pre zisk.

Regionálna politika v tomto smere pôsobí synergicky s technologickou politikou, ktorá zabezpečuje kreativitu ekonomického systému a diverzitu správania, na základe technologickej a inovačnej kapacity (Lambooy a Boschma, 2001).

Avšak, v súčasnosti predstavuje regionálna politika nástroj hospodárskej súdržnosti, v rámci vzájomnej integrácie a podpory menej rozvinutým regiónom. (Habánik, Hošťák a Kútik, 2013). Regionálna politika pôsobí súčasne, ako stimul pre ďalšie odvetvia verejných politík a finančných prostriedkov. Súčasne kladie dôraz na plánovanie, partnerstvo, monitorovanie a vyhodnocovanie jednotlivých prístupov. Lambooy a Boschma (2001) uvádzajú, že v rámci EU sa verejná správa, v rámci regionálnej politiky zameriava na tvorbu strategických plánov na hospodársky rozvoj regiónov, ktoré majú štrukturálne problémy. Jedná sa tak primárne o periférne regióny, často spojené s reštrukturalizáciou z poľnohospodárky zameranej produkcie. Avšak, paralelne aj na regióny, ktoré boli v minulosti značne rozvinuté, ktoré v súčasnosti čelia nepriaznivej ekonomickej štruktúre. Regióny sa tak s odkazom na politiku zameriavajú na tvorbu strategických plánov, v nadväznosti na konkurencieschopnosť a vytvorenie vhodných podmienok na investície. Konkurencieschopnosť pri tom môže vyplývať z rastúceho spektra produkčných možností naprieč regiónmi EU, ale aj v rámci sveta, najmä v rámci mobility kapitálu a voľnosti pohybu ekonomických aktivít (Habánik, Kordoš a Hošťák, 2016).

Regionálna politika predpokladá možnosť zasahovať do rozvoja regionálnych ekonomík a vnútro-regionálnych procesov (Hansen, Higgins a Savoie, 2013). Súčasne, by tak politika mala predstavovať zásah, ktorý vedie k udržateľnosti rozvoja, v porovnaní s predchádzajúcim stavom. Avšak, politiky sú často zamerané na krátkodobé problémy, v kontraste s potrebou zamerať sa na zmeny štruktúr, ktoré je treba realizovať dlhodobo. Podľa Lambooya a Boschma (1998) môžu byť politiky rozlíšené do štyroch hlavných prístupov:

- Prístup zameraný na konkrétne sektory alebo technológie, z dôvodu vopred očakávaných kumulatívnych účinkov, ktoré plynú z priamych a nepriamych väzieb s ostatnými priemyselnými odvetviami a firmami. Spomínaný prístup je orientovaný na moderné a high-tech odvetvia, ktoré predstavujú zdroj hospodárskeho rastu.
- Druhý prístup je zameraný na lokálny rozvoj, prípadne prilákanie high-tech firiem a poskytovateľov služieb s vysoko kvalifikovanou pracovnou silou, pomocou politík orientovaných na vytvorenie atraktívneho prostredia s rozvinutou fyzickou a sociálnou infraštruktúrou.
- Tretí prístup je postavený na mikroekonomických podmienkach, ktoré vedú k zlepšeniu efektivity nákladov a posilneniu tržného mechanizmu.

- Štvrtý prístup je zameraný na MSP a inovačné firmy, formou vytvorenia regionálnych inovačných centier (RIC), za účelom koordinovať a podporiť inovácie a nové technológie. Cieľom je súčasne aj rozvoj sietí, na podporu spill-over efektu inovácií a regionálnej špecializácii.

V nadväznosti na tradičné prístupy regionálna politika sa profiluje problematiky EU, ktorá sa súčasne zameriava aj na mestá, v kontexte podpory hospodárskeho rastu a rozvoja kvality života, na základe využívania strategických investícií. V podmienkach EU boli definované štyri základné priority (Európska únia, 2014), medzi ktoré patrí:

- výskum a inovácie,
- informačné a komunikačné technológie,
- konkurencieschopnosť malých a stredných podnikov (podpora klastrov),
- prechod na nízko uhlíkové hospodárstvo.

Najmä v oblasti podpory konkurencieschopnosti a MSP, sa v rámci regionálnej politiky profilujú koncepty špecializácie (smart specialization).

2.5.2 Smart špecializácia a rozvoj klastrov

Smart špecializácia sa, v rámci regionálnej politiky odzrkadľuje v prípade podpory klastrov, ako možnosti prepojenia spolupráce medzi rozdielnymi aktérmi inovácií v regiónoch. Klastre tak predstavujú nástroj na podporu priemyselnej konkurencieschopnosti, inovácií a regionálneho rozvoja, najmä v nadväznosti na znalosti a siete, ktorými klastre disponujú. Výhodou klastrov, v kontexte špecializácie je fakt, že môžu byť využité v návrhovej aj implementačnej fáze. Podľa (RiS3) sa v rámci návrhovej môže byť koncept klastrov využitý na identifikáciu silných stránok priemyslu v regióne, návrh strategických priorít a politické rozhodnutia. V tejto fáze sa využívajú najmä možnosti mapovania a porovnávania (benchmarking), na odhalenie vzorcov regionálnej špecializácie. Klastre v rámci implementačnej fáze predstavujú platformu, na základe ktorej je možno dosiahnuť ciele smart špecializácie, prostredníctvom spolupráce naprieč jednotlivými sektormi. Podľa RiS3 sa prístup klastrov k smart špecializácii realizuje podľa nasledovných krokov:

- Realizácia mapovania klastrov na identifikovanie regionálnych kompetencií a aktív – zamerané na identifikovanie priestorových vzorcov priemyslu v regiónoch, spoločne so cieľom vzájomného porovnania regiónu a jeho zamerania, s regiónmi EU (benchmarking). V rámci mapovania klastrov je účel analyzovať kvantitatívne a kvalitatívne dáta, na konkrétne zacielenie stratégie špecializovania.
- Podpora klastrov s cieľom dosiahnutia smart špecializácie – v rámci ktorej je na jednej strane predmetom rozbeh klastrových iniciatív, na strane druhej cielená podpora existujúcich klastrov. Účelom je prepojenie spolupráce klastrov a inštitúciami vedy a výskumu (vedecké parky a inkubátory).

- Posilnenie lokálnej a medzinárodnej spolupráce klastrov – zameranie na podporu spoločných projektov klastrov, orientovaných na rôzne obory (multi-oborová spolupráca) a zámerom vytvorenia nových konkurenčných výhod. Súčasne sa podporuje medzinárodná spolupráca klastrov (internacionalizácia).

Procesy smart špecializácie samozrejme musia rešpektovať konkrétne geografické špecifiká regiónov, ktoré vedú k rozvoju. Jednotlivé podnikateľské procesy pôsobia rozdielne v regiónoch, z dôvodu rozdielnej koncentrácie inovačných firiem, prípadne populácie. Zatiaľ, čo regióny s menšou populáciou a malého počtu sektorov, čelia väčšej náročnosti transferu stratégií do reality. Práve v tomto prípade, je dôležitá podpora väzieb medzi lokálnymi univerzitami a firmami, s cieľom podporiť fungovanie smart špecializácie. Keďže sa jedná o nástroj regionálnej politiky, je nutné rešpektovať prístup zameraný na miesto. Podstatou je zameranie sa na podporu spolupráce jednotlivých aktérov hospodárskeho rozvoja a súčasne prepojenie výskumu a inovácií s praxou. Smart stratégie samostatne nedokážu efektívne zacieliť podporu konkurencieschopnosti, a preto sú, v rámci regionálneho rozvoja doplnené o klastrové politiky a iniciatívy.

2.5.3 Klastrové a verejné politiky

Klastrové politiky sú navrhované a implementované, s cieľom zvýšiť konkurencieschopnosť regiónov. Konkrétne sa jedná o intervencie orgánov verejnej správy na posilnenie postavenia existujúcich klastrov a klastrových iniciatív, na druhej strane podporu vzniku nových klastrov. V praxi sú premietnuté do politických rámcov, ktoré otvárajú možnosti rozvoja na základe bottom-up prístupu, kedy jednotliví aktéri vybraného priemyslu tvoria klastre (smart cluster). V súčasnosti sa klastrové politiky chápu, ako moderné prístupy, ktorých cieľom je dosiahnuť vytvorenie priaznivých podnikateľských prostredí, pre rozvoj inovácií a podpory tvorby nových hodnotových reťazcov (Smart guide). Vytvorenie a podpora hodnotových reťazcov podporuje sieťovanie a vytvorenie podporných služieb pre MSP. Verejný sektor sa tak zameriava na prierezové oblasti, v rámci ktorých sa organizuje strategické plánovanie, zamerané na rozvoj klastrov a ich efektívnosť.

Prístup k podpore klastrových aktivít dokáže zacieliť väčší počet firiem, ako intervencie na úrovni firmy. Podľa Pavelkovej et al (2009) spočíva obsah klastrovej politiky, v rôznorodých aktivitách, stratégiách, programoch a postupoch, ktoré predstavujú oporu, pre socio-ekonomický výhody, plynúce z existencie klastrov. Všetky plánovacie kroky klastrovej politiky, by mali byť v súlade so strategickým cieľom, rozpočtom a časovým rámcom. Časový rámec klastrovej politiky, z hľadiska hospodárskeho rozvoja spravidla rešpektuje dlhodobý výhľad. Súčasne sa v nadväznosti na strategické plánovanie uvádza, že daný koncept obsahuje všetky politiky, ktoré pôsobia synergicky, z hľadiska podpory rozvoja klastrov (EK, 2005). V kontexte synergií, sa jedná o regionálne

politiky, inovačné politiky, smart špecializácia a pod). Podľa (policy and innovation) sa v súčasnosti klastrové politiky zameriavajú na podporu výhod, medzi ktoré patrí:

- prelievanie poznatkov,
- zručnosti a tacitné znalosti,
- dodávateľské reťazce,
- spoločenský kapitál,
- reputácia.

Avšak, niektoré klastrové politiky môžu byť mierené na vytvorenie podmienok, ktoré povedú k lepšej pozícii vzhľadom na priame zahraničné investície. Spoločné úsilie politik a programov v oblasti klastrov, je zamerané na problematiku tržného zlyhania. Súčasne možno v kontexte odôvodnenia potreby systematického prístupu klastrových politík sledovať aj systémové a vládne zlyhania. Tržné zlyhania môžu byť spojené s nedostatkom investícií v rámci znalostí a technológií, z dôvodu externalít a asymetických informácií. Systémové a vládne výdaje bývajú späté s oneskorením rozhodnutí a nastavení programov, vo vybraných regiónoch. Najmä v oblasti regionálneho rozvoja, klastrové politiky nadväzujú na zaostávajúce regióny. Jedná sa tak o odpoveď na zlyhania predchádzajúcich politík, ktoré boli často zamerané na tvrdé faktory, ako infraštruktúra. S rozvojom globalizovaného trhu a digitálnych médií, je v súčasnosti potreba zamerať sa v rámci politík na inštitucionálny rozvoj a nehmotných prvkov, ako sieťovanie a spoločenský kapitál, ktoré sú premietnuté v klastroch (Andersson et al, 2004).

Diverzita klastrových politík, je odzrkadlená v rôznorodosti odôvodnenia, cieľov a funkčnosti. V rámci spoločných znakov možno formovanie klastrovej politiky na základe nasledovných znakov (Uyara a Ramlogan, 2012):

- Klastrové politiky poskytujú zdroje a rámce pre podporu inovačného potenciálu rôznych záujmových skupín.
- Skoré investície súkromného sektora sú dôležité k zabezpečeniu trhovo orientovaných stratégií.
- Klastre potrebujú management, ktorý disponuje zručnosťami a kompetenciami k podpore záujmu predstaviteľov súkromného a verejného sektora.
- Podporné služby v rámci klastrov, tvoria prvok pre vytváranie dlhodobého prínosu pre účastníkov.
- Investície verejného sektora do klastrov by mali vyvolať súkromné financovanie.

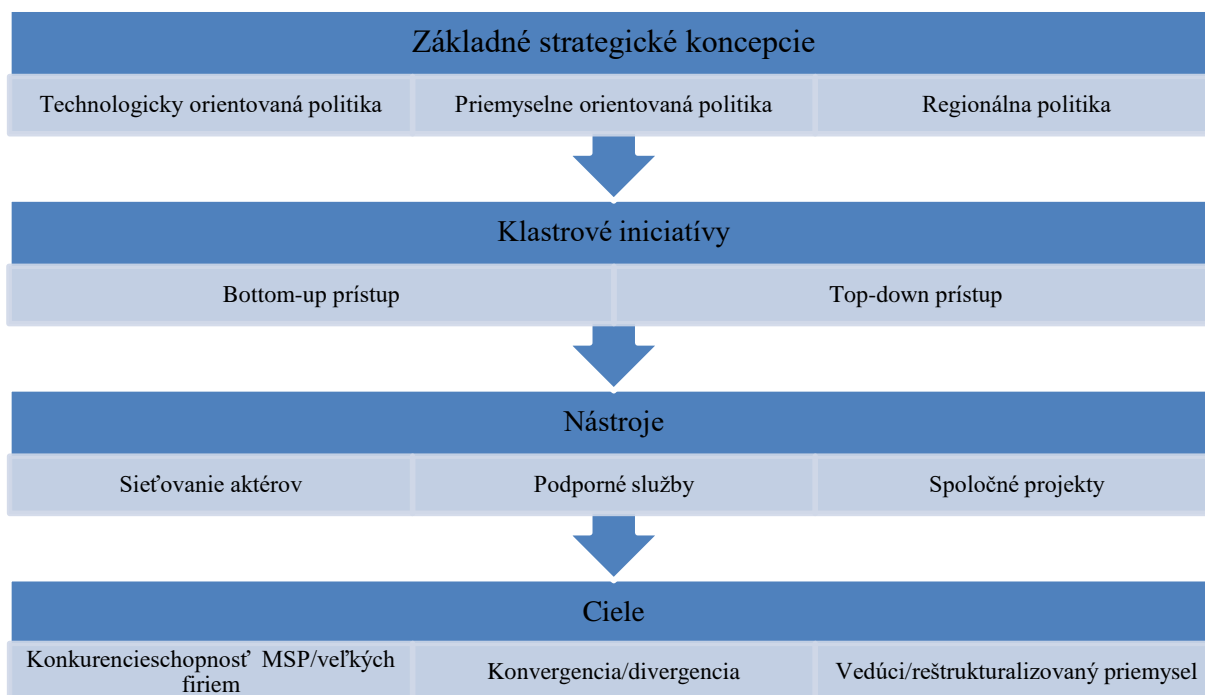
V rámci formovania klastrových politík je nutné vyzdvihnúť, že niektoré výhody z klastrov vznikajú prirodzene, bez cielených politických vplyvov (Porter, 1998). Politiky často predstavujú nepriamy vplyv, ktorý je odzrkadlený v podpore vedy, výskumu a vzdelávania. Podľa Sölvella et al, (2003) vznikajú

inovatívne klastre často bez špecificky orientovaných politík. V rámci klastrových politík boli na základe analytických dokumentoch identifikované dva základné prístupy. Prvý prístup je orientovaný na zakladanie nových klastrov, zatiaľ čo protikladom je podpora existujúcich klastrov a posilnenie ich konkurencieschopnosti.

V oboch prípadoch sa však jedná o aplikáciu prístupu klastrov, na základe kombinácie nástrojov, ktoré spoločne zastrešujú spoločnú klastrovú politiku. V praxi sa vychádza zo základných strategických koncepcií na rozvoj technológií, priemyslov a regiónov. V prípade rozvoja klastrov sa využíva súbor nástrojov, ktoré sú spravidla nastavené podľa potrieb a štádií v ktorých sa nachádzajú. Rozvinuté klastre majú rozdielne potreby v porovnaní s novo vznikajúcimi klastrami. Podľa (Habánik et al., 2016) sa spravidla využívajú nasledovné prvky:

- Financovanie vedy a výskumu,
- Nastavenie sprostredkovateľov,
- Fondy rizikového kapitálu,
- Kompetenčné centrá,
- Podpora vzdelávania a školení,
- Sieťovanie,
- Tvorba identity.

Nástroje podpory klastrov sa podľa OECD (2005) môžu súčasne odlišovať na základe ich smerovania na zapojenie jednotlivých aktérov, poskytovanie spoločných služieb a podpora kolektívnych výskumných aktivít. Podľa smerovania sa v praxi dá sledovať využívanie iniciatív na podporu sieťovania MSP, až po programy na podporu konkurencieschopnosti regiónov, prípadne krajín. Spoločným znakom pre jednotlivé programy, je podpora prelievania znalostí (spillover), medzi príbuznými sektormi, za cieľom vytvorenia verejnej platformy. Verejné platformy spravidla nevyžadujú rozsiahle využitie verejných zdrojov, pričom by skôr mali mobilizovať zodpovedajúce súkromné investície. Verejná a súkromná podpora spoločne prehlbuje spoluprácu lokálnych aktérov, a podporných inštitúcií, s cieľom rozvoja klastrových iniciatív. Solvell et al (2003) v nadväznosti na spoluprácu identifikuje klastrové iniciatívy, ako organizované úsilie podporiť konkurencieschopnosť klastrov, so zapojením firiem, verejných inštitúcií, akademickej obce a finančných inštitúcií. Väčšina klastrových iniciatív zahŕňa projekt, ktorý pôsobí ako platforma pre rozvinutie klastra, s ambíciou pretransformovať sa na formálnu štruktúru, v priebehu jedného, až troch rokov. Rozvojový rámec klastrovej politiky, spoločne s klastrovými organizáciami, je predstavený v nasledujúcom obrázku.

Obr. 2-6 Rozvojový rámec klastrovej politiky. Zdroj: Uyarra a Ramlogan, 2012.

Avšak, v rámci EU sa nastavenie klastrovej politiky smeruje k zjednoteniu úsilia pre posilnenie a podporu zakladania klastrov, sieťovania a ich vzájomnej medzi-sektorovej spolupráce (Habánik et al., 2016). Vzájomné úsilie bolo zhrnuté už v rámci Lisabonskej stratégie, kde bol definovaný cieľ vytvoriť najkonkurencieschopnejšie a dynamicky, znalostne orientované hospodárstvo na svete, ktoré je schopné dosiahnuť udržateľný hospodársky pokrok. V nadväznosti na Lisabonskú stratégiu, sa EU zamerala na ďalšie strategické programy, ktoré boli zamerané na podporu rozvoja klastrov. Jedná sa o iniciatívy, zamerané konkrétne na rozvoj nových technológií, na základe spolupráce verejného a súkromného sektoru. Konkrétne to boli programy Konkurencieschopnosť a inovačný rámec 2007 – 2013 (CIP) a Siedmy rámcový program (FP7), ktoré spoločne realizovali ciele EU k rozvoju konkurencieschopnosti, zamestnanosti a VaV. Spoločne so štrukturálnymi fondami EU, sa spomínané programové rámce zamerali na podporu aktivít smerujúcich ku klastrom, inováciám a konkurencieschopnosti.

Medzi ďalšie iniciatívy a nástroje podpory, riadenia a rozvoja klastrov a MSP, s cieľom zabezpečenia svetovej úrovne naprieč EU, patria nasledovné:

- Európske podnikateľské a inovačné centrum (EBN) – je sieť podnikateľských a inovačných centier, inkubátorov, akceleratorov a podporných organizácií, ktoré fungujú v rámci spoločnej spolupráce vládnych inštitúcií, organizácií na podporu podnikania, klastrov a inovačných parkov, investorov, a v neposlednom rade univerzít a podnikateľských škôl (Quadruple Helix model). Tento podporný program sa zameriava na podporu EU projektov na spoločnú spoluprácu, sieťovanie a otvorené inovácie (open innovation).

- Európska klastrová aliancia (ECA) – iniciatíva s cieľom podporiť komunikáciu národných a regionálnych vlád, ktoré sú zodpovedné za rozvoj klastrových politík a programy na podporu klastrov.
- Európske klastrové observatórium – platforma pre prístup k informáciám, nástrojov mapovania a analýzu európskych klastrov a klastrových politikách, ktorá je zameraná na úrovni EU, národných, regionálnych a lokálnych aktérov verejnej správy, manažérov a zástupcov MSP. Cieľom je súčasne dosiahnuť rozvoj klastrov svetovej úrovne v rámci Európy, na základe podpory konkurencieschopnosti a podnikania, v rozvíjajúcich sa odvetviach, s uľahčením prístupu MSP k internacionalizačným aktivitám prostredníctvom klastrov. Spoločne sa jednotlivé aktivity zameriavajú na nastavenie smart špecializácie a klastrových stratégií, ktoré majú za cieľ vytvoriť nové konkurenčné výhoda v rámci stratégie Európa 2020.
- Európska klastrová excelencia (ECEI) – s cieľom vytvoriť benchmarking pre klastrové organizácie a tým podporiť zlepšenie ich fungovania. Platforma sa súčasne zameriava na podporu kompetencií klastrových manažérov, na základe tréningových materiálov. Súčasťou ECEI je sekretariát pre klastrovú analýzu, ktorý zlepšuje a aktualizuje nástroj benchmarkingu a nadácia pre klastrovú excelenciu, ktorá sa stará o udržiavanie a aktualizovanie vzdelávacích materiálov a tréningov pre klastrových manažérov.
- Európsky program pre MSP (COSME) – program Európskej Komisie na podporu oblasti podnikania a vytvárania vhodných podmienok podnikateľského prostredia pre MSP, s cieľom zvýšenia konkurencieschopnosti v globalizovanej ekonomike. Hlavnými zámermi na obdobie 2014 – 2020, je zlepšiť prístup k financovaniu, podporiť internacionalizáciu, podpora konkurencieschopnosti a podnikateľskej kultúry.
- Horizon 2020 – je najväčší program výskumu a inovácií v rámci EU, na obdobie 2014 – 2020. Spoločným úsilím prepojenia výskumu a inovácií je dosiahnuť excelentnú vedu, vedúce postavenie v priemysle a súčasne aj riešenie spoločenských výziev. Hlavným zámerom je odstrániť bariéry pre inovačné aktivity, v rámci spolupráce verejného a súkromného sektora. Cieľom je dosiahnuť spoločná udržateľný hospodársky rast, na základe smart špecializácie smerom k vede a technológii.

V kontexte podpory rozvoja oblasti KKP a kreatívnych klastrov bol navrhnutý program Kreatívna Európa (2014 – 2020), ako rámcový program EU, s cieľom podpory kultúry a audiovizuálnych sektorov. Jedná sa o kontinuálny programový rámec, ktorý zjednotil predchádzajúce programy Kultúra a Média. Primárnym zámerom je podporiť rozvoj kultúrnych a kreatívnych sektorov, v kontexte digitálnej éry a globalizácie. Navyiac, zámerom je umožniť dosiahnutie ekonomického potenciálu KKP a jeho udržateľnému rastu, zamestnanosti

a spoločenskej súdržnosti. V rámci internacionalizácie je program zameraná na poskytnutie prístupu sektoru kultúry a médií k novým medzinárodným príležitostiam, trhom a v neposlednom rade aj publiku. Program sa člení na nasledovné tri sektory:

- Kultúra – sektor zameraný na podporu iniciatívy cezhraničnej spolupráce, platformy, sieťovanie a prekladanie literatúry. Podpora je smerovaná najmä kultúrnym aktérom a praktikom, v rámci príležitostí získať zručnosti a znalosti k vykonávaniu profesie. Nové platformy sú v rámci sektoru určené na prezentovanie nových talentov a stimulovanie kultúrnych a tvorivých aktivít.
- Médiá – sektor na podporu audiovizuálnych iniciatív, zameraných na rozvoj, distribúciu a prístup k audiovizuálnej tvorbe. Súčasťou je aj podpora tvorby celovečerných filmov, animácií a dokumentov do kín, televízie a iných digitálnych platforiem. V rámci médií je dôraz aj na podporu tvorby videohier, ako progresívneho žánru KKP.
- Medziodvetvový sektor – zameraný na podporu nadnárodnej spolupráce v oblasti verejnej politiky. Súčasne sa v rámci medziodvetvovej oblasti kladie dôraz na garančný fond pre facilitáciu finančných prostriedkov pre KKP a organizácie. Cieľom je podpora pilotných projektov, ktoré pre rozdielne sektory KKP (sieťovanie a spolupráca).

V rámci programu Kreatívna Európa sa každoročne udeľuje dvom až trom mestám titul Európske mesto kultúry, s cieľom vyzdvihnúť diverzitu a spoločné črty kultúry v Európe a využívať kultúru, ako faktor spoločensko-hospodárskeho rozvoja.

2.5.4 Kultúrna politika

Kultúrna politika je v spojitosti s KKP plní podpornú funkciu, na základe aktivít, právnych predpisov a programov, ktoré sú zamerané na reguláciu, právnu ochranu a finančnú podporu kreatívnych priemyslov, kultúrnych priemyslov a oblasti kultúry. V kontexte kultúrnej politiky sú rovnako obsiahnuté aj doplnkové aktivity, ktoré sú zamerané na podporu jazykov, kultúrneho dedičstva a kultúrnej diverzity. V spojitosti s kultúrnou diverzitou to boli najmä prvotné aktivity organizácie UNESCO (60-te roky 20. st.), ktoré položilo základ kultúrnej politiky, v podobe nariadení zameraných na právne aspekty, reguláciu, legislatívu a podporu inštitúcií, na podporu kultúrnej diverzity. Z historického hľadiska sa problematika kultúrnej politiky vyvíjala, spoločne so snahou spoločenských hnutí podporiť oblasť kultúry, ktorá prebrala podobu reštrukturalizácie, pričom sa sledovala oblasť, ako umenie prispieva k civilizovanej spoločnosti a aké sú prínosy spotreby kultúrnych statkov (Throsby, 2010).

Reštrukturalizácia oblasti kultúry bola premietnutá do vnímania kultúrnej politiky, ako nástroja spoločenskej a politickej agendy pričom hospodárska stránka bola spravidla zanedbávaná (1970-1980). Podľa Kongovej (2000) bol koncom 20. st. vyvíjaný tlak spoločnosti, aby kultúrna politika získala väčšiu

relevanciu, čo súčasne položilo základy pre rozvoj nástroja, ktorý podporil tvorbu a rozvoj komunit. Kultúrna politika sa tak stala súčasťou politického plánovania a spoločenskej participácie, pričom začala vystupovať stránka ekonomiky kultúry. V spojitosti s ekonomikou sa jedná najmä a vnímanie oblasti kultúry, ako životného štýlu a nie len dedičstva a umenia. Súčasne sa prehlboval tlak globalizácie, ktorá ovplyvnila formovanie kultúrnej politiky, pričom dochádza k transformácii hospodárskeho prostredia, v ktorom sú kultúrne statky vytvárané, distribuované a spotrebované.

Vplyvom globalizácie sa základné oblasti umenia a kultúry, v rámci politického plánovania kultúrnej politiky rozšírili o kultúrne aktivity, ktoré podľa Throsbyho (2010) zasahujú do nasledujúcich oblastí ako film, vysielanie, médiá, móda, design, architektúra, turizmus, urbánne plánovanie, regionálny rozvoj a medzinárodný obchod. Súčasne sa podporila mobilita kapitálu a práce oblasti kultúry medzi krajinami a regiónmi, pričom sa vyvinul globalizovaný trh s kultúrnymi statkami. Z ekonomickej perspektívy je oblasť produkcie kultúrnych aktivít ovplyvnená novými technológiami, pričom vznikajú nové formy kultúrneho vyjadrovania a výmeny. Inovatívne metódy a produkcia spoločne vytvárajú priestor pre vedecko-výskumné aktivity (umelecko-komerčné), pričom kultúrna politika predstavuje zastrešenie spomínanej oblasti, s účelom podpory (infraštruktúra/financie) a ochrany (intelektuálne vlastníctvo). Súčasne sa tak podnecuje aj vplyv na spotrebu kultúrnej produkcie, pričom transformácia oblasti kultúry, je ovplyvnená novými komunikačnými kanálmi. Spotrebitelia sa v súčasnosti môžu participovať na produkcii, čím vystupujú ako spolutvorca. Tieto aspekty spoločne vplývajú na formovanie kultúrnej politiky, pričom sa stáva súčasťou hospodárskej politiky (Gibson a Kong, 2005). Podľa Huttera a Throsbyho (2008) súvisí vývoj kultúrnej politiky s kreatívnou ekonomikou, ako zdrojom hospodárskej dynamiky v novej informačnej dobe.

Kreatívna ekonomika zasahuje do oblastí, ktoré presahujú kultúrny sektor, konkrétne v prípade kultúrnych priemyslov, na základe ktorých sa dopad kultúrnej politiky smeruje k hospodárskym aspektom kultúry. Ako uvádza Throsby (2010) sa problematika kultúrnej politiky rozvetvuje na nasledujúce oblasti:

- Kultúrne statky a služby.

V prípade kultúrnej produkcie vystupuje najmä prístup k ľudskej kreativite a symbolickej hodnote pri spotrebe. Kultúrna politika sa s produkciou tohto druhu spája obzvlášť s ochranou duševného vlastníctva.

- Hodnota a ocenenie.

V kontexte verejného záujmu sa jedná o základný prístup, pričom v minulosti sa hodnota pripisovala najmä umeleckým a kultúrnym kritériám. V súčasnosti sa však predmet kultúrnych politik rozšíril o smer zameraný na ekonomické hodnoty, spoločne s ekonomickými dôsledkami jednotlivých stratégií v rámci

politických rozhodnutí. Tým pádom sa v rámci hodnoty a ocenenia daného konceptu prihliada na kombináciu kultúrnej a ekonomickej hodnoty.

- Zloženie kultúrneho sektora.

Zloženie kultúrneho sektora závisí od rozsahu zúčastnených strán (stakeholderov), ktorí majú záujem o kultúrnu politiku, pričom jadro tvoria najmä tvorcovia, distribútori, spotrebitelia a politici. Súčasne však v kultúrnom sektore figurujú rôzne skupiny, ktoré vplývajú na celkový chod a kultúrne politiky by mali zohľadňovať ich pôsobenie a zámery. Patria sem najmä kultúrni pracovníci, komerčné firmy, neziskové firmy, verejné kultúrne inštitúcie, vzdelávacie inštitúcie, vládne agentúry, medzinárodné organizácie a v neposlednom rade spotrebiteľské organizácie, ktoré spoločne tvoria kultúrny celok.

- Produkcia, distribúcia a spotreba.

V rozpätí kultúrnej politiky sa jedná o celkový hodnotový reťazec kultúrnych statkov a služieb. Jedná sa tak o reťazec od kombinácie kreatívnych ideí na produkciu tovarov a služieb, vstup do marketingu a distribučných kanálov, až po prístup k finálnej spotrebe. V prípade kultúrnej produkcie dochádza k potláčaniu lineárneho postupu k hodnotovým sieťam (viac-úrovňový proces), ktoré zapájajú rôzne skupiny stakeholderov. V rámci kultúrnej politiky sa v prípade hodnotového reťazca analyzuje dopad politických opatrení, v jednotlivých etapách.

Rôznorodosť oblastí, ktoré zastrešuje kultúrna politika vyúsťuje v potrebu zakomponovania viacerých hľadísk, do oblasti verejnej správy. Zodpovednosť podľa Throsbyho (2010) preberajú nasledujúce inštitúcie, z oblasti kultúry, financií, rozvoja priemyslu, práce, obchodu, vzdelávania, regionálneho rozvoja, informatizácie, právnych záležitostí, ktoré spoločne tvoria kultúrnu politiku.

2.5.5 Governance

Oblasť governance KKP nadväzuje na problematiku kultúrnej politiky, pričom sa vzťahuje na kategóriu spoločenských faktov, konkrétne na procesy interakcie a rozhodovania medzi aktérmi, ktorí sú zapojení do riešenia spoločného problému (Hufty, 2011). Spoločná interakcia jednotlivých skupín vedie k vytvoreniu, rozvoji, udržaniu, prípadne reprodukcie spoločenských noriem, ktoré sú hlavnou podstatou kultúrnej oblasti. Spomínané procesy zapadajú do organizovanej spoločnosti prostredníctvom verejnej správy, súkromnej sféry a domácností, prostredníctvom práv, noriem, moci a jazyku (Bevir, 2012). Podobne, ako kultúrna politika, koncept governance kultúry súvisí s oblasťami politiky a hospodárstva, pričom sa podľa Schmitta (2011), profiluje od sektorových konceptov k širšiemu poňatiu governance. Sektorová koncepcia governance sa týka rozhodovaniu a riadeniu v oblastiach ako inštitúcie vysokého umenia, kultúrne dedičstvo, kultúrne priemysly, populárna a tradičná kultúra.

Naopak, z hľadiska širšieho pojatia governance v rámci kultúry sa profilujú oblasti náboženstva, jazyku, etnicity, produkcie symbolov a podpory zmyslu kultúry. Podľa Du Gaya et al (2013) sa koncept kultúrneho governance odvíja od kultúrneho kruhu (circuit of culture), ktorý sa vyznačuje vzťahmi piatich základných aspektov, medzi ktoré patrí:

- Znázornenie,
- identita,
- produkcia,
- spotreba,
- regulácia.

Pričom hlavne oblasti regulácie má rôzne významy, podľa kontextu. Môže sa jednať o politiky a programy, prípadne všeobecné opatrenia, ktoré vznikajú prirodzene a sú zamerané priamo do oblastí kultúry, hodnôt a identity. Ako Shapiro (2004) uvádza koncept kultúrneho governance je súbor praktík, ktorý zahŕňa verejnú správu, ktorá však celý súbor neovláda a to je hlavnou odlišnosťou od kultúrnej politiky (verejná správa, súkromný a neziskový sektor). Governance tak slúži, ako nástroj podpory kultúrnej produkcie, ktorá je zameraná na podporu národnej identity a ideológie. V súvislosti s rozvojom KKP a kreatívnej ekonomiky, sa dôraz kladie na, aktérov a ich aktivity/praktiky, spoločne s inštitucionálnou podporou a dialógmi/ideami umelcov, verejnosti a politikov (Smitt, 2011). Podľa Shapira (2004) je kultúra v tomto smere komplementárna konceptu spoločnosti, čím preniká do ostatných sektorov governance, pričom všetko čo sa týka spoločnosti, ako celku, má kultúrne prvky.

Z toho dôvodu sa namiesto centralizovania kultúry, v súčasnosti riešia jednotlivé okruhy kultúrnej politiky a governance, ktoré so sebou prinášajú spoločensko-kultúrne implikácie. Governance kultúry v súčasnosti zasahuje do rekonštrukcie procesov medzi aktérmi, v rámci spomínaných sektorov, ale súčasne vystupuje aj ako štruktúra, ktorá vytvára, reprodukuje normy, prípadne je nimi priamo ovplyvnená. Tým pádom sa odlišuje od konceptu regulácie kultúry, ktorá využíva mechanizmy a modely priamo určené na riadenie a regulovanie. V užšom pojatí sa v rámci dizertačnej práce pristupuje ku governance, ako súboru jednaní (dialógov), aktivít, postupov, aktérov, inštitúcií a pravidiel, ktoré sú zamerané na konkrétne kultúrne objekty, ktoré môžu mať rôznu spoločenskú hodnotu (Pratt, 2005).

2.5.6 Zhrnutie teoretického rámca problematiky klastrov

V rámci ekonomickej perspektívy a problematiky klastrov, ako súčasť teoretického rámca, boli predstavené základné princípy, zamerané na vývojovú trajektóriu jednotlivých teoretických konceptov regionálneho rozvoja. Z historického hľadiska sa jedná o základné prístupy, so zameraním na oblasť konvergencie a divergencie, spoločne s aglomeračnými výhodami, v kontexte ekonomických aktivít. V prípade prepojenia teórie regionálneho rozvoja, je dôraz kladený aj na difúzie inovácií a prelievanie znalostí, v spojitosti s klastrami. Na

základné teoretické princípy nadväzuje problematika ekonomickej geografie, ako disciplíny, so zameraním na lokalizáciu, distribúciu a priestorové rozloženie ekonomických aktivít v spojitosti s klastrami. V kontexte KKP, je následne predstavené odvetvie kultúrnej ekonomickej geografie, ktorá je spojená s kultúrnym obratom, teda chápaním kultúry, ako zdroja pre hospodársky rast a rozvoj, prostredníctvom kultúrneho kapitálu a znalostí. Spoločne so zmenou chápania kultúry súvisí aj rozvoj kreatívnej ekonomiky, ktorou podstatou je využívanie ľudskej kreativity, ako zdroja tvorenia hodnoty, v porovnaní s tradičnými zdrojmi, ako sú pôda, práca a kapitál. V kontexte rozvoja kreatívnej ekonomiky boli predstavené kultúrne a kreatívne priemysly, najmä ich podstata a zameranie na priestorové aspekty a lokalizáciu. Problematika KKP obsahuje rôznorodé pohľady na ich definíciu a špecifiká, v nadväznosti na súčasný vývoj. Zároveň je venovaná pozornosť východiskám priestorového rozloženia, so zameraním na klastre. V rámci dizertačnej práce je cieľom identifikovať priestorové vzorce kultúrnych a kreatívnych klastrov v študovanej oblasti, s nadväznosťou na identifikáciu špecifik a rozšírenia teoretických znalostí o kreatívnych klastroch, z hľadiska využitia interdisciplinárneho prístupu.

V prípade perspektívy managementu problematiky klastrov, boli predstavené základné koncepty, spojené s regionálnou politikou a jej vývojom, až po súčasné vnímanie. Na regionálnu politiku nadväzuje politika klastrová, ktorá je orientovaná na problematiku rozvoja klastrov a klastrových iniciatív. V kontexte klastrovej politiky sú predstavené jednotlivé prístupy a nástroje podpory rozvoja klastrov. S nadväznosťou na podporu zvyšovania oblasti konkurencieschopnosti, je rozpracovaná oblasť smart špecializácie, najmä v spojitosti s problematikou inovačných aktivít, znalostí a spolupráce aktérov, s dôrazom na priestorové usporiadanie a špecifiká. S nadväznosťou na KKP sú predstavený teoretický rámec kultúrnej politiky a governance kultúry, ktoré spoločne upravujú možnosti podpory produkcie, distribúcie a spotreby kultúrne statky a služby v súčasnosti. Súčasné je podstatou teoretického rámca managementu a governance predstaviť možnosti riadenia a rozvoja oblasti kultúrnych a kreatívnych klastrov, v kontexte rôznorodosti jednotlivých prístupov (v nadväznosti na sektory). V rámci dizertačnej práce je cieľom prispieť k nastaveniu opatrení riadenia kultúrnych a kreatívnych klastrov, pri rešpektovaní ich špecifik, pričom spomínaná oblasť je nedostatočne teoretizovaná (Branzanti, 2015). Vertikálne pohľady študovanej problematiky možno sledovať v nasledujúcich obrázkoch, ktoré spoločne vytvárajú interdisciplinárny rámec štúdia rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrov, v kontexte konkurencieschopnosti na úrovni miest.

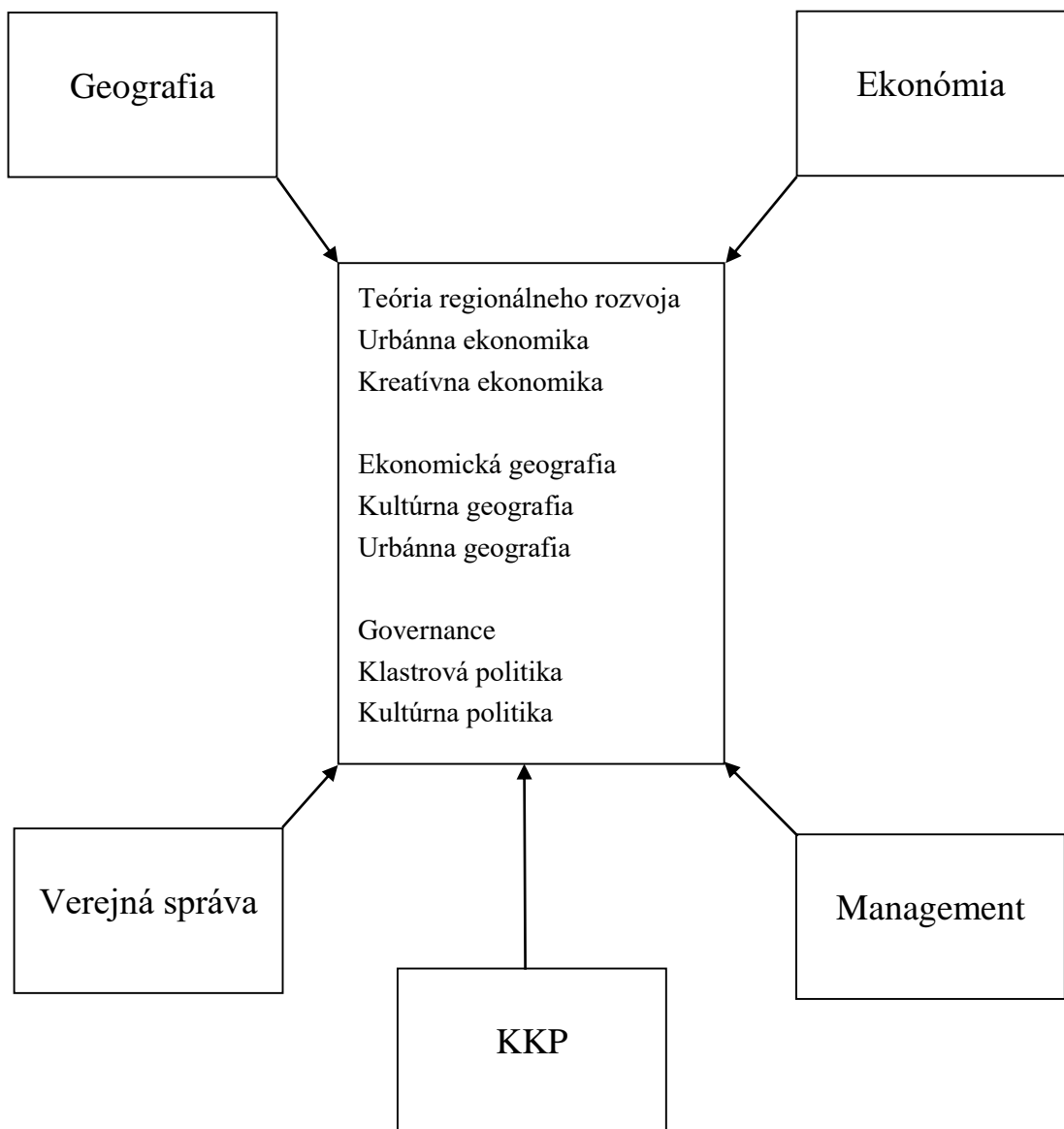

Obr. 2-7 Teoretický rámec nastavenia problematiky klastrov a špecifik. Zdroj: vlastné spracovanie.

Obr. 2-8 Teoretický rámec nastavenia riadenia a rozvoja klastrov. Zdroj: vlastné spracovanie.

V rámci interdisciplinárneho rámca dochádza k prelínaniu oblastí geografie, ekonómie, managementu, verejnej správy a konceptu KKP. Spomínané koncepty spoločne vedú k zohľadneniu problematiky ekonomických aktivít v priestore, so zameraním na oblasť kultúry a miest, v spojitosti s problematikou konkurencieschopnosti, ako oblasti pre vedecké skúmanie. Jednotlivé koncepty sú ukotvené v teóriách regionálneho rozvoja. V kontexte ekonomických aktivít je v rámci kultúrneho obratu zameranie na oblasť KKP a miest. V spojitosti s managementom je v práci prínosom prepojenie spomínanej oblasti s prvkami governance a podpornými mechanizmami (politiky a programy) klastrov a KKP.

Obr. 2-9 Interdisciplinárny rámec štúdia rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrov na úrovni miest. Zdroj: vlastné spracovanie.

3. METODIKA SPRACOVANIA

Pre naplnenie hlavného cieľa je stanovená nasledujúca metodika, ktorá je postavená na základe prístupu zmiešaných výskumných metód (mixed methods research). V rámci kombinácie metód, sa jedná v prvom rade o kvantitatívne šetrenie (preskúmanie), ktoré je doplnené o detailnejšie kvalitatívne prešetrenie (viď Pickard, 2013). Podľa Tashakkori a Teddlie (2010) a Pickard (2013) sa jedná o výskum zameraný na zber, analýzu a interpretáciu kvantitatívnych a kvalitatívnych dát, v rámci skúmania jedného fenoménu (javu). V prípade výskumu zmiešaných metód sú identifikované minimálne dve fázy, kde na kvantitatívnu následne nadväzuje časť kvalitatívna. Jednotlivé fázy môžu prebiehať súčasne, alebo následne. V rámci dizertačnej práce je aplikovaný prístup sekvenčného využitia, čo v skutočnosti tvorí prístup čiastočnej kombinácie metód, v nadväznosti na zmiešanie v rámci interpretácie dát (viď Leech, Onwuegbuzie, 2009). Z časového hľadiska sa realizuje prvotne kvantitatívna analýza, zameraná na identifikáciu prirodzených kreatívnych klastrov, ktorá je následne doplnená o kvalitatívnu analýzu rozvoja organizácií kreatívnych klastrov a aktérov KKP. V kontexte vyvodzovania záverov, je dôležité rovné postavenie oboch prístupov, v rámci realizácie výskumného cieľa.

3.1 Kvantitatívne mapovanie priestorového rozloženia KKP

Kvantitatívna analýza je prvým prístupom z hľadiska kombinácie výskumných metód a spočíva v identifikácii prirodzených kreatívnych klastrov, na základe mapovania ich štruktúry na urbánne, prípadne regionálne, v kontexte ich priestorových vzorcov. Teoretickým východiskom kvantitatívneho analýzy pre mapovanie, je klasifikácia podľa Martin a Sunley (2003), ktorá vymedzuje kvantitatívne mapovanie klastrov na základe kolokácie (co-location) firiem a zamestnanosti, v nadväznosti na spoločné siete a interakcii medzi aktérmi KKP. Z hľadiska koncepcnej hĺbky sa jedná o priestorovú analýzu, ktorá je v kontexte náročnosti merania kvantitatívneho charakteru. V prípade empirickej potreby je ko-lokácia vedie k nepriamym dôkazom, ktoré majú v rámci práce charakter priestorových vzorcov. Kvantitatívna analýza priestorového rozloženia KKP na Slovensku, je realizovaná na základe prieskumnej analýzy priestorových dát (ESDA). ESDA je zbierka techník, určených na popis a vizualizáciu priestorového rozmiestnenia, priestorových odklonov (outlier), objavenie vzorcov priestorovej asociácie, klastrov a navrhnutie priestorových režimov, alebo inej formy priestorovej heterogenity (viď Anselin, 1998). Hlavným prístupom v rámci ESDA, je priestorová autokorelácia (prípadne aj priestorová asociácia), v rámci ktorej je lokalizačná podobnosť (pozorovania v priestorovej blízkosti) sa zhoduje s hodnotovou podobnosťou (korelácia atribútov). Z hľadiska hodnotenia koncentrácie sa jedná o prístup, ktorý je zameraný na klastrové aktivity naprieč hranicami, nie len v rámci, ako to býva v prípade lokalizačného kvocientu (LQ), ktorý sa využíva najmä pri hodnotení priemyselnej špecializácie (Feser, Sweeney, Renski, 2005). Podľa Hofeho a Chena (2006) sa v prípade

klastrov jedná o zoskupovanie odvetví v kontexte interdisciplinárnych vzájomných väzieb, ktoré LQ nedokážu zachytiť. V súčasnosti je tak možné, že mnoho spolupracujúcich a konkurujúcich firiem v danom odvetví, nemusí vykazovať špecializáciu, čo by znamenalo nízky LQ, ale stále relevantný prístup smerom ku klastrovým aktivitám. Autori sa tak zhodujú že LQ sa využíva prevažne v prípade určovania regionálnej špecializácie, hlavne na základe podielu zamestnanosti, ktorá v prípade KKP naráža z väčšej časti na problematiku osôb samostatne zárobkovo činných (prípadne freelancers) a mikropodniky. Práve z toho dôvodu je v rámci dizertačnej práce zvolená ESDA, rovnako v kontexte zistenia, aká je podoba priestorového rozloženia KKP na území Slovenskej republiky, v nadväznosti na možnosti nastavenia podporných mechanizmov (O1)

3.1.1 Priestorová autokorelácia

Dôvodom zapojenia priestorovej autokorelácie do kvantitatívnej analýzy, je jej podstata v meraní a analyzovaní stupňa závislosti medzi pozorovaniami v geografickom priestore, konkrétne hodnoty jednej premennej k jej relatívne blízkym oblastiam, v rámci 2D povrchu (viď Anselin, 1998). Súčasne sa jedná o metódu, ktorá má v opodstatnenie, z hľadiska vyhľadávania systematickej koncentrácie javov v priestore a vyvrátiť náhodnosť priestorového režimu. Na základe spomínanej štatistickej metódy je možné vyhodnotiť existenciu klastrov danej premennej (KKP) v priestorovom usporiadaní. Súčasne sa tak jedná o vyjadrenie existencie závislosti medzi hodnotami premennej v susedných oblastiach, prípadne v blízkej lokalite, alebo systematický vzorec hodnôt premennej naprieč miestami na mape, na základe spoločných faktorov (Griffith, 2013). V kontexte priestoru je možné realizovať dva možné smery priestorovej autokorelácie, ktoré súvisia s prvým zákonom geografie (Tobler), ktorý popisuje, že všetko závisí na všetkom, ale bližšie veci súvisia viac. Preto je možné sa z hľadiska priestoru zamerať na dva nasledovné smery súhrnnej a lokálnej analýzy:

- Globálna priestorová autokorelácia,
- Lokálna priestorová autokorelácia.

Globálna priestorová autokorelácia skúma globálnu koreláciu hodnôt sledovania so susednými jednotkami. Globálny aspekt reprezentuje testovanie priestorovej autokorelácie naprieč celej študovanej oblasti naraz a súčasne určuje odvodzuje jedinú hodnotu, na základe ktorej sa určuje, či priestorová autokorelácia existuje a aké je jej sila. Významná pozitívna hodnota indikuje, že podobné hodnoty atribútov sú priestorovo zoskupené a nie náhodne rozložené. Naopak. Významná negatívna hodnota indikuje, že rozdielne hodnoty v priľahlých oblastiach, čo znamená rozptýlený priestorový vzorec (viď Helbich, Leitner a Kapusta, 2012).

Zovšeobecnené Moranovo I je vážený vektorový súčin vyjadrený nasledovne:

$$I = \frac{n \sum_i \sum_{j \neq i} w_{ij} (x_i - \bar{x})}{(\sum_i \sum_{i \neq j} w_{ij}) \sum_i (x_i - \bar{x})^2}$$

Kde,

w - predstavuje prvok matice priestorových váh,

x - predstavuje sledovanú premennú,

\bar{x} - predstavuje priemer premennej x.

Moranovo I je v rámci kvantitatívnej analýzy využité na postupné hodnotenie priestorovej autokorelácie získaných regresných reziduí (viď Stopka et al, 2013). Na základe hodnotenia štandardizovaného z-skóre a 5% hladine významnosti, (kedy je $p < 0,05$) vyjadrená optimálna vzdialenosť, ktorá určuje priestorovú autokoreláciu vysokých, či nízkych hodnôt. Globálne hodnotenie však nie je schopné preskúmať a rozlíšiť miestne charakteristiky a ne-stacionaritu (non-stationarity) priestorových procesov.

Lokálna priestorová autokorelácia (LISA)

Pre ucelený prístup mapovania prirodzených kreatívnych klastrov, bola použitá metóda hodnotenia koncentrácie a rozmiestnenia KKP na základe diferencionálnej lokálnej priestorovej autokorelácie, s využitím kartografického znázorňovania.

Kartografické znázorňovanie je docielené za pomoci geografických informačných systémov (GIS), v ktorých sú používané vyjadrovacie metódy kartogramov, zameraných podobnosti územných jednotiek, ktoré sú skúmané z hľadiska ich vzájomnej vzdialenosti a ktorá vyplýva z relatívnej kontinuity sociálne-geografických a fyzicko-geografických javov v priestore. Pre hodnotenie spomínaného problému bola stanovená diferenciálna lokálna priestorová autokorelácia, ktorá podáva informáciu o priestorovom rozmiestnení sledovaného javu, presnejšie o miere zhukovania jednotiek vykazujúcich podobné hodnoty z časo-priestorového hľadiska (Spurná, 2008).

LISA je v rámci priestorového hodnotenia KKP využitá na identifikáciu priestorového zoskupenia javov s vysokými a nízkymi hodnotami. Na základe spomínanej metódy je možné určiť priestorové odchýlky (outlier). Lokálne Moranovo I vyjadrené nasledovne (Anselin, 1995):

$$I_i = \frac{x_i - \bar{X}}{S_i^2} \sum_{j=1, j \neq i}^n w_{i,j} (x_j - \bar{X}) \quad (1)$$

Kde,

x_i je atribútom javu i,

\bar{X} je priemerom odpovedajúceho atribútu,

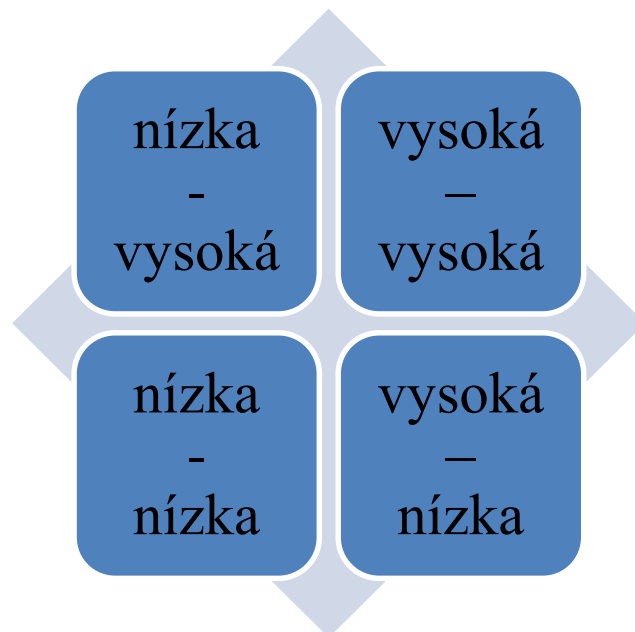
$w_{i,j}$ predstavuje priestorovú váhu medzi javom i a j,

$$S_i^2 = \frac{\sum_{j=1, j \neq i}^n (x_j - \bar{X})^2}{n-1} \quad (2)$$

Kde, n sa rovná celkovému počtu javov.

Výhodou využitia LISA je výpočet lokálneho Moranovho I, spoločne s grafickým vyjadrením príslušných významových máp a klastrových máp. S Využitím softwaru GeoDa je možné hodnotiť citlivosť klastrových máp, na základe počtu permutácií a úrovne dôležitosti (Anselin, Syabri a Kho, 2005). Výhodou LISA je, že dokáže odhaliť klastre na lokálnej úrovni, aj keď na globálnej úrovni neboli odhalené. Z toho vyplýva, že Moranovo I predstavuje vektorový súčin, zatiaľ čo LISA zhodnocuje Moranovo I pre každú priestorovú jednotku (v rámci DP obce) a vyhodnocuje ich štatistickú významnosť. Podľa Anselina (1995) sa jedná o prínosný prístup v rámci určenia lokálnej nestacionarity a súčasne interpretácie hot-spotov (v nadväznosti na klastre), podobne ako tomu býva v Getis-Ord (Gi koeficient). V rámci DP sa LISA súčasne využíva na vyhodnotenie vplyvu individuálnych priestorových vzorcov a odľahlých hodnôt. Súčasne je možné odhaliť, že niektoré lokálne vzorce majú opačné smerovanie, ako globálny trend. Podľa Cressieho (1991) sú to práve lokálne hodnoty, ktoré pri určitej odlišnosti od strednej hodnoty, môžu indikovať miesta, ktoré sú prínosnejšie, ako ich očakávaný podiel v rámci globálneho hľadiska. Analýza lokálnych indikátorov sa vzťahuje s vyjadreniu prostredníctvom Moranového diagramu, ktorý sa využíva na základnú formu pre interpretáciu a kategorizáciu priestorových vzorcov (Spurná, 2008).

Na základe diagramu je možné určiť priestorové odchýlky (spatial outlier), ktoré majú vysokú – vysokú hodnotu (nadpriemerná), resp nízku – nízku hodnotu (podpriemerná). Grafické znázornenie Moranovho diagramu možno sledovať v nasledujúcom obrázku.

Obr. 3-1 Grafické znázornenie Moranovho diagramu. Zdroj: Spurná, 2008.

V rámci hodnotenia priestorovej autokorelácie je nastavenie priestorovej váhy, ktorá z metodického hľadiska môže viesť k odlišným výsledkom a následnej interpretácie výsledkov priestorovej autokorelácie. Anselin (1988) zaviedol

pojem matica váh (W), ktorá zahrňuje počet analyzovaných prostriedkov, s rozmermi.

$$W = n \times n$$

Podľa Spurnej (2008) sa jedná o symetrický jav matice, pričom priestorová blízkosť zodpovedá okolnosti, kedy hodnota určitého javu v jednotke i vplýva na výpočet hodnoty javu v jednotke j a obrátene. Matice váh tak zohľadňujú nie len susediace jednotky, ale aj jednotky bez spoločnej hranice. V rámci metodiky hodnotenia priestorového rozloženia bola zvolený prístup priestorových váh *k-nearest neighbor* (najbližší sused), ktorá sa v spojitosti s hodnotením priestorového rozloženia, predstavuje klasifikáciu bodov v priestore, celom študovanom prostredí (Kolahdouzan a Shahabi, 2005; Güting, Behr a Xu, 2010). Priestorové vzťahy sú zostavené na základe funkcií, ktoré sú hodnotené v kontexte počtu najbližších susedov. Výhodou nastavenia spomínanej priestorovej váhy priestorových vzťahov je fakt, že zabezpečuje existenciu susedných jednotiek, pre každý zvolený jav (existencia KKP), aj keď sa hustota javov v študovanom prostredí značne líši. Javu je v rámci priestorovej váhy pridelená kladná hodnota celého čísla. V kontexte špecifik nastavenia klasifikácie k najbližšieho suseda bola nastavená hodnota $k = 10$, v nadväznosti na špecifiká študovaného prostredia.

3.1.2 Príprava dát

Dátová základňa pre hodnotenie priestorového rozmiestnenia kreatívnych priemyslov v podmienkach Slovenskej republiky je zabezpečená exportom položiek ekonomických subjektov, podľa EU-NACE prevažujúcej činnosti z databáz Albertiny SK, v oblasti KKP. Jedná sa o akronym používaný k označeniu rôznych štatistických klasifikácií ekonomických činností vyvíjaných od roku 1977 v Európskej únii. NACE vytvára rámec pre zhromažďovanie a prezentáciu širokého spektra štatistických údajov, podľa ekonomickej aktivity v oblasti ekonomických štatistík. Pre zhrňujúce údaje o priestorovom rozložení na úrovni NUTS3 a LAU2, bola zvolená špecifikácia s 4 číslicami (podľa Boix, Tödtling a Lazzeretti, 2012). Definícia prevažujúcich NACE umožnila, aby sa zabránilo dvojitému započítaniu firiem v rámci KKP, keďže každá firma je jednoznačne priradená k určitému sektoru. Rozdelenie jednotlivých sektorov je realizované podľa Trojsektorovej tabuľky (2012), ktorá reprezentuje nielen kreatívne priemysly, ktoré sa vyznačujú komerčnými aktivitami a neštandardizovanou produkciou (prevažne projektovo orientovanou), ale súčasne aj nekomerčne orientované aktivity, ktoré prispievajú k rozvoju a riadeniu kreatívnej ekonomiky. Sektor kreatívnych priemyslov zahŕňa obory: architektúra, reklama a design. Sektor kultúrnych priemyslov zahŕňa obory: film a video, videohry, televízia, rozhlas, knihy a tlač, hudba. Sektor kultúry zahŕňa: historické pamiatky, múzeá a galérie, knižnice a archívy, scénické umenia, výtvarné umenia, remeslá, kultúrne a umelecké vzdelávanie.

Sekundárne dáta, ktoré poskytujú prehľad o priestorovom rozložení sú doplnené o údaje zo Štatistického úradu Slovenskej republiky (ŠUSR), konkrétne o ekonomické jednotky, ktoré ukončili svoju činnosť za obdobie 1993 – 2015, s odkazom na štatistickú klasifikáciu EU-NACE. V kontexte hodnotenia priestorového rozloženia KKP na území SR, boli vybrané tri konkrétne časové obdobia, ktoré sú nasledovné:

- 1993 – vznik SR,
- 2004 – vstup SR do EÚ,
- 2015 – fungovanie SR v rámci programového obdobia EÚ (2014-2020), spoločne s možnosťou dosiahnutia súčasných údajov.

3.1.3 Metodický postup

Metodický postup kvantitatívnej analýzy priestorového rozloženia je nastavený na overenie štatistickej hypotézy o náhodnosti priestorového rozloženia KKP na Slovensku. Nasledujúci obrázok predstavuje grafické znázornenie metodického rámca.

Výpočet neštandardizovaných reziduí k vyjadreniu koncentrácie

Realizácia exploračnej priestorovej analýzy

- Stanovenie časo-priestorových váh
- Meranie globálnej (diferencionálnej) priestorovej autokorelácie
- Meranie lokálnej (diferencionálnej) priestorovej autokorelácie

Kartografické znázornenie priestorovej autokorelácie

- Zobrazenie lokálnej (diferencionálnej) priestorovej autokorelácie

Obr. 3-2 Grafické znázornenie metodického rámca kvantitatívnej analýzy. Zdroj: vlastné spracovanie

Základným krokom k hodnoteniu koncentrácie KKP v študovanom prostredí, bol výpočet regresných reziduí, kde nezávislú premennú tvorili subjekty KKP a závislú premennú subjekty kreatívnych priemyslov, kultúrnych priemyslov a kultúry. Na základné hodnotenie koncentrácie KKP nadväzuje exploračná analýza, v rámci ktorej je primárnym krokom nastavenie časo-priestorových váh (k nearest neighbor) so vzdialenosťou $k = 10$. Časo-priestorové váhy sú nevyhnutné pre meranie globálnej a lokálnej priestorovej autokorelácie (diferencionálnej v oboch prípadoch). Globálna priestorová autokorelácia podáva prehľad o tom, aká je hodnota autokorelácie a naberá hodnotu -1 po 1. Následne lokálna priestorová autokorelácia identifikuje miesta, kde je autokorelácia vysoká, prípadne nízka. Z hľadiska postupnosti krokov v rámci kvantitatívnej analýzy je možné graficky vyjadriť výsledky analýz, prostredníctvom kartografického znázornenia priestorovej autokorelácie.

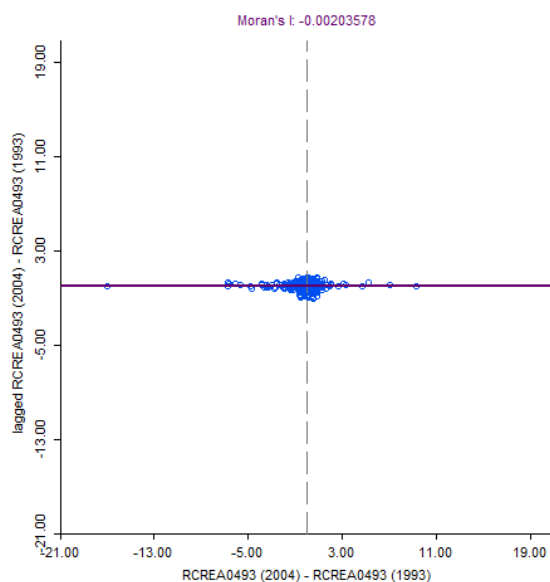
3.2 Výsledky kvantitatívneho mapovania

Výsledky kvalitatívneho mapovania priestorového rozloženia KKP nadväzujú na overenie nulovej hypotézy o náhodnosti priestorového zoskupenia javov (subjektov KKP), spojené s geografickými vlastnosťami študovaného prostredia, bez významných priestorových vzorcov. Z hľadiska postupnosti sa primárne identifikuje globálna priestorová autokorelácia a následne jej lokálna stránka, pre odhalenie lokálnych špecifik priestorových vzorcov.

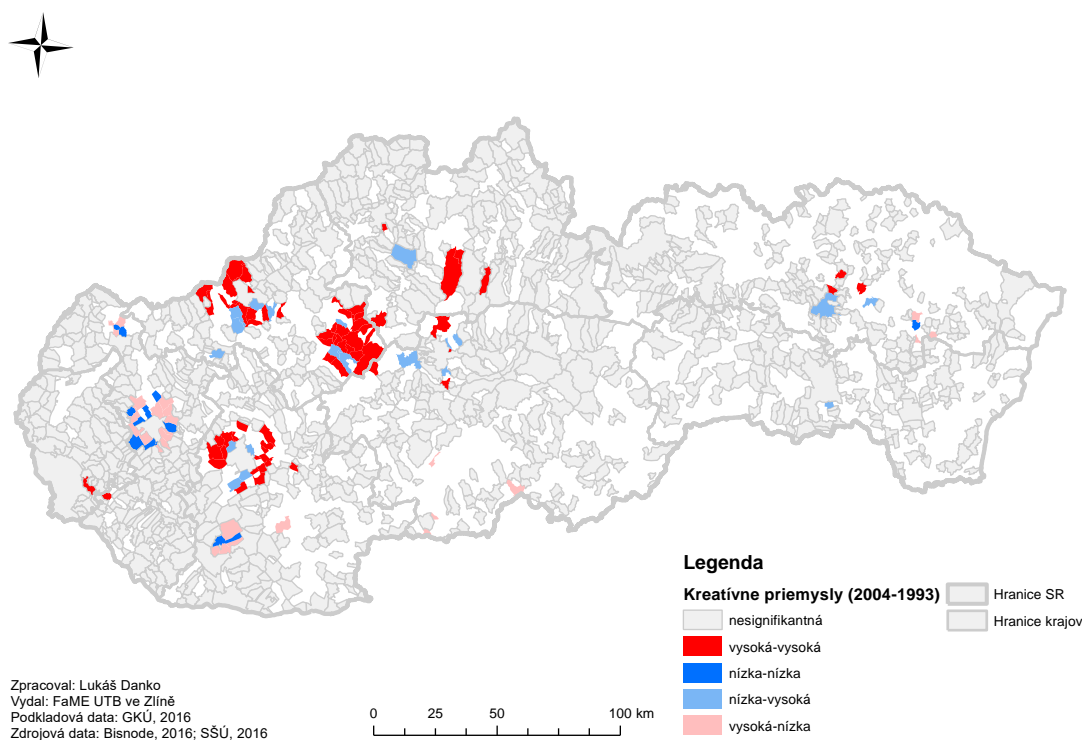
V prípade sledovania vývoja oblasti kreatívnych priemyslov v rokoch 2004 a 1993, možno sledovať negatívnu hodnotu Globálneho Moranovho $I = -0.0020$, čo znamená, že vysoké hodnoty sa oddiaľujú od ostatných vysokých hodnôt, a majú tendenciu sa pridružovať k nízkym hodnotám, v kontexte koncentrácie

sledovaného javu. V prípade kreatívnych priemyslov, sa však globálna hodnota približuje k 0, čo naznačuje vyváženosť pozitívneho a negatívneho vektorového súčinu. Pri simulácii 10^5 permutácií, nie je štatisticky významné p-value = 0.4511, čo verifikuje nulovú hypotézu o náhodnom priestorovom rozložení sledovaného javu, teda je výsledkom náhodných priestorových procesov. Sledovaný priestorový vzorec môže byť súčasne záverom úplnej priestorovej náhodnosti (complete spatial randomness).

Avšak v prípade lokálnej priestorovej korelácie v sledovaných obdobiach 2004 a 1993, možno sledovať štatisticky významné lokálne priestorové vzorce, najmä v prípade koncentrácie vysokých hodnôt (vysoká-vysoká hodnota) v nasledujúcich mestách a susedných mestách (k-nearest neighbor) Nitra (multimédia), Trenčín (textilný priemysel), Prievidza (priemyselný dizajn), Ružomberok (textilný priemysel) a Prešov (textilný priemysel), ktoré možno považovať za prirodzené klastre hodnôt sledovaného javu, v rokoch 2004 a 1993.

Obr. 3-3 Moranov diagram, kreatívne priemysly (1993-2004). Zdroj: vlastné spracovanie.

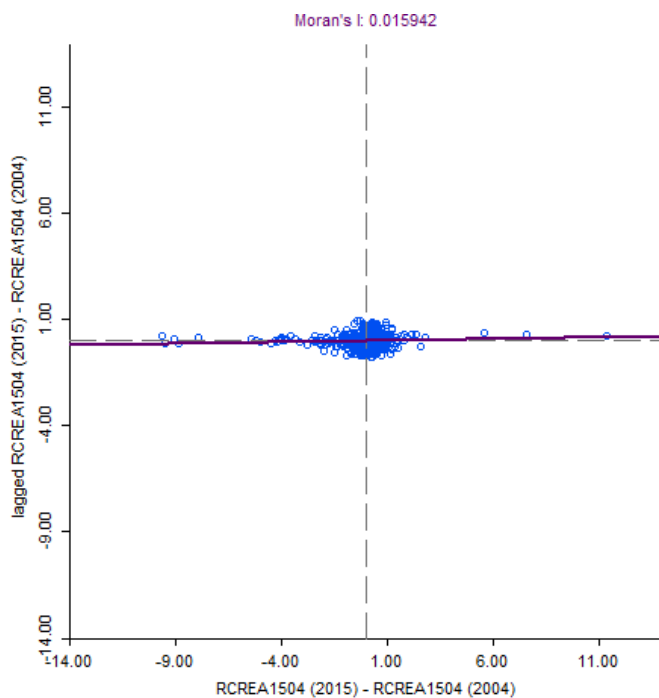

Obr. 3-4 Lokálna priestorová autokorelácia kreatívnych priemyslov 1993-2004. Zdroj: vlastné spracovanie

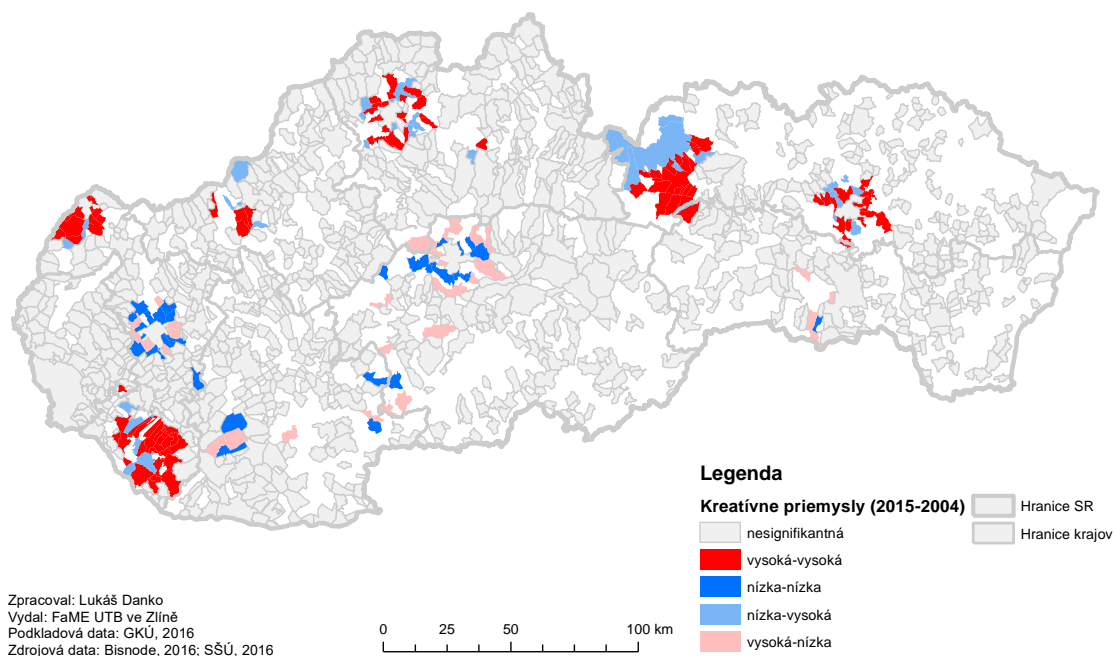
V prípade sledovania vývoja oblasti kreatívnych priemyslov v rokoch 2015 a 2004, možno sledovať pozitívnu hodnotu Globálneho Moranovho $I = 0.0159$, čo znamená, že vysoké hodnoty sa koncentrujú v blízkosti s vysokými hodnotami, a nízke hodnoty majú tendenciu sa koncentrovať v blízkosti nízkych hodnôt, v kontexte koncentrácie sledovaného javu. V prípade kreatívnych priemyslov, sa však globálna hodnota približuje k 0, čo naznačuje vyváženosť pozitívneho a negatívneho vektorového súčinu. Pri simulácii 10^5 permutácií, je štatisticky významné p -value = 0.0302, čo falzifikuje nulovú hypotézu o náhodnom priestorovom rozložení sledovaného javu, ktoré nie je výsledkom náhodných priestorových procesov. Súčasne je hodnota Z -score = 1.9753, čo znamená, že priestorové rozloženie vysokých/nízkych hodnôt v dátovom súbore, je viac priestorovo zoskupené, ako by tomu bolo predpokladané pri náhodných priestorových procesoch.

Pri lokálnej priestorovej autokorelácii v sledovaných rokoch 2004 a 1993, možno sledovať štatisticky významné lokálne priestorové vzorce, najmä v prípade koncentrácie vysokých hodnôt (vysoká-vysoká hodnota) v nasledujúcich mestách a najbližších susedoch (k-nearest neighbor) Holíč (textilný priemysel), Skalica (polygrafický priemysel), Dunajská Streda (cestovný ruch), Žilina (textilný priemysel), Poprad (priemyselný design), Prešov ktoré

možno považovať za prirodzené klastre hodnôt sledovaného javu, v rokoch 2015 a 2004.

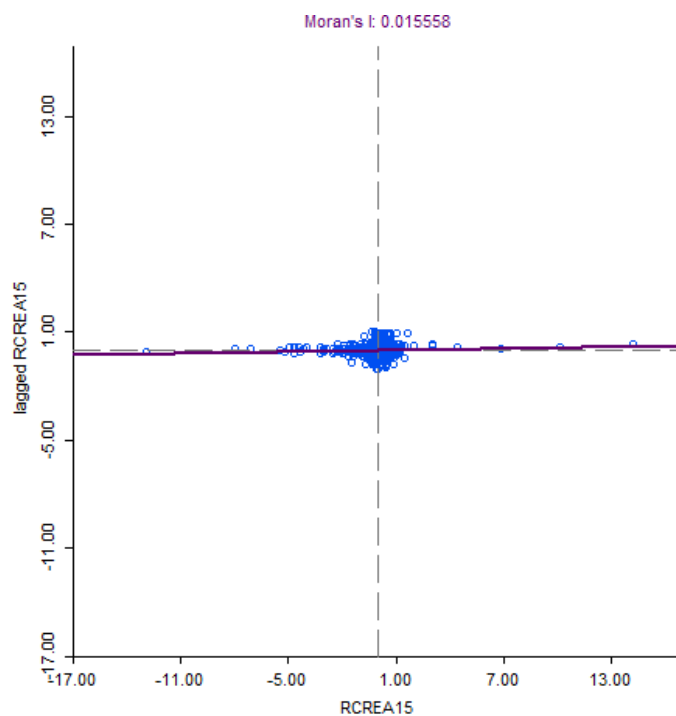
Obr. 3-5 Moranov diagram, kreatívne priemysly (2004-2015). Zdroj: vlastné spracovanie.

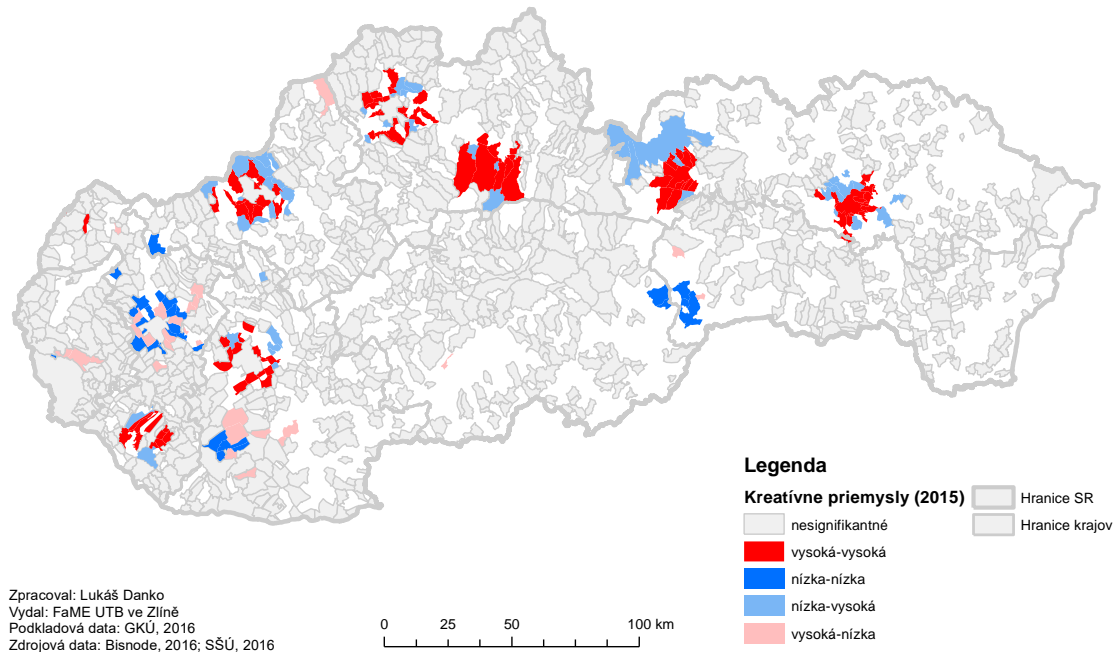
Obr. 3-6 Lokálna priestorová autokorelácia kreatívnych priemyslov 2004-2015. Zdroj: vlastné spracovanie

V prípade sledovania súčasného stavu kreatívnych priemyslov (2015), možno sledovať pozitívnu hodnotu Globálneho Moranovho $I = 0.0156$, že vysoké hodnoty sa koncentrujú v blízkosti s vysokými hodnotami, a nízke hodnoty majú tendenciu sa koncentrovať v blízkosti nízkych hodnôt, v kontexte koncentrácie sledovaného javu. V prípade kreatívnych priemyslov, sa však globálna hodnota približuje k 0, čo naznačuje vyváženosť pozitívneho a negatívneho vektorového súčinu. Pri simulácii 10^5 permutácií, je štatisticky významné p-value = 0.0290, čo falzifikuje nulovú hypotézu o náhodnom priestorovom rozložení sledovaného javu, ktoré nie je výsledkom náhodných priestorových procesov. Súčasne je hodnota Z-score = 1.9515, čo znamená, že priestorové rozloženie vysokých/nízkych hodnôt v dátovom súbore, je viac priestorovo zoskupené, ako by tomu bolo predpokladané pri náhodných priestorových procesoch.

Pri lokálnej priestorovej autokorelácii v súčasného stavu kreatívnych priemyslov, možno sledovať štatisticky významné lokálne priestorové vzorce, najmä v prípade koncentrácie vysokých hodnôt (vysoká-vysoká hodnota) v nasledujúcich mestách a najbližších susedoch (k-nearest neighbor) Holíč (polygrafický priemysel), Nitra (multimédiá), Dunajská Streda (cestovný ruch), Žilina (textilný priemysel), Poprad (priemyselný design), Prešov ktoré možno považovať za prirodzené klastre hodnôt sledovaného javu, v súčasnej dobe (2015).

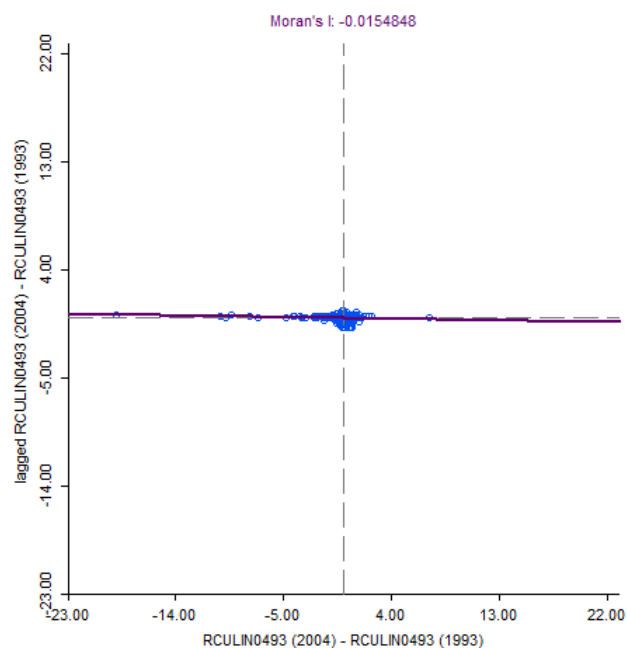
Obr. 3-7 Moranov diagram, kreatívne priemysly (2015). Zdroj: vlastné spracovanie.

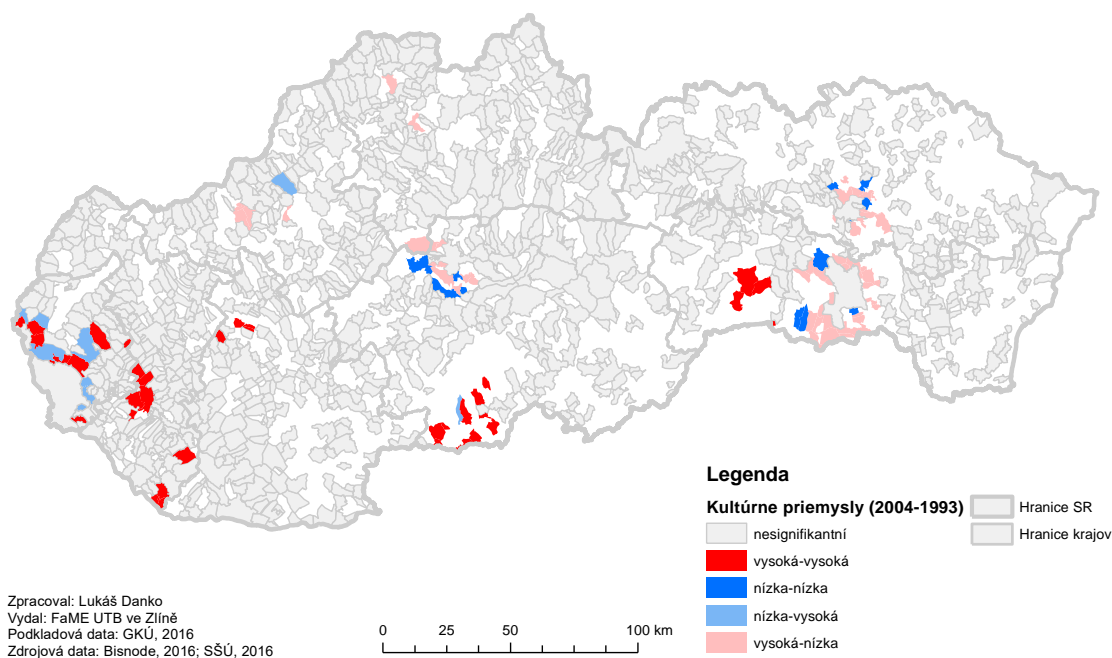
Obr. 3-8 Lokálna priestorová autokorelácia kreatívnych priemyslov 2015. Zdroj: vlastné spracovanie

V prípade sledovania sektoru kultúrnych priemyslov v rokoch 2004 a 1993, možno sledovať negatívnu hodnotu Globálneho Moranovho $I = -0.0155$, čo znamená, že vysoké hodnoty sa oddiaľujú od vysokých hodnôt a koncentrujú sa v blízkosti nízkych hodnôt. V prípade kultúrnych priemyslov, sa však globálna hodnota približuje k 0, čo naznačuje vyváženosť pozitívneho a negatívneho vektorového súčinu. Pri simulácii 10^5 permutácií, je štatisticky významné p-value = 0.0146, čo falzifikuje nulovú hypotézu o náhodnom priestorovom rozložení sledovaného javu, ktoré nie je výsledkom náhodných priestorových procesov. Súčasne je hodnota Z-score = -1.8037, čo znamená, že priestorové rozloženie vysokých/nízkych hodnôt v dátovom súbore, je viac priestorovo rozptýlené, ako by tomu bolo predpokladané pri náhodných priestorových procesoch.

Pri lokálnej priestorovej autokorelácii v kultúrnych priemyslov v rokoch 2004 a 1993, možno sledovať štatisticky významné lokálne priestorové vzorce, najmä v prípade koncentrácie vysokých hodnôt (vysoká-vysoká hodnota) v nasledujúcich mestách a najbližších susedoch (k-nearest neighbor) najmä v okolí Bratislavy s nadväznosťou na multimédia a infraštruktúru pre kreatívne priemysly (Pezinok, Šamorín, Stupava, Svätý Jur), Galanta, Veľký Meder, Zlaté Moravce (výroba obuvi, priemyselný design), Lučenec (multimédia, textilný priemysel), Rožňava, Prešov ktoré možno považovať za prirodzené klastre hodnôt sledovaného javu.

Obr. 3-9 Moranov diagram, kultúrne priemysly (1993-2004). Zdroj: vlastné spracovanie.

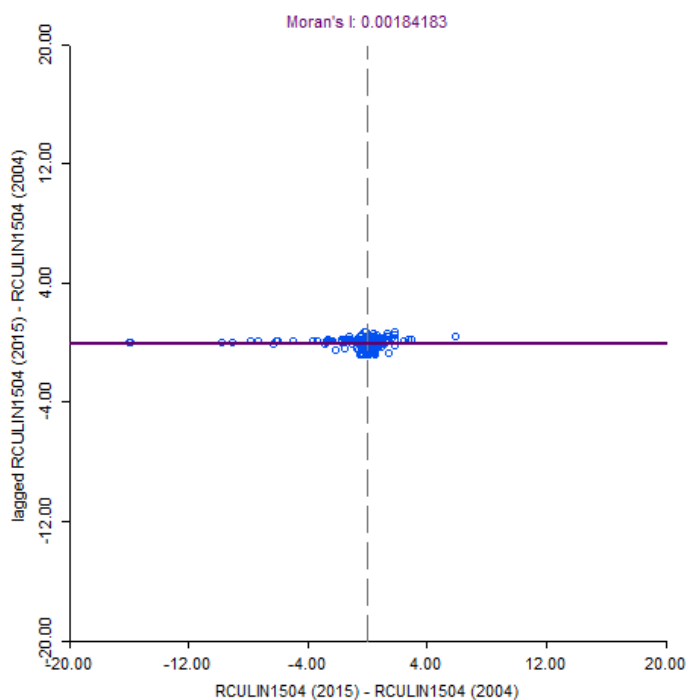

Obr. 3-10 Lokálna priestorová autokorelácia kultúrnych priemyslov 1993-2004. Zdroj: vlastné spracovanie

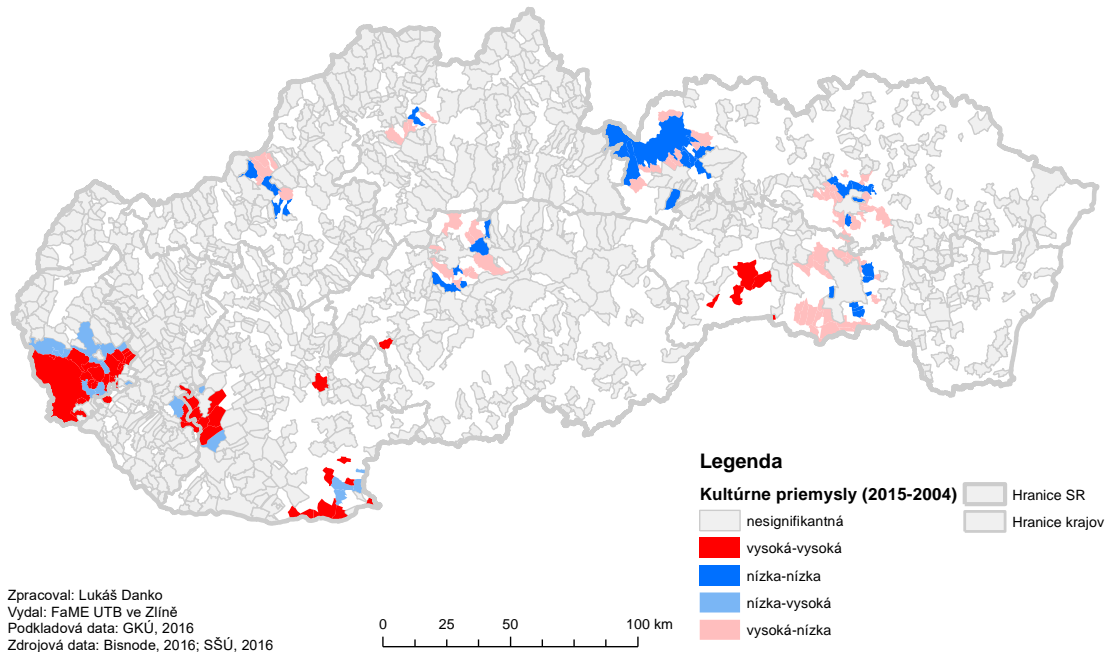
V prípade sledovania sektoru kultúrnych priemyslov v rokoch 2015 a 2004, možno sledovať pozitívnu hodnotu Globálneho Moranovho $I = 0.0018$, čo znamená, že vysoké hodnoty sa koncentrujú v blízkosti vysokých hodnôt v priestore a nízke hodnoty v blízkosti nízkych hodnôt. V prípade kultúrnych

priemyslov) priemyslov (2015 a 2004, sa však globálna hodnota približuje k 0, čo naznačuje vyváženosť pozitívneho a negatívneho vektorového súčinu. Pri simulácii 10^5 permutácií, nie je štatisticky významné p-value = 0.3200, čo verifikuje nulovú hypotézu o náhodnom priestorovom rozložení sledovaného javu, teda je výsledkom náhodných priestorových procesov. Sledovaný priestorový vzorec môže byť súčasne záverom úplnej priestorovej náhodnosti (complete spatial randomness).

Avšak, v kontexte lokálnej priestorovej autokorelácie v kultúrnych priemyslov v rokoch 2015 a 2004, možno sledovať štatisticky významné lokálne priestorové vzorce, najmä v prípade koncentrácie vysokých hodnôt (vysoká-vysoká hodnota) v nasledujúcich mestách a najbližších susedoch (k-nearest neighbor) Bratislava (infraštruktúra), Galanta (hudba), Komárno (spisovatelia), Levice (herectvo), Rožňava, Prešov, Košice (kultúrna infraštruktúra), ktoré možno považovať za prirodzené klastre hodnôt sledovaného javu.

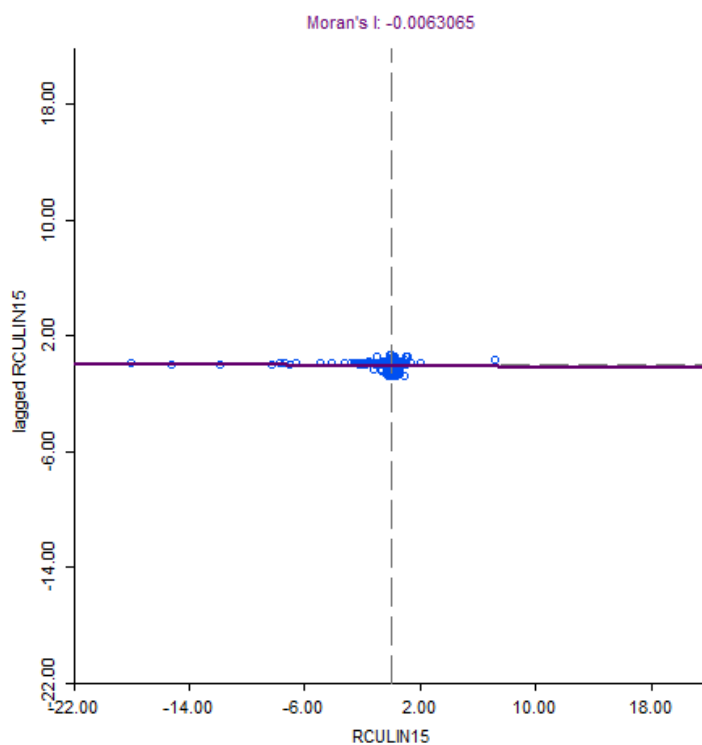
Obr. 3-11 Moranov diagram, kultúrne priemysly (2004-2015). Zdroj: vlastné spracovanie.

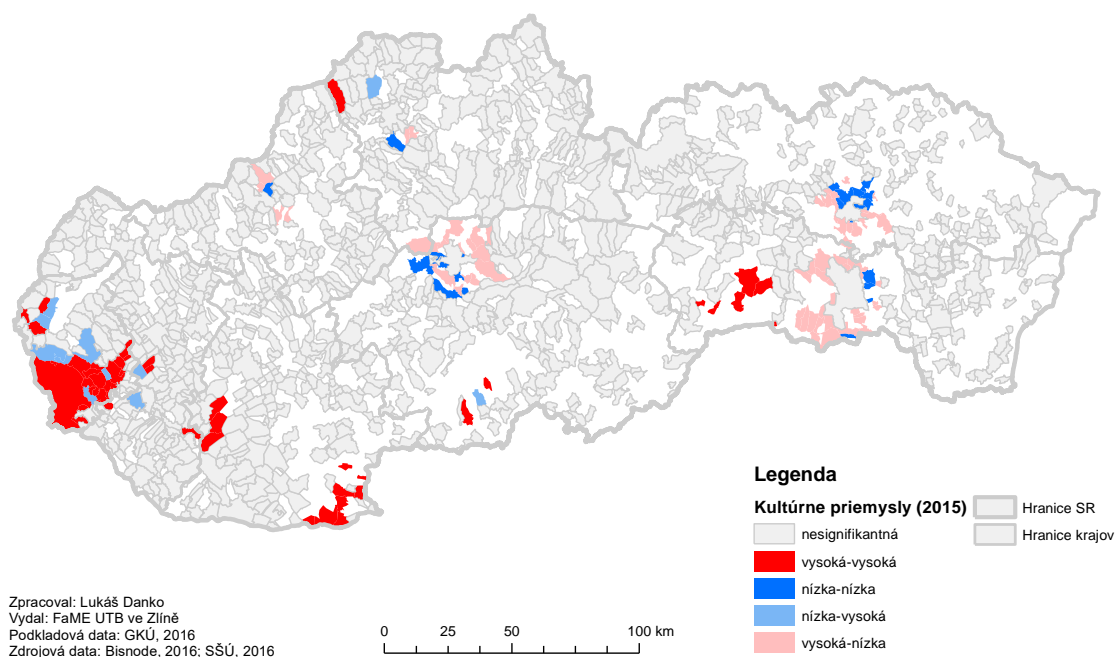
Obr. 3-12 Lokálna priestorová autokorelácia kreatívnych priemyslov 2004-2015.
Zdroj: vlastné spracovanie

V prípade sledovania súčasného stavu kultúrnych priemyslov (2015), možno sledovať negatívnu hodnotu Globálneho Moranovho $I = -0.0063$, čo znamená, že vysoké hodnoty sa oddiaľujú od ostatných vysokých hodnôt, a majú tendenciu sa pridružovať k nízkym hodnotám, v kontexte koncentrácie sledovaného javu. V prípade súčasnej situácie kultúrnych priemyslov, sa však globálna hodnota približuje k 0, čo naznačuje vyváženosť pozitívneho a negatívneho vektorového súčinu. Pri simulácii 10^5 permutácií, nie je štatisticky významné p -value = 0.2472, čo verifikuje nulovú hypotézu o náhodnom priestorovom rozložení sledovaného javu, teda je výsledkom náhodných priestorových procesov. Sledovaný priestorový vzorec môže byť súčasne záverom úplnej priestorovej náhodnosti (complete spatial randomness).

Pri lokálnej priestorovej autokorelácii v súčasného stavu kultúrnych priemyslov (2015), možno sledovať štatisticky významné lokálne priestorové vzorce, najmä v prípade koncentrácie vysokých hodnôt (vysoká-vysoká hodnota) v nasledujúcich mestách a najbližších susedoch (k-nearest neighbor) Bratislava (divadlo, remeslá), Nitra (divadlo), Dunajská Streda, Bytča, Prešov (divadlo), ktoré možno považovať za prirodzené klastre hodnôt sledovaného javu, v súčasnej dobe (2015).

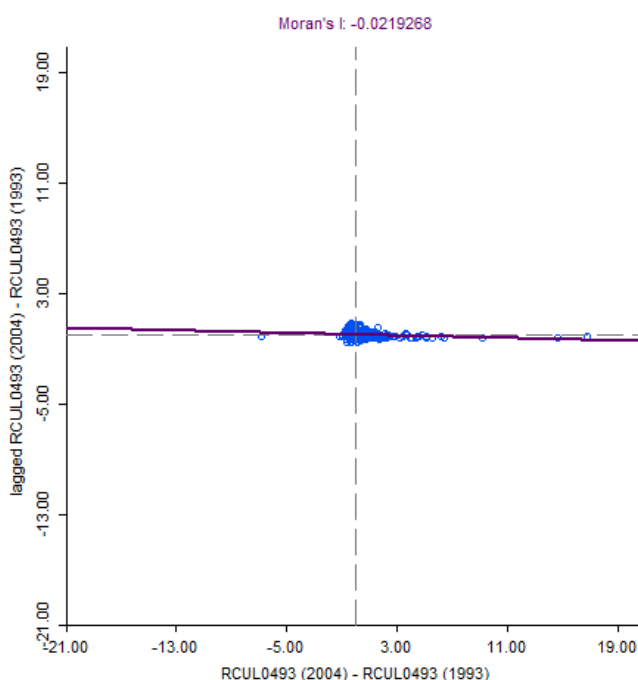
Obr. 3-13 Moranov diagram, kultúrne priemysly (2015). Zdroj: vlastné spracovanie.

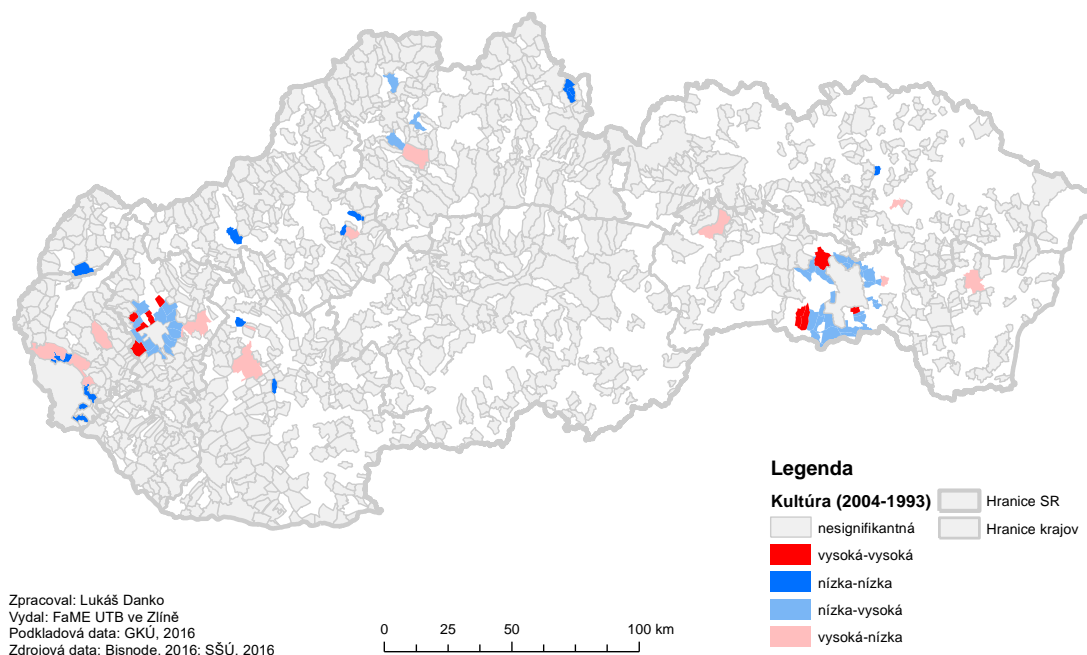
Obr. 3-14 Lokálna priestorová autokorelácia kreatívnych priemyslov 2015. Zdroj: vlastné spracovanie

V prípade sledovania sektoru kultúry v rokoch 2004 a 1993, možno sledovať negatívnu hodnotu Globálneho Moranovho $I = -0.0219$, čo znamená, že vysoké hodnoty sa oddiaľujú od vysokých hodnôt a majú tendenciu sa koncentrovať v blízkosti nízkych hodnôt. V prípade kultúry (v rokoch 2004 a 1993), sa však globálna hodnota približuje k 0, čo naznačuje vyváženosť pozitívneho a negatívneho vektorového súčinu. Pri simulácii 10^5 permutácií, je štatisticky významné p -value = 0.0008, čo falzifikuje nulovú hypotézu o náhodnom priestorovom rozložení sledovaného javu, ktoré nie je výsledkom náhodných priestorových procesov. Súčasne je hodnota Z -score = -2.5485, čo znamená, že priestorové rozloženie vysokých/nízkych hodnôt v dátovom súbore, je viac priestorovo rozptýlené, ako by tomu bolo predpokladané pri náhodných priestorových procesoch.

Pri lokálnej priestorovej autokorelácii v kultúrnych priemysloch v rokoch 2004 a 1993, možno sledovať štatisticky významné lokálne priestorové vzorce, najmä v prípade koncentrácie vysokých hodnôt (vysoká-vysoká hodnota) v nasledujúcich mestách a najbližších susedoch (k-nearest neighbor) Stupava, okolie Trnavy (Cífer, Biely Kostol - hudba), Moldava nad Bodvou, Gelnica, ktoré možno považovať za prirodzené klastre hodnôt sledovaného javu.

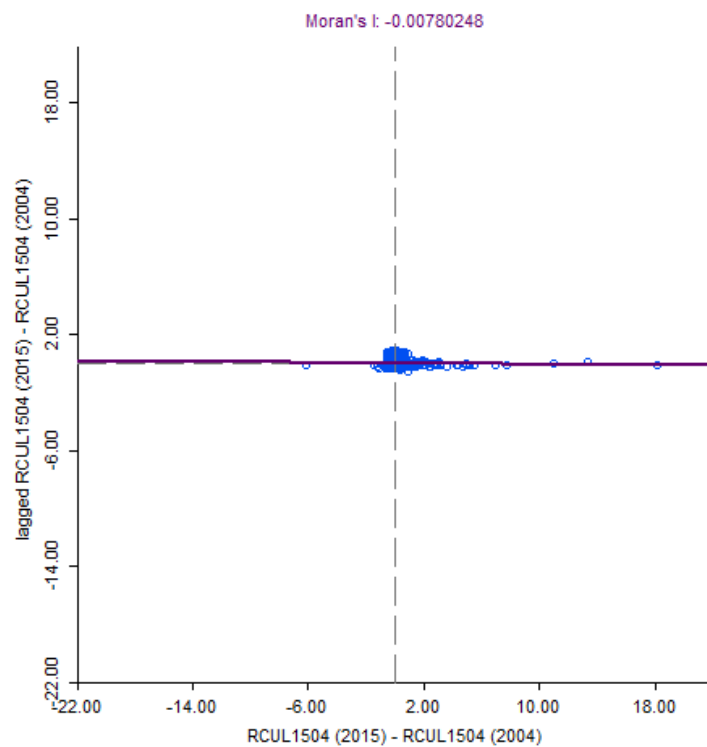
Obr. 3-15 Moranov diagram, kultúra (1993-2004). Zdroj: vlastné spracovanie.

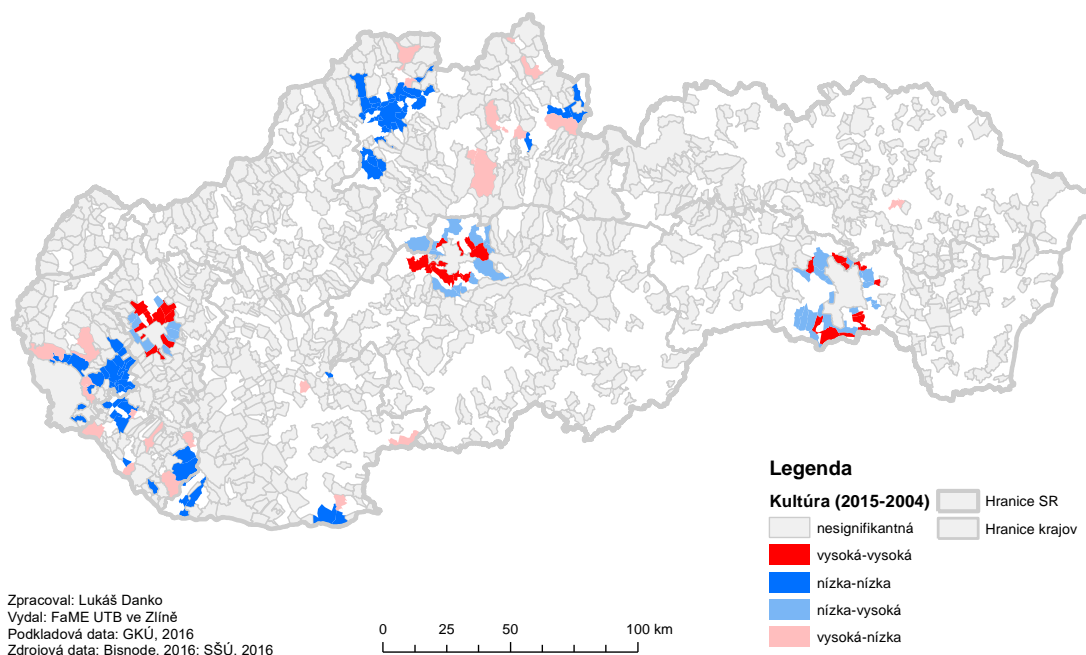
Obr. 3-16 Lokálna priestorová autokorelácia kultúry 1993-2004. Zdroj: vlastné spracovanie

V prípade sledovania sektoru kultúry v rokoch 2015 a 2004, možno sledovať negatívnu hodnotu Globálneho Moranovho $I = -0.0078$, čo znamená, že vysoké hodnoty sa oddiaľujú od vysokých hodnôt a majú tendenciu sa koncentrovať v blízkosti nízkych hodnôt. V prípade kultúry (v rokoch 2015 a 2004), sa však globálna hodnota približuje k 0, čo naznačuje vyváženosť pozitívneho a negatívneho vektorového súčinu. Pri simulácii 10^5 permutácií, je štatisticky významné p -value = 0.1896, čo verifikuje nulovú hypotézu o náhodnom priestorovom rozložení sledovaného javu, teda je výsledkom náhodných priestorových procesov. Sledovaný priestorový vzorec môže byť súčasne záverom úplnej priestorovej náhodnosti (complete spatial randomness).

Pri lokálnej priestorovej autokorelácii kultúry v rokoch 2015 a 2004, možno sledovať štatisticky významné lokálne priestorové vzorce, najmä v prípade koncentrácie vysokých hodnôt (vysoká-vysoká hodnota) v nasledujúcich mestách a najbližších susedoch (k-nearest neighbor) Trnava, Banská Bystrica (divadlo, hudba), Košice (kultúrna infraštruktúra) ktoré možno považovať za prirodzené klastre hodnôt sledovaného javu.

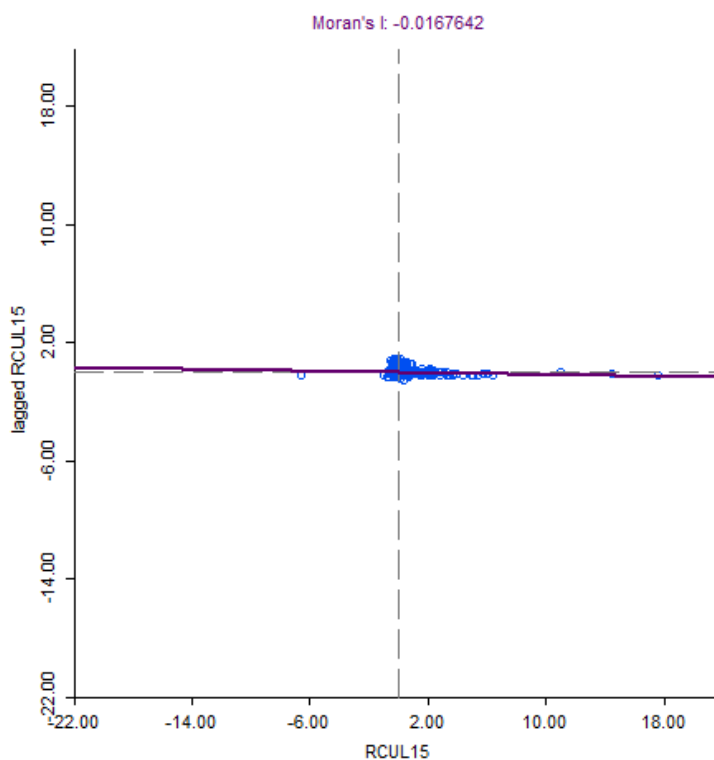
Obr. 3-17 Moranov diagram, kultúra(2004-2015). Zdroj: vlastné spracovanie.

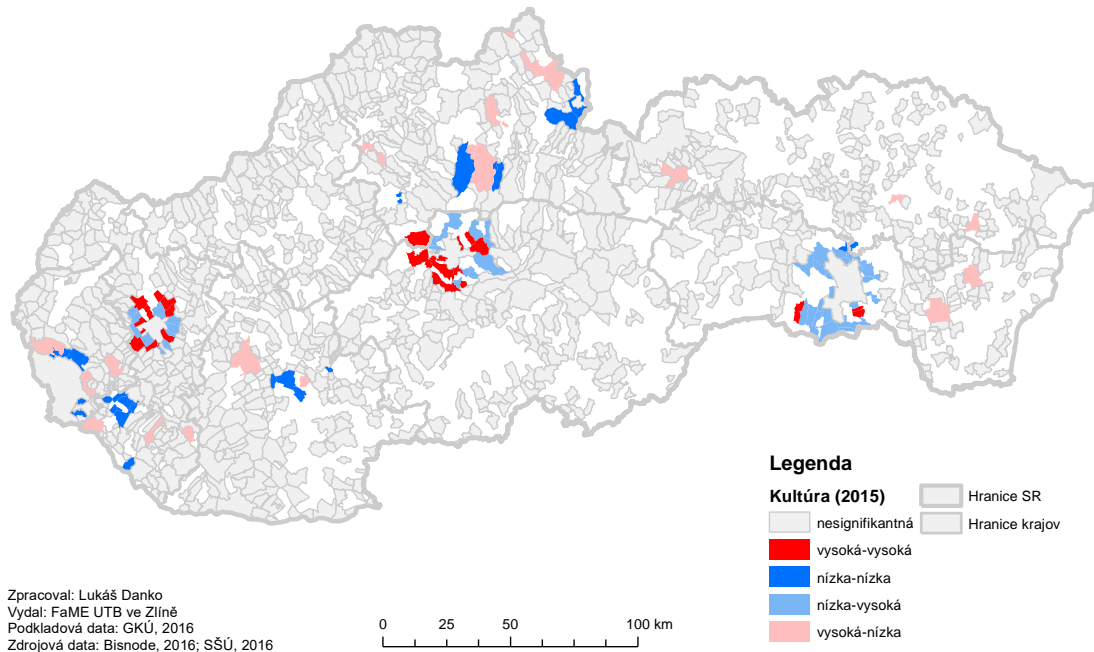
Obr. 3-18 Lokálna priestorová autokorelácia kultúry 2004-2015. Zdroj: vlastné spracovanie

V prípade sledovania sektoru kultúry v súčasnosti (2015), možno sledovať negatívnu hodnotu Globálneho Moranovho $I = -0.0167$, čo znamená, že vysoké hodnoty sa oddávajú od vysokých hodnôt a majú tendenciu sa koncentrovať v blízkosti nízkych hodnôt. V kontexte kultúry a súčasného obdobia, sa však globálna hodnota približuje k 0, čo naznačuje vyváženosť pozitívneho a negatívneho vektorového súčinu. Pri simulácii 10^5 permutácií, je štatisticky významné $p\text{-value} = 0.0087$, čo falzifikuje nulovú hypotézu o náhodnom priestorovom rozložení sledovaného javu, ktoré nie je výsledkom náhodných procesov. Súčasne je hodnota $Z\text{-score} = -1.9552$, čo znamená, že priestorové rozloženie vysokých/nízkych hodnôt v dátovom súbore, je viac rozptýlené, ako by tomu bolo predpokladané pri náhodných priestorových procesoch.

Pri lokálnej priestorovej autokorelácii kultúry v rokoch 2015 a 2004, možno sledovať štatisticky významné lokálne priestorové vzorce, najmä v prípade koncentrácie vysokých hodnôt (vysoká-vysoká hodnota) v nasledujúcich mestách a najbližších susedoch (k-nearest neighbor) Trnava (divadlo), Banská Bystrica a Košice (kultúrna infraštruktúra), ktoré možno považovať za prirodzené klastre hodnôt sledovaného javu.

Obr. 3-19 Moranov diagram, Kultúra (2015). Zdroj: vlastné spracovanie.

Obr. 3-20 Lokálna priestorová autokorelácia kultúry 2015. Zdroj: vlastné spracovanie

3.2.1 Zhrnutie kvantitatívneho mapovania prirodzených klastrov

Kvantitatívne mapovanie bolo primárne realizované na zhodnotenie prirodzených klastrov na študovanom území (Slovenská republika) na základe diferencionálnej priestorovej autokorelácie, kde bolo z hľadiska postupnosti realizovaný jej globálny prístup, zameraná na analýzu celkového sledovaného prostredia a následne lokálny prístup, pre zhodnotenie lokálnych špecifik. Dátový súbor bol zostavený na základe trojsektorovej tabuľky, konkrétne kreatívne priemysly, kultúrne priemysly a kultúra, tak aby boli zachytené komerčné aj nekomerčné odvetvia KKP. Pre zhodnotenie časovo-priestorového vývoja, boli zvolené tri obdobia 1993, 2004 a 2015. Z hľadiska dostupnosti dát, sa jedná o roky rozdelenia Československa, vstupu Slovenska do EÚ a súčasné obdobie. Vo všetkých sektoroch možno sledovať rozdiely globálneho (bodový diagram) a lokálneho (kartodiagram) prístupu na identifikáciu prirodzených klastrov a ich sledovaných hodnôt v priestore.

Prvou sledovanou oblasťou bol časopriestorový vývoj kreatívnych priemyslov (2004 a 1993), kde sa verifikovala nulová hypotéza o náhodnom priestorovom rozložení v kontexte celého študovaného územia, avšak z lokálneho hľadiska sa identifikovali lokálne priestorové vzorce koncentrácie hodnôt, konkrétne v Nitre, Trenčíne, Prievidzi, Ružomberku, Prešove a zhodne pri ich susedoch. Naopak, časopriestorové rozloženie sledovaného javu v nasledujúcom období (2015

a 2004) bol identifikovaný prípad falzifikácie nulovej hypotézy o náhodnom priestorovom rozložení.

V kontexte lokálneho prístupu možno sledovať odlišnosti v porovnaní s predchádzajúcim obdobím, kde boli identifikované priestorové vzorce s vysokými hodnotami v prípade Žiliny, Popradu, Prešovu a ich susedoch. Súčasnú obdobie (2015) kopíruje priebeh, s miernymi odlišnosťami, kde pribudli mestá Holíč a Dunajská Streda.

Druhou sledovanou oblasťou bol časopriestorový vývoj kultúrnych priemyslov (2004 a 1993), kde prišlo k falzifikácii nulovej hypotézy o náhodnom priestorovom rozložení, avšak globálny indikátor nadobudol negatívnu hodnotu, v rámci ktorého dochádza k odd'ľovaniu vysokých hodnôt. V kontexte lokálnej analýzy boli identifikované priestorové vzorce v mestách Stupava, Pezinok, Veľký Meder, Zlaté Moravce, Lučenec, Rožňava a zhodne pri ich susedoch. V nasledujúcom období (2015 a 2004) bola verifikovaná nulová hypotéza o náhodnom priestorovom rozložení, v kontexte celého (globálneho) študovaného územia, avšak z lokálneho hľadiska sa identifikovali lokálne priestorové vzorce koncentrácie hodnôt, konkrétne s odlišnosťami v mestách Bratislava, Galanta, Komárno, Levice, Prešov, Košice a zhodne pri ich susedoch. Rovnaký stav bol identifikovaný aj v prípade súčasného obdobia (2015), kedy bola rovnako verifikovaná nulová hypotéza o náhodnom priestorovom rozložení z globálneho hľadiska. V kontexte lokálnej analýzy boli identifikované priestorové vzorce, kde odlišnosťami prispeli koncentrácie vysokých hodnôt v mestách Veľký Krtíš (remeslá), Bytča a zhodne pri ich susedoch (z hľadiska komparácie s predchádzajúcim obdobím).

Tretou sledovanou oblasťou bol časopriestorový vývoj kultúry (2004 a 1993), kde prišlo k falzifikácii nulovej hypotézy o náhodnom priestorovom rozložení, avšak globálny indikátor nadobudol negatívnu hodnotu, v rámci ktorého dochádza k odd'ľovaniu vysokých hodnôt. V kontexte lokálnej analýzy boli identifikované priestorové vzorce koncentrácie vysokých hodnôt, v okolí Trnavy, Moldave nad Bodvou, Gelnici a zhodne ich susedoch. V nasledujúcom období (2015 a 2004), bola verifikovaná nulová hypotéza o náhodnom priestorovom rozložení, v kontexte celého (globálneho) študovaného územia, avšak z lokálneho hľadiska sa identifikovali lokálne priestorové vzorce koncentrácie hodnôt, konkrétne s odlišnosťami v mestách Trnava, Banská Bystrica, Košice a zhodne ich susedoch. V kontexte súčasného vývoja (2015) bola falzifikovaná nulová hypotéza o náhodnom priestorovom rozložení, avšak globálny indikátor nadobudol negatívnu hodnotu, v rámci ktorého dochádza k odd'ľovaniu vysokých hodnôt. V kontexte lokálnej analýzy boli identifikované podobné priestorové vzorce, ako v predchádzajúcom sledovanom období, s koncentráciou vysokých hodnôt v mestách Trnava, Banská Bystrica a zhodne ich susedoch.

3.3 Kvalitatívna analýza rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií

V rámci kvalitatívneho hodnotenia rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií za cieľom vytvorenia metodických odporúčaní, bola zvolená metóda zakotvenej teórie (grounded theory), ktorú vyvinuli Glaser, Strauss a Strutzel (1968). Jedná sa o systematickej prístup, ktorý je odvodený z dátových zdrojov kvalitatívneho charakteru. Dátový zdroj je v rámci hodnotenia vytvorený prostredníctvom semi-štrukturovaných rozhovorov s kompetentnými osobami z oblasti klastrov KKP. Pre podporu výsledkov jednotlivých rozhovorov bol využitý postup kritického incidentu (critical incident technique), ktorý podporuje respondentov v identifikácii špecifik, na základe dôrazu na identifikáciu príčiny a akcie počas konkrétneho prípadu (Coetzer a Redmond, 2011).

Ako uvádza Bowen (2006) zhromažďovanie dát, analýza a tvorba teórie stoja vo vzájomnom vzťahu. Zakotvená teória nespočíva v overovaní hypotéz, ale jej induktívna podstata vedie k objavovaniu, pochopeniu a interpretácii okolností výskumného kontextu. Interpretácia výskumného kontextu je dosiahnutá, na základe vyhľadávania konceptov a skutočností, prostredníctvom kódov, koncepcií a konečných kategórií (Allan, 2003). Glaser a Strauss (1967) zdôrazňujú dôležitosť konštantnej komparácie, v rámci analýzy dát. V kontexte predstavenia špecifik rozvoja a riadenia klastrov KKP, je prístup vytvorenia vysvetľujúcej teórie, ktorá je založená na interakcii medzi zhromažďovaním a analýzou dát (Urquhart, Lehmann a Myers, 2010).

V rámci využitia metódy zakotvenej teórie existujú obmedzenia, ktoré spočívajú v neexistencii konkrétnych pravidiel pri tvorbe a identifikácii jednotlivých kategórií a kódov (Faggiolani, 2011). Môže sa tak stať, že kategórie, pod-kategórie a kódy môžu potlačiť originálny prejav. Preto je nutné dodržať pravidlo, že jednotlivé kategórie sú identifikované z originálnych primárnych dát. Z hľadiska postupnosti krokov možno sledovať nasledujúce postupy. Kódovanie a kategorizácia kódov z dát a následné vytvorenie sémantických jednotiek, ktoré predstavujú nositeľov informácií. Na vytvorenie spomínaných jednotiek nadväzuje pripisovanie kódov, konkrétne jednotlivým sémantickým jednotkám. Kódy označujú jadro informácií (prípadne tému) a predstavujú kategorizačný nástroj pre sémantické jednotky. Na vytvorenie kontextu pre transfer skutočností študovanej problematiky z praxe, sa jednotlivé kódy zoskupujú do pod-kategórií, ktoré je možné následne premietnuť do všeobecných kategórií. Výhodou zakotvenej teórie je jej zameranie na odhalenie spoločenských procesov, avšak jej využitie je adekvátne naprieč disciplínami, ktoré sa vzájomne prelínajú, ako je tomu v ekonómii a iných spoločenských vedách. V rámci vytvorenia metodických odporúčaní sú jednotlivé kategórie a pod-kategórie prepojené na základe nasledovných väzieb:

- Spojitosť (vzťah),

- súčasť,
- príčina,
- rozpor,
- vplyv.

Z hľadiska postupnosti sa v rámci kvalitatívneho výskumu klastrových organizácií KKP realizovali nasledovné kroky, podľa (Bernard a Ryan, 2009):

- Priradenie kódov – identifikácia kódov, ktoré vedú k zhromaždeniu kľúčových bodov v rámci dátového súboru.
- Vytvorenie konceptov – zoskupenie kódov s podobným obsahom.
- Kategorizácia – širší prepojenie konceptov, ktoré sú využité k tvorbe teórie.
- Teoretizovanie – zbierka kategórií, ktoré spoločne charakterizujú predmet výskumu.

Výhodou využitia metódy zakotvenej teórie spočíva v transfere reálnych skutočností zo študovanej oblasti (problematika klastrov). Podstatou zakotvenej teórie je určitý odraz dát, z ktorých sú vytvorené, v nadväznosti na koncepčné prvky, ktoré majú špecifický kontext a detaily, zatiaľ čo sú priamo spojené s dátami. V rámci predstavenia praktických a jednoduchých vyjadrení sa zakotvená teória radí do inovatívnych postupov smerujúcich k novým zisteniam (Thornberg, 2012). Práve z toho dôvodu sa jedná o potenciál objasnenia špecifik oblasti rozvoja a riadenia klastrov KKP a ich súvislosti s podporou konkurencieschopnosti miest.

Na vyhodnotenie výskumných otázok O2 a O3 bol navrhnutý metodický postup, ktorý je prezentovaný na nasledujúcom obrázku.

Obr. 3-21 Metodický postup kvalitatívnej analýzy. Zdroj: vlastné spracovanie.

3.3.1 Príprava dát

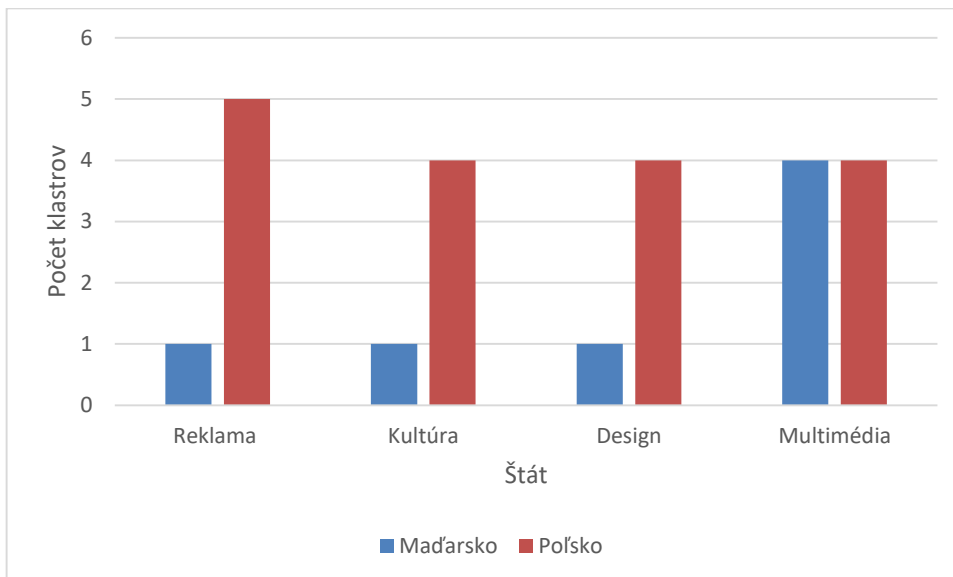
Semi-štrukturované rozhovory boli v rámci realizácie nahrávané a neskôr prepísané do elektronickej formy, ako základ vytvorenia zdroja dát pre analýzu a následnú interpretáciu. Všetky rozhovory mali trvanie od 1-2 hodín, s cieľom pokryť všetky kľúčové oblasti rozvoja a riadenia klastrov. Pre podporu relevantnosti boli v rámci rozhovorov využité otvorené otázky, ktoré poskytujú možnosť prispôbenia otázok (viď Abadie, Friedweald a Weber, 2010). Na odhalenie mechanizmov rozvoja klastrových organizácií krajín V4, sú v rámci kvalitatívneho výskumu využité semi-štrukturované interview s manažermi klastrových organizácií tak, aby boli odhalené kľúčové aspekty založenia, rozvoja a predstavenia vlastných skúsenosti spojených s problematikou klastrov, a rovnako aj stratégiami managementu a rozvoja, ktoré vedú k zvýšeniu konkurencieschopnosti na mestskej úrovni. Interview predstavuje základ pre transfer skúseností od počiatočnej fáze, cez rozvoj až k samotnej známke excelencie klastrov. Manažéri klastrov v rámci rozhovorov odpovedali celkovo na 34 otázok, ktoré boli zamerané na oblasť podpory konkurencieschopnosti klastrov v nadväznosti na mestá v ktorých pôsobia. Jednotlivé oblasti zamerané na odhalenie faktorov, špecifik a motívov boli nasledovné:

- Založenie klastru – iniciátori, motívy, prekážky.
- Klastrové aktivity – úspechy, neúspechy, typ aktivít.
- Spolupráca – v rámci klastra, mimo klastra.
- Faktory rozvoja.

Pre kvalitatívny výskum oblasti hodnotenia rozvoja kreatívnych klastrov na mestskej úrovni v krajinách V4 bola spracovaná databáza aktívnych kreatívnych klastrov. Pre absenciu klastrov kreatívnych priemyslov na území Českej a Slovenskej republiky (v dobe realizácie rozhovorov) databáza obsahuje kreatívne klastre Poľska a Maďarska. Za účelom poznania fáze rozvoja klastru sú sledované aktivity k dosahovaniu známky klastrovej excelencie, iniciatívy s názvom European Cluster Excellence Initiative (ECEI). Excelencia klastrov je v tomto prípade hodnotená na základe 31 indikátorov, ktoré zachytávajú rôzne aspekty ako management, financovanie, aktivity stratégie a celkovej existencie. Pre hodnotenie rozvoja sú sledované nasledovné atribúty:

- umiestnenie,
- rok založenia,
- odvetvie KKP,
- štruktúra,
- počet členov
- úroveň aktivity, ktorá odpovedá známke excelencie

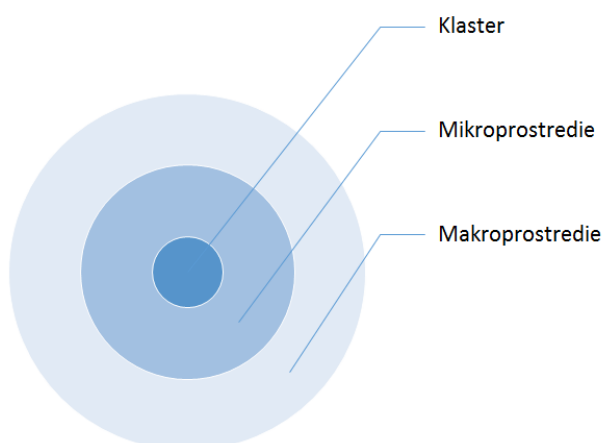
Výskumná vzorka kvalitatívneho výskumu pre transfer skutočností z reality klastrov KKP obsahuje celkovo 12 respondentov, z identifikovaného celkového počtu 24 klastrov, v rámci V4. Výskum bol realizovaný v období 2014-2016, pričom dva klastre boli v dobe výskumu neaktívne (ukončili svoje pôsobenie). Celkovú skladbu identifikovaných klastrov KKP na území V4 (2014-2016), možno sledovať v nasledujúcej tabuľke.

Obr. 3-22 Grafické znázornenie skladby kultúrnych a kreatívnych klastrov na území V4. Zdroj: vlastné spracovanie

3.4 Výsledky kvalitatívnej analýzy rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií

V prípade kreatívnych klastrov boli identifikované základné parametre vzniku spoločne s motívmi, na ktoré následne nadväzujú oblasti faktorov rozvoja, a špecifik. Z hľadiska sledovanej problematiky bolo určené mikroprostredie, ktoré vplýva na konkurencieschopnosť klastrov a súčasne aj miest, v ktorých pôsobia, pričom súčasťou mikroprostredia tvoria najmä externé podnikateľské subjekty (externá spolupráca), ktoré nie sú len zástupcami KKP, ale rovnako aj podporných a pridružených oblastí. Oblasť KKP súčasne ovplyvňuje verejný sektor a jeho prístup, pričom v niektorých podmienkach vystupujú špecifické programy a mechanizmy podpory KKP. V prípade kreatívnej triedy vystupuje v rámci mikroprostredia faktor geografickej vzdialenosti, ktorá sa premieta najmä do oblasti vzájomnej spolupráce, sieťovania a zdieľaní znalostí. V nadväznosti na zdieľanie znalostí a podporu inovačných aktivít, bola identifikovaná prítomnosť vzdelávacích inštitúcií, ktoré svojim pôsobením prispievajú ku zvyšovaniu konkurencieschopnosti kreatívnych klastrov, na základe spoločných vzdelávacích programov a prístupom celoživotného vzdelávania (podpora podnikateľskej orientácie, nové trendy, prezentačné schopnosti a jazyky). Z hľadiska makroprostredia vystupuje faktor ekonomickej situácie, ktorá vplýva nie len na klastre, ale súčasne na oblasť KKP. Konkrétne sa jedná o špecializáciu a priemyselné zameranie v regióne a s ním spojené mechanizmy podpory oblasti KKP. Situácia, ktorá vplýva na pôsobenie klastrov, je odvodná od regionálnej politiky a štruktúry priemyslu. V makroprostredí vystupuje rovnako aj sociálne prostredie, ktoré v rámci KKP zahŕňa problematiku kreatívnej triedy a jej rozvoja, prípadne vytvorenia vhodných podmienok pre jej fungovanie, najmä na základe mäkkých faktorov pre život. Fungovanie a rozvoj problematiky kreatívnych klastrov možno sledovať na nasledujúcom obrázku.

Obr. 3-23 Prostredie pôsobenia klastrových organizácií KKP, v rámci podpory konkurencieschopnosti. Zdroj: vlastné spracovanie

Základné aspekty v procese vzniku klastrov sú motívy a súčasne aj postoje, ktoré spoločne tvoria základ pre následnú iniciáciu. V prípade kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií. V nadväznosti na metodické odporúčania boli primárne identifikované spoločenské motívy vzdelávania a zdieľania znalostí. V kontexte postojov je špecifickým aspektom otvorenosť stakeholderov, najmä v spojitosti s participáciou na spoločných aktivitách, projektoch a produkcii (potlačanie nedôvery, vo väčšine prípadov). Ochota spolupráce spoločne naznačuje podporu spoločnej identity a marketingu (pôsobenie ako celku).

Motívy pre vznik sú rovnako ovplyvnené kompetentnosťou členov, kde bola identifikovaná stránka kvality nad kvantitou. Rovnaká stránka platí aj v prípade rozvoja, kde menší počet zainteresovaných členov spravidla vedie k jednoduchšej koordinácii jednotlivých aktivít (projekty) a transferu spoločných výsledkov do praxe (trh).

Členské poplatky sú v rámci vzniku a rozvoja rovnako naviazané na motívy, pričom v niektorých prípadoch vystupovali, ako limitujúci prvok, no súčasne aj, ako možnosť autonómie. Autonómia bol spájaná najmä vo vzťahu s rozvojom klastrovej organizácie. Nezávislosť na verejných fondoch a podporných mechanizmoch predstavuje oblasti KKP možnosť diferenciácie a voľnosti, vzhľadom na fungovanie (obmedzenie regulácií).

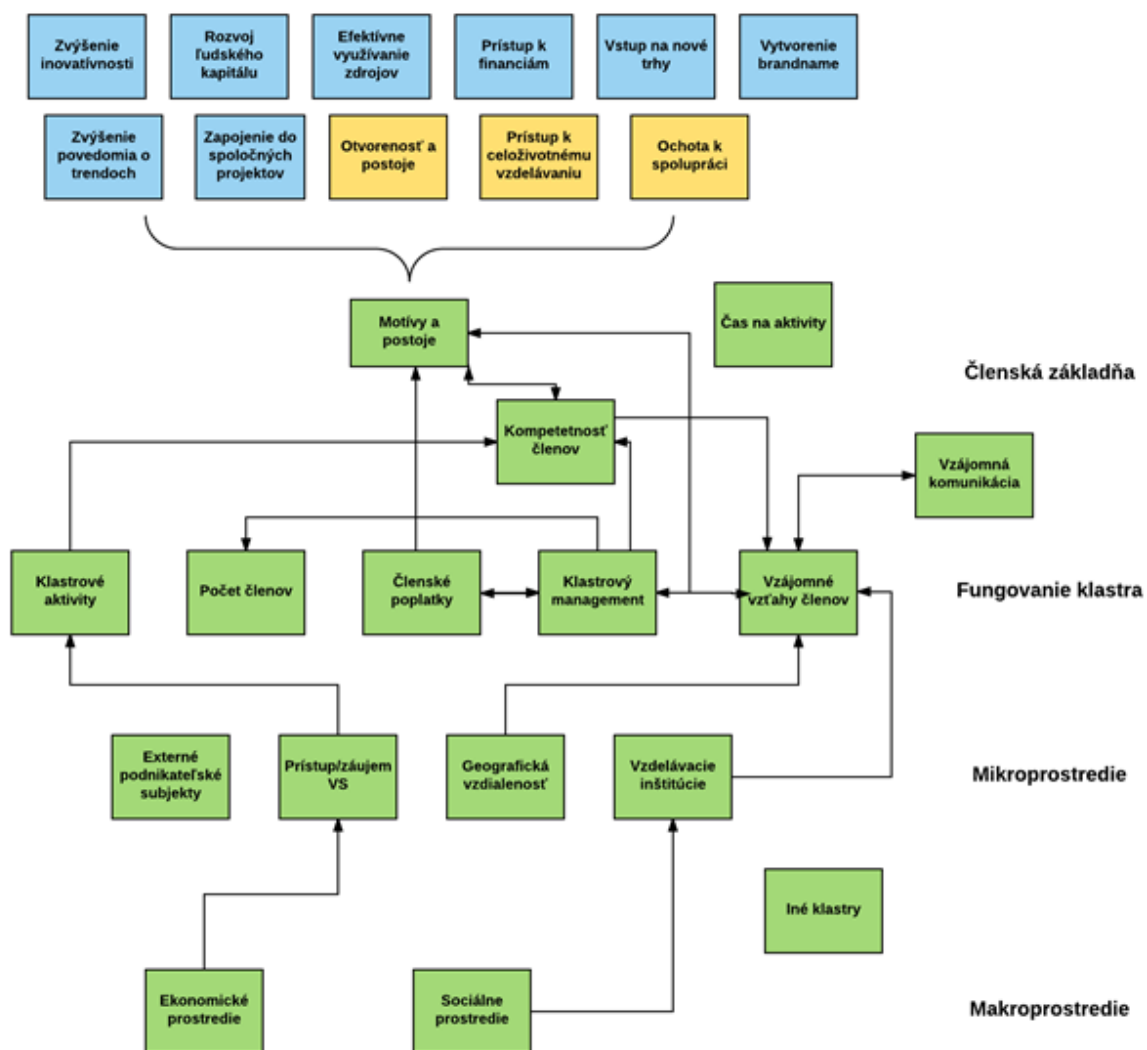
V prípade motívov bola identifikovaná potreba sofistikovaného klastrového managementu, ktorý dokáže rozvíjať oblasť KKP, pričom býva spravidla problém špecializácie. Rovnako aj schopnosť managementu a kritickej masy klastrových organizácií spoločne vychádzať a podieľať sa na aktivitách (rozvojových, výskumných, vzdelávacích a pod.). Vzájomné vzťahy sa súčasne podieľajú na fungovaní klastrových organizácií, kde nezhodách, prípadne komplikáciách z hľadiska neštandardizovanej produkcie vystupuje vzájomná komunikácia a postoje, smerom k vytvoreniu kompromisov.

Z hľadiska fungovania a cieľeného rozvoja sa management klastrových organizácií zameriava primárne na organizáciu a podporu vzájomných aktivít členov. Tie sú spravidla zacielené na podporu konkurencieschopnosti (ekonomický aspekt - inovačné aktivity) a podporu kompetencií členov (spoločenský aspekt – vzdelávanie). Pričom v oblasti KKP sa vzdelávacie programy profilujú na podporu prezentačných schopností, využitie nových technológií a podpory podnikateľského zmysľania. Klastrový management sa z hľadiska fungovania zameriava na udržanie aktívnej členskej základne, pričom spravidla rešpektuje základné motívy a postoje, v podobe kvality nad kvantitou.

Z mikroprostredia boli identifikované základné aspekty rozvoja klastrových organizácií, medzi ktoré patrí externá spolupráca, pričom spolupracujú nie len jednotlivé podnikateľské subjekty, ale aj externé klastrové organizácie (v nadväznosti na podporu oblasti kreatívnej ekonomiky). Avšak, v rámci externých

podnikateľských subjektov bola zistená potreba ich prístupu. Aspekt geografickej dostupnosti sa rovnako objavuje aj v oblasti vzájomných vzťahov členov.

Hlavný prvok spomínanej oblasti tvorí najmä intenzívna (pravidelná) neformálna komunikácia, ktorá vedie k spoločným stretnutiam, workshopom, zdieľaniu znalostí a súčasne aj finálnej produkcii. V rámci kreatívnej triedy dochádza k potláčaniu tradičných formálnych postupov v komunikácii, ale rovnako aj mechanizmov riadenia, kedy kreatívny proces možno regulovať len čiastočne.

Obr. 3-24 Schéma vzniku a podpory rozvoja klastrových organizácií KKP, v rámci podpory konkurencieschopnosti. Zdroj: vlastné spracovanie

V rámci mikroprostredia boli identifikovaný vplyv lokálnych vzdelávacích inštitúcií, ktoré prispievajú k rozvoji ľudského kapitálu, zvýšeniu inovativnosti (najmä v spojitosti s využívaním nových technológií a postupov), prostredníctvom spoločných rozvojových projektov. Vplyv vzdelávacích inštitúcií bol predstavený aj v prípade vzájomných vzťahov, kedy na základe podpory spoločných projektov (aktivít). V prípade záujmu/prístupu lokálnych a regionálnych orgánov verejnej správy, možno sledovať spojitosti s aktivitami

klastrových organizácií, ktoré sú spojené najmä s financovaním a spoločnej účasti na projektoch (z hľadiska viac-úrovňového financovania).

Záujem verejnej správy je spojený aj s podporou kompetentnosti členov a zvyšovaní konkurencieschopnosti, na základe podporných mechanizmov (poskytovanie voucherov) a vzdelávacích programov (zvyšovanie povedomia o kreatívnej ekonomike a klastroch).

V prípade vonkajších vplyvov na kultúrne a kreatívne klastre, boli identifikované oblasti ekonomického prostredia a sociálneho prostredia. Ekonomické prostredie je tvorené lokálnou ekonomickou situáciou, v rámci ktorej klastrové organizácie pôsobia, pričom z hľadiska špecializácie možno v spojitosti s rozvojom sledovať prehliadanie socio-ekonomického vplyvu kreatívnej ekonomiky (ne-relevantnosť KKP z hľadiska národného hospodárstva). V kontexte makroprostredia boli identifikovaná rola orgánov verejnej správy (národných a regionálnych), v navrhnutí podporných mechanizmov a zvýšenia všeobecného povedomia o kreatívnej ekonomike, ako nástroja hospodárskeho rozvoja. Jedná sa konkrétne o kultúrny governance so zameraním na kultúrnu produkciu, ktorá má spoločne s ekonomickou hodnotou aj možnosť urbánnej regenerácie. Urbánna regenerácia bola v rámci kultúrnych a kreatívnych klastrov identifikovaná, ako vedľajší produkt, pričom sa členovia aktívne snažia zapájať do komunálneho rozvoja. Komunálny rozvoj a podpora udržania tradícií a identity, boli predstavené v rámci sociálneho prostredia, s nadväznosťou na governance kultúry, vzhľadom na súbor aktivít firiem (kreatívnej triedy), neziskového sektoru (podporné organizácie) a verejného sektoru. V kontexte rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrov sa súčasne prihliada na spoločenské motívy produkcie kultúrnych statkov a služieb, s odkazom na komunity.

Vznik klastrov

V rámci štruktúry členskej základne kultúrnych a kreatívnych klastrov, vystupujú najmä mikro a malé firmy, spoločne s osobami samostatne zárobkovo činnými (OSZČ/freelancers). Rozvoj klastrov sa tak môže odvíjať od spoločných aktivít, ktoré na základe svojej úspešnosti spravidla vedú smerom ku klastrovej excelencii, prípadne k úpadku. Z hľadiska V4, bola väčšina klastrov iniciovaná neziskovými organizáciami. Špecifickým faktom je, že vo väčšine prípadov sa jednalo o iniciatívu zdola (bottom-up), kedy sa jednotlivé organizácie spoločne podieľali na založení klastra. Súčasne sa v kontexte iniciatívy členov k založeniu klastrov využíva analýza potrieb a motívov potenciálnych členov, ktoré sa realizujú prostredníctvom dotazníkov a rozhovorov. V rámci analýzy členskej základne sa využíva aj forma exkurzie v externých kultúrnych a kreatívnych klastroch a lokálnych inštitúcií nepodnikateľského charakteru. Z hľadiska konkurenčného prostredia sa jedná o otvorenosť k podpore rozvoja oblasti kultúrnych a kreatívnych priemyslov, spoločne so zvyšovaním povedomia o spomínanej oblasti (najmä smerom k inštitúciám verejnej správy).

„Pred založením klastra prebehla séria workshopov s rozdielnou tematikou, aby potenciálni členovia mohli vyjadriť svoje predstavy a potreby.“

Avšak, k založeniu nemuseli vždy predchádzať organizované aktivity, keďže z hľadiska pôsobenia a špecializácie môže byť vznik klastrových organizácií realizovaný prirodzene.

„Nevyhodnocovali sme potreby kritickej masy, jednalo sa o postupný vývoj.“

K založeniu klastrov KKP súčasne prispievajú rôzne subjekty, mimo neziskových organizácií, medzi ktoré patria firmy, individuálne jednotky (spravidla dizajnéri, umelci) a asociácie (podporné organizácie). Spomínané jednotky spája spoločný záujem pôsobiť, ako zjednotená platforma, ktorá má spravidla tri nasledujúce motívy:

- individuálny (zvyšovanie konkurencieschopnosti),
- spoločenský (podpora kreatívnej ekonomiky),
- objektívny (prístup k finančným zdrojom).

Z hľadiska komparácie klastrov KKP s tradičnými potvrdilo kvalitatívne šetrenie podobný prístup v podobe zvyšovania konkurencieschopnosti, spoločne s určitými špecifikami:

- znižovanie nákladov,
- získanie prístupu k zahraničným trhom, v prípade KKP však dôrazom na zahraničné exhibície, trhy a prezentačné cesty,
- rozvoj ľudských zdrojov,
- tvorba nových ideí (na základe spolupráce, VaV projekty),
- podpora KKP

Z hľadiska podpory atraktivity jednotlivých sektorov KKP možno sledovať rôznorodosť prístupov, avšak spoločným aspektom je komunikácia stakeholderov.

„Primárnym cieľom design klastra bolo prezentovať design, trendy a workshopy priamo ľuďom, verejnej správe a súkromnému sektoru.“

„Hlavným motívom bolo poskladať sieť firiem, neziskových organizácií, s cieľom zdieľania ideí v komunikácii a médiách.“

Aktivity klastrov KKP prispievajú k zvýšeniu atraktivity a reputácie medzi stakeholderami a súčasne aj výslednú identitu (brandname). Klastre KKP a ich členské základne sú primárne medzinárodne orientované a venujú pozornosť internacionalizačným aktivitám, opäť v kontexte podpory identity a brandname.

Rozvoj ľudského kapitálu

Rozvoj ľudského kapitálu a komunikácia, boli identifikované, ako základné motívy vzniku KKP, čo už v prípravnej fáze, tak aj počas samotného fungovania. Z hľadiska komunikačných kanálov sa realizuje najmä neformálna komunikácia stakeholderov, na základe rozhovorov, stretnutí, workshopov a exkurzií. Predmetom zdieľania znalostí je spravidla vysvetlenie základných prínosov oblasti klastrov a súčasne aj predstavenie možností podpory a rozvoja KKP, v kontexte zvýšenia konkurencieschopnosti. Z hľadiska komunikácie boli identifikované aktivity stakeholderov s regionálnymi orgánmi verejnej správy a vzdelávacími inštitúciami s cieľom zahájenia spoločných aktivít a spoločných projektov, spoločne s komercializáciou výstupov.

Zapojenie do spoločných projektov

Práve spoločné zapojenie (sieťovanie) bol identifikovaný, ako jeden z primárnych faktorov iniciácie kultúrnych a kreatívnych klastrov. Kritická masa sa zameriava hlavne na tri nasledovné piliere z hľadiska fungovania spoločnej platformy:

- participácia na spoločných aktivitách,
- organizovanie spoločných udalostí,
- blízkosť z hľadiska pôsobenia.

V nadväznosti na spomínané faktory sa členská základňa profiluje na spoločné projekty, ktoré majú podobu VaV (spoločne s akademickou sférou), so zameraním na podporu inovačnej aktivity, ktorá je nevyhnutná z hľadiska neštandardizovanej produkcie aktérov KKP. Spomínaná spolupráca smeruje súčasne aj s inštitúciami, ktoré sú mimo členskej základne, medzi ktoré patria podporné organizácie (centrá) a ďalšie externé klastre KKP. Z hľadiska financovania prezentovaných aktivít, sa klastre zameriavajú na samofinancovania a následne o podporu z verejných zdrojov. Súčasne sa motívy smerujú k vyjednávaniu výhodnejších cien pre členov, v nadväznosti na znižovanie nákladov.

Aktivity

Kvalitatívne šetrenie odhalilo, že primárnou aktivitou členov klastrov KKP, je hlavne zdieľanie znalostí. V spomínanej oblasti sa nejedná výhradne o znalosti, ale súčasne aj so zdieľaním ideí a inšpirácie, ktorá vedie k vytvoreniu nových výstupov, prípadne k ich modifikácii. Ku spoločnému zdieľaniu dochádza najmä prostredníctvom neformálnych aktivít, ako workshopy, semináre a mentorovanie, ktoré spoločne prispievajú k vytvoreniu vhodného prostredia pre kreatívnu triedu. Spoločné internacionalizačné aktivity, boli identifikované, ako ďalší základný pilier spomínanej problematiky, najmä v spojitosti s implementáciou spoločných projektov, orientovaných na zahraničie. V kontexte medzinárodných aktivít, je možné sledovať zakladanie inkubačných centier so spoločným propagačným úsilím, ale zároveň aj účasť na zahraničných výstavách, veľtrhoch, konferenciách a vzdelávacích udalostiach. Spoločné projekty sú rovnako ciele na

komercializáciu výsledkov a ich uplatnenie na trhoch, na základe vytvorenia pracovných skupín a podskupín, ktoré majú rôzne geografické zameranie.

Faktory ovplyvňujúce rozvoj klastrov KKP

Faktory, ktoré ovplyvňujú rozvoj klastrov sa členia na interné a externé. Následne je možné oboje skupiny rozdeliť na subjektívne a objektívne. Medzi základné subjektívne interné faktory patria nasledovné:

- dôvera medzi členmi,
- otvorenosť novým myšlienkam,
- osobný prístup členov,
- brand name klastru.

„Najväčším kritickým bodom bola vzájomná dôvera.“

Naopak, ako objektívne faktory boli identifikované nasledovné interné faktory:

- kvantita a kvalita členskej základne,
- spoločné projekty,
- finančné podmienky.

„Kreatívci sú primárne umelci a nie podnikatelia. Preto je nevyhnutné predstaviť základné podnikateľské princípy a funkcie.“

V kontexte rozvoja klastrov KKP je primárne zamerať sa na budovanie vzájomnej dôvery členov, ktorá je spojená s otvorenosťou a záujmom spolupodieľať sa na spoločných aktivitách, nie len komerčného účelu. Vzájomná nedôvera by mohla predstavovať bariéru spoločného rozvoja.

Externé faktory majú v kontraste s internými komplexnejší charakter, najmä v spojitosti so záujmom verejného sektoru, v kontexte klastrových politík a stratégií. Medzi ďalšie externé faktory patria:

- Ekonomická situácia,
- prostredie,
- podporné zdroje.

„Lokálna ekonomická situácia nie je vždy naklonená rozvoju klastrov a súčasne vplýva na jednotlivých členov.“

V spojitosti s rozvojom klastrov KKP a ekonomickou situáciou bola za hlavnú bariéru identifikovaná strnulosť mechanizmu verejnej podpory, ktorá často vedie k neúspechu, prípadne nezájmu klastrov uchádzať sa o rôzne formy verejnej podpory, z dôvodu byrokratického zaťaženia celkového procesu.

„Spolupráca s verejným sektorom sa zlepšuje. Avšak, problémom je spravidla pomalý proces rozhodovania, byrokratické zaťaženie a neschopnosť reagovať.“

„Verejný sektor celkovo nepreukazuje záujem o KKP, pretože sú stále podceňované.“

Na druhej strane to vyvíja tlak na fungovanie klastrových organizácií z členských poplatkov, ktoré môžu do určitej miery obmedzovať potenciál rozvoja. Súčasne to znamená, že klastre sa zameriavajú na implementáciu menších projektov, ktoré si nevyžadujú výrazné finančné prostriedky, ale súčasne sa podieľajú na zvyšovaní konkurencieschopnosti, na základe inovačnej aktivity členskej základne. Zvyšovanie konkurencieschopnosti klastrov sa realizuje prostredníctvom podnikateľskej orientácia (business orientation) prostredníctvom vzdelávacích programov, tréningov, seminárov a workshopov. Orgány verejnej správy sa spravidla zameriavajú na podporu rozvoja klastrov a zvyšovania konkurencieschopnosti, na základe nasledujúcich prístupov:

- finančný - inovačné poukazy (vouchery),
- inštitucionálny - poskytovanie cenovo zvýhodnených priestorov (urbánna regenerácia),
- propagačný – reklama na národnej a medzinárodnej úrovni,
- vzdelávací – konzultácie a školenia.

V rámci klastrových organizácií KKP sa kladie dôraz na spoločné aktivity, pričom cieľom je zapojenie jednotlivých členov do spoločnej produkcie, prípadne prezentácie v rámci internacionalizačných aktivít. V rámci šetrenia boli identifikované následné aktivity, ktoré spoločne prispievajú k rozvoji klastrových organizácií:

- Sieťovanie – v rámci ktorého sa dôraz kladie najmä na zdieľanie znalostí jednotlivých členov a organizáciu spoločných workshopov, seminárov a konferencií, pričom výsledkom bývajú spoločné výstupy (ne/komerčné).
- Rozvoj ľudského kapitálu – zameranie hlavne tréning a podpora tvorby kapacít v oblasti podnikavosti a prezentácie, s cieľom podpory konkurencieschopnosti členov a celého klastru.
- Aktivity VaV – v rámci ktorých sa primárne realizuje spolupráca s vzdelávacími inštitúciami v oblasti KKP (design, multimédia), so zámerom výmeny znalostí a realizáciou spoločných projektov, na podporenie inovačných aktivít. Oblasť VaV sa rovnako dotýka aj konzultačnej činnosti (spravidla individuálnej), so zameraním na technológie a ich využitie v rámci neštandardizovanej výroby.
- Obchodná spolupráca – v rámci KKP sa jedná o spoluprácu s externými jednotkami za účelom podpory inovačnej činnosti vedúcej k zvýšeniu konkurencieschopnosti, kde predmetom býva spravidla príprava na

zahraničné výstavy a prezentácie. Aj v prípade externej spolupráce boli identifikované spoločné VaV projekty, ako možnosť rozvoja klastrových organizácií.

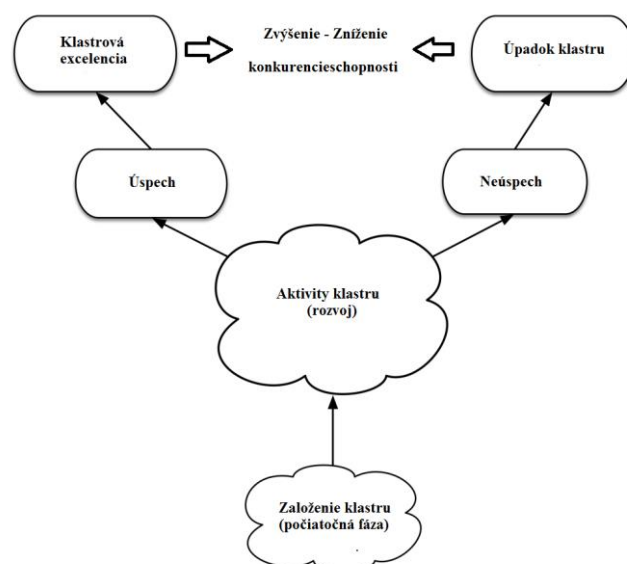
- Podporné aktivity – v kontextu rozvoja boli identifikované prvky podporných aktivít, medzi ktoré boli často zaradované databázy dobrých praktík, ktoré spravidla obsahujú pozitívne skúsenosti s fungovaním klastra. Medzi podporné aktivity boli zahrnuté najmä funkcie administratívnej podpory pri spoločných projektoch, prípadne spoločné vyjednávacíe kapacity pre potreby členov klastrových organizácií smerom k podpore infraštruktúry, avšak rôznorodosť podporných aktivít závisí od oblasti KKP.

Z hľadiska podpory konkurencieschopnosti boli identifikované základné faktory rozvoja klastrových organizácií. Úlohou klastrového managementu je aktívne zapájať členov do spoločných aktivít, s cieľom podpora inovačných činností spojených nie len s neštandardizovanou výrobou, ale súčasne aj s procesnými a otvorenými inováciami. Cieľom je súčasne zapájanie koncových užívateľov, v nadväznosti na quadruple-helix model. Aktivity, ktoré prispievajú k podpore konkurencieschopnosti klastrových organizácií KKP, je možné rozdeliť na vnútorné (mikroprostredie):

- Rozvoj ľudského kapitálu,
- sieťovanie, aktivity VaV,
- komercializácia výstupov,
- obchodná spolupráca,
- podporné aktivity,
- efektívne využívanie zdrojov,
- vstup na nové trhy (internacionalizácia).

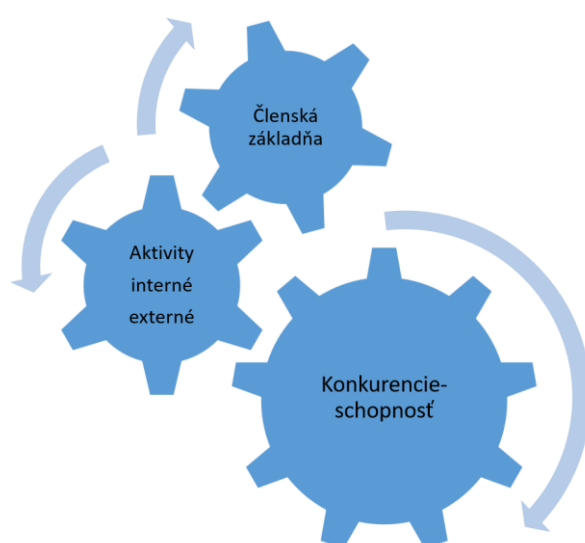
A vonkajšie (makroprostredie):

- budovanie špičkového brand-name,
- medzinárodná propagácia,
- zvyšovanie povedomia o KKP,
- podpora komunitného rozvoja (urbánna regenerácia).

Obr. 3-25 Grafické znázornenie podpory konkurencieschopnosti klastrových organizácií KKP. Zdroj: vlastné spracovanie.

Vplyv klastrových organizácií KKP na podporu konkurencieschopnosti miest, možno sledovať v mikro aj makro prostredí. Aktívny prístup členskej základe a klastrového managementu spoločne vedie k napĺňovaniu kritérií klastrovej excelencie (ECEI label), pričom v oblasti KKP možno sledovať vedľajšie vplyvy (v nadväznosti na makroprostredie). Z hľadiska ko-lokácie kreatívnych odvetví (Chapain, De Propriis) a kreatívnej triedy (Florida), v nadväznosti na zlepšenie životnej úrovne miest. Podpora KKP spoločne súvisí s cestovným ruchom a stratégiami podpory budovania image/brand mesta, napr. prostredníctvom hlavných miest kultúry EU (Košice 2013), kde sa v rámci konkurencieschopnosti podporujú oblasti kultúry (komercializácia), komunitný rozvoj a urbánna regenerácia (mäkké faktory), ktoré sú atraktívne z hľadiska medzinárodného turizmu a prísunu zahraničného kapitálu (investície).

Obr. 3-26 Postup podpory zvýšenia konkurencieschopnosti (miest). Zdroj: vlastné spracovanie.

3.4.1 Zhrnutie kvalitatívnej analýzy rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií

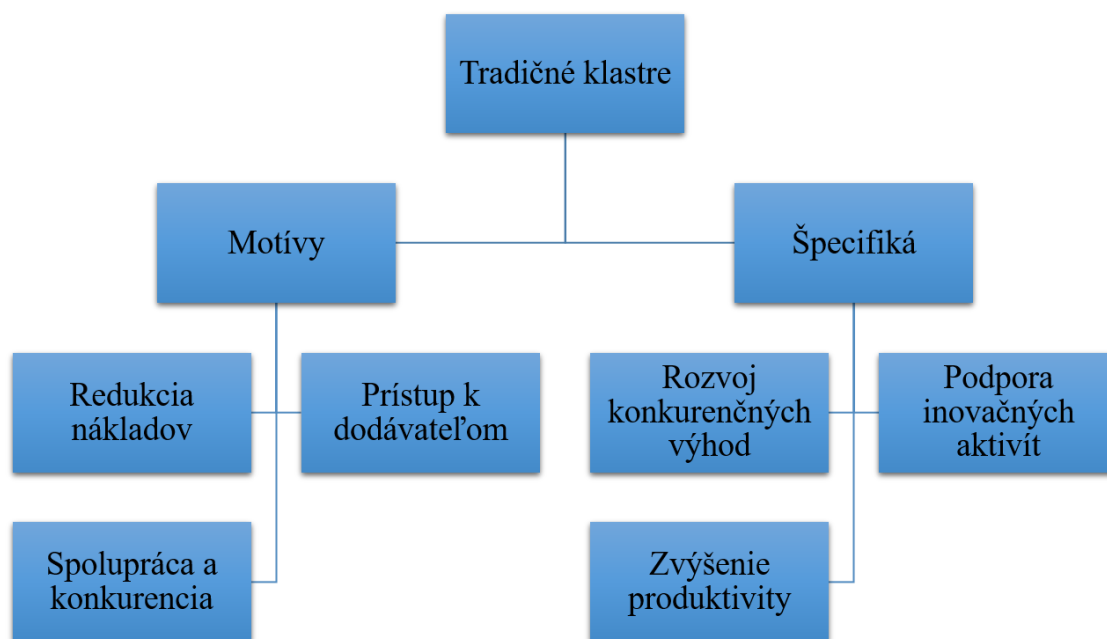
V rámci kvalitatívnej analýzy boli vyhodnotené aspekty vzniku a rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií, v rámci krajín V4, pričom predmetom bolo zodpovedať na výskumné otázky, aké sú motívy (špecifiká) vzniku kreatívnych klastrov a, aké faktory ovplyvňujú rozvoj klastrových organizácií. Súčasťou šetrenia boli klastre KKP, ktoré pôsobia v Poľsku a Maďarsku, pričom študovaná vzorka zahŕňala aj klastre, ktoré ukončili svoju pôsobnosť, aby bola podporená kredibilita a prenositeľnosť zistení.

V prípade KKP možno sledovať niektoré špecifické a súčasne aj zhodné motívy, postoje a špecifiká s tradičnými klastrami, v nadväznosti na vznik a rozvoj spomínanej problematiky. V prípade vzniku klastrov KKP, z hľadiska špecifik jedná konkrétne o vytvorenie špičkovej značky (brand name) s ktorou klastre pôsobia na národnej a medzinárodnej úrovni (podpora konkurencieschopnosti). Otvorenosť do spoločných aktivít bola identifikovaná, ako ďalší motív, najmä v spojitosti s neštandardizovanou výrobou oblasti KKP a podporou inovačných aktivít (open innovation, quadruple-helix). V prípade otvorenosti, ako postoj je súčasne aj záujem o nové idey a postupy, ktoré zároveň podporujú konkurencieschopnosť klastrov. Spoločným motívom je záujem o vstup na nové trhy, ktoré klastrami prinášajú nové možnosti seba prezentácie a uplatniteľnosti výstupov. Z hľadiska špecifik klastrov KKP bola predstavená tvorba a podpora rozvoja spoločnej identity, nie len ekonomického, ale aj spoločenského charakteru s nadväznosťou na urbánnu regeneráciu, prostredníctvom kreatívnej ekonomiky. Jedná sa o budovanie image oblasti KKP, klastrov a súčasne aj miest, kde pôsobia vo forme podpory konkurencieschopnosti. Motívy a špecifiká rozvoja oblasti tradičných a KKP možno sledovať na nasledujúcich schémach.

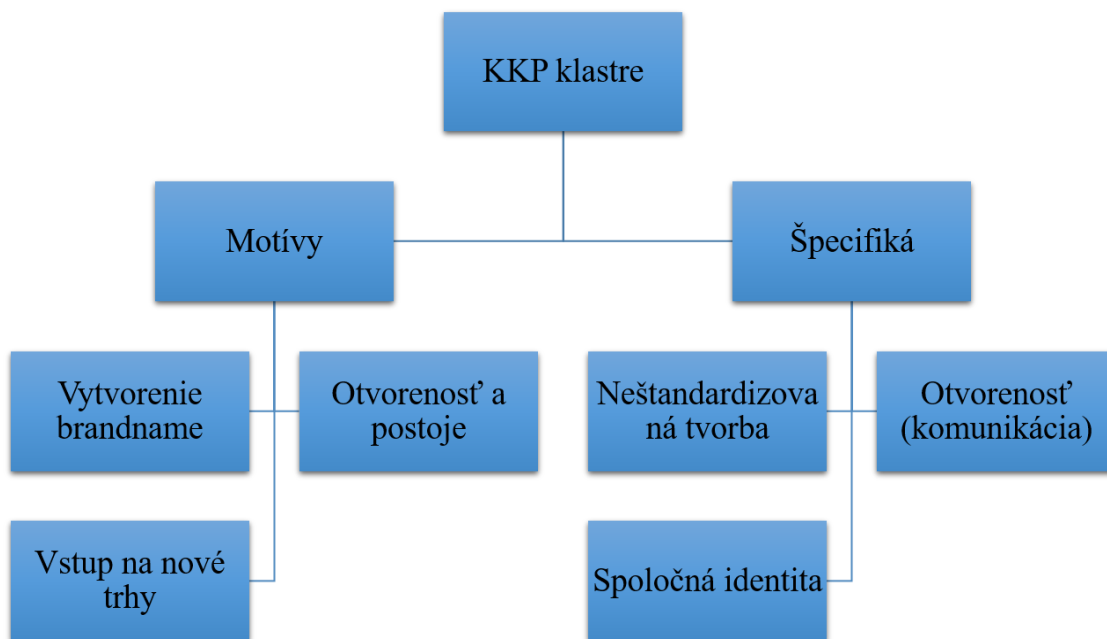
V problematike KKP sa pri zakladaní klastrov prikladá dôraz hlavne na interné faktory, ako vzájomná dôvera, najmä v prípade rôznorodosti odvetví a vzájomnej spolupráce a inšpirácie, pri neštandardizovanej produkcii. Zo subjektívneho hľadiska sa jedná o otvorenosť novým myšlienkam pri fungovaní a záujem o pracovné postupy (procesné inovácie), ktoré zameriavajú na oblasť spolupráce, nie len v rámci klastru (mikroprostredie). Na spoločnom úspechu sa rovnako podieľa aj osobný prístup, ktorý je podporený neformálnou komunikáciou (zdieľanie znalostí) a stretnutiami. Členská základňa klastrov KKP prikladá dôraz na budovanie spoločnej značky (brand name), čím zároveň podporuje aj internacionalizáciu, v podobe prezentácie na zahraničných výstavách, veľtrhoch a súťažiach. V prípade objektívneho hľadiska sa jedná najmä o kvalitu členskej základe, kde prevláda záujem o kvalitu nad kvantitou a súčasne aj možnosti rozvoja spoločných projektov. V rámci rozvoja boli identifikované primárne aktivity zamerané na rozvoj ľudského kapitálu, prostredníctvom vzdelávacích programov s cieľom podpory konkurencieschopnosti klastrovej organizácie.

Súčasne sa aktivity smerujú k podpore sieťovania (networking/matchmaking) a budovania obchodnej spolupráce, v rámci klastrovej organizácie a rovnako aj externými partnermi, najmä v prípade technicky zameraných VaV projektoch a účasti na zahraničných výstavách a konferenciách (aktivity podporujúce internacionalizáciu klastrovej organizácie).

V kontexte externých faktorov sa identifikoval najmä záujem verejného sektoru o podporu oblasti KKP a klastrov, súčasne s ekonomickou situáciou (mikro) a prostredím. Z pohľadu externých faktorov boli identifikované primárne bariéry vzniku a rozvoja, ktoré spočívajú v strnulosti mechanizmu podpory, ktorá často nedokáže reagovať na reálne potreby, spoločne s byrokratickým zaťažením. V kontraste s bariérami verejnej podpory súčasne vzniká tlak na fungovanie klastrov na základe členských poplatkov, podporujúci aj limitujúci faktor. Avšak, na podporu samostatného fungovania sa v rámci klastrov KKP realizujú projekty zvyšovania konkurencieschopnosti na základe orientácie na podnikanie (business orientation). Špecifiká oblasti vzniku a podpory rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrov sú graficky predstavené v nasledujúcich obrázkoch.

Obr. 3-27 Motívy a špecifiká tradičných klastrových organizácií

Obr. 3-28 Motívy a špecifiká klastrových organizácií KKP. Zdroj: vlastné spracovanie.

4. NÁVRHOVÁ ČASŤ

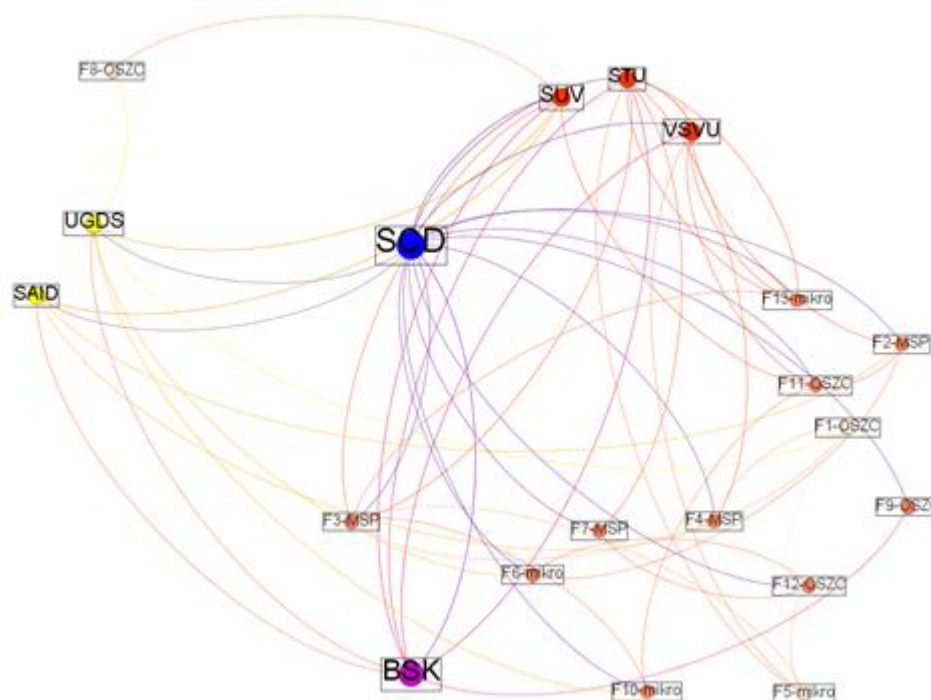
Dizertačná práca predkladá návrh kreatívnej klastrovej organizácie oblasti designu v bratislavskom metropolitnom regióne (BMR) v nadväznosti na výsledky kvantitatívneho mapovania priestorového rozloženia KKP a kvalitatívnej analýzy vzniku a rozvoja kreatívnych klastrových organizácií. Návrh predstavuje transfer zistených skutočností na základe metodických odporúčaní, na základe prípadovej štúdie (case study), s podporou kvantitatívnej a kvalitatívnej analýzy.

4.1 Sieťová analýza potenciálnej členskej základe klastrovej organizácie

Prirodzené klastre predstavujú prvotný element v kontexte potenciálneho vytvorenia klastrovej organizácie (prítomnosť kritickej masy). V nadväznosti kvalitatívne hodnotenie možno v prípade vzniku sledovať existenciu podpornej infraštruktúry (v prípade vzniku aj podpory rozvoja), ktorá spoločne s firmami tvorí základ, pre existenciu klastrových organizácií. Súčasne bola v kontexte vzniku identifikovaná potreba analýzy prostredia pre vznik klastrovej organizácie. Relatívne novou metódou pri hodnotení prostredia (vzťahov) medzi jednotlivými aktérmi kreatívnych priemyslov je možná za pomoci analýzy sociálnych sietí. Výhodou tejto metódy je grafické zobrazenie výsledkov analýzy, kde je predstavená sieť vzťahov, ktorá môže byť ďalej členená podľa intenzity, smerov, príčin a vlastností vzťahov, a rovnako môže stakeholderov v rámci siete identifikovať na základe ich kvalitatívnych (forma vlastníctva, odvetvie kreatívneho priemyslu, sídlo firmy podľa obce alebo regiónu) alebo kvantitatívnych charakteristík (veľkosť firmy podľa počtu zamestnancov, obratu, dĺžky pôsobenia na trhu). Spolu s grafickými výstupmi sú k dispozícii aj tabelárne hodnoty ukazujúce na silu väzieb medzi aktérmi v sledovanom prostredí a je tak vhodná pre identifikáciu kultúrnych a kreatívnych klastrov. Spomínaná metóda je zvolená nie len pre konkrétnu identifikáciu sietí medzi aktérmi designu v BMR.

V prípade BMR, boli v rámci kvalitatívnej analýzy sietí identifikovaní nasledovní predstavitelia:

- Príspevková organizácia – Slovenské centrum designu (SCD), ako inštitúcia s celoslovenskou pôsobnosťou, zameraná v kontexte podpory KKP na informačné, propagačné, konzultačné a výskumné aktivity.
- Vzdelávacie inštitúcie – Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave, Slovenská (VŠVU), Škola úžitkového výtvarníctva Josefa Vydru (ŠÚV).
- Asociácie a únie – Slovenská asociácia interiérových dizajnérov (SAID), Únia grafických dizajnérov Slovenska (ÚGDS).
- Verejná správa – Bratislavský samosprávny kraj (BSK).
- Firmy – Osoby samostatne zárobkovo činné (OSZČ – 5), mikrofirmy (4), malé a stredné podniky (MSP – 4)

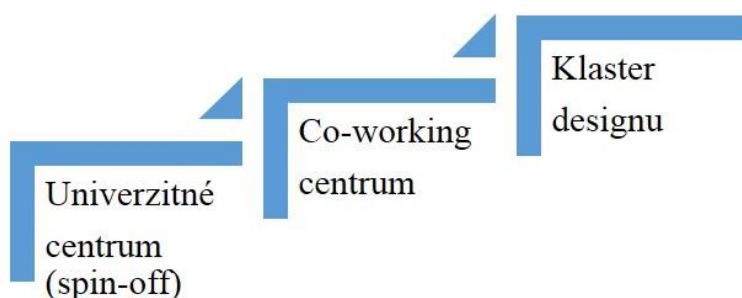
Obr. 4-1 Analýza sietí potenciálnych členov klastrovej organizácie (design). Zdroj: vlastné spracovanie.

Z hľadiska analýzy sietí možno sledovať, že v prípade zdieľania informácií a znalostí figuruje centrum (hot-spot), ktoré je aktivitami spojené s predstaviteľmi neziskového aj ziskového sektora. Rovnako je faktom, že na základe siete je možné docieľiť kontakt na každý element, ktorý figuruje v oblasti designu v študovanom prostredí. Súčasne je možno sledovať zapojenie vzdelávacích inštitúcií, ktoré podporujú rozširovanie znalostí v rámci študijných oboroch a VaV projektoch, čím vzniká potenciál zapojenia sektoru vzdelávania do klastrovej organizácie. V kontexte zapojenia vzdelávacích inštitúcií je rovnako cieľom podpora inovačných aktivít (infraštruktúra) pre členskú základňu. Vzdelávací sektor rovnako poskytuje základ pre vznik start-upov a spin-off firiem (viď Kind a zu Kocker, 2012), ktoré plnia funkciu zapojenia začínajúcich

designérov a študentov. Kvantitatívne mapovanie odhalilo koncentráciu v okolí Bratislavy, v rámci metropolitného regiónu, čím návrh naplňuje kritérium existencie kritickej masy pre vznik organizácie. Transfer spomínaných skúseností do praxe tak znamená, že klastrová organizácia bude zasahovať aj mimo hranice hlavného mesta Bratislavy. V kontexte založenia bolo v rámci rozhovorov odhalené, že väčšina klastrových organizácií KKP vo V4, má tendenciu založenia, na základe vyhradenej právnej formy, zapísaním do obchodného registra. Práve z toho dôvodu sa za facilitátora klastrovej organizácie navrhuje design centrum, spoločne s VŠVU. V rámci facilitácie je nevyhnutné siet'ovanie potenciálnych partnerov, pričom obe inštitúcie majú prepojenie možnosti spojiť sa s kritickej masou (firmy, asociácie a pod.). V prípade oboch verejných inštitúcií by rovnako mala byť možnosť využitia spoločných priestorov pre zabezpečenie potrebnej infraštruktúry.

4.2 Klastrová organizácia a podporné mechanizmy

V prípade podpory zakladania klastrových organizácií možno sledovať rôznorodosť uchopenia spomínanej problematiky. Jedná sa prevažne o problematiku spojenú s vonkajšou formou organizácií, ktorá nemusí byť primárne usporiadaná ako klastrová organizácia. Najmä v spojitosti s KKP môžu vystupovať rôzne formy klastrových iniciatív. Najbežnejšou formou je univerzitné spin-off centrum, ktoré je vo všeobecnosti základným odrazovým mostíkom transfer skúseností zo štúdia do praxe, pre uplatnenie mladých talentov. Ďalší stupeň tvoria co-workingové centrá, ktoré slúžia pre zdieľanie prevádzkových nákladov. Co-workingové centrá sa vyskytujú aj vo forme inkubátorov, ako populárnej formy podpory vzniku klastrových iniciatív, pre združovanie podnikateľov rovnakého zamerania (design) Okrem prevádzkových nákladov sa jedná aj o zdieľanie technológií. Najrozvinutejšou formou je pôsobnosť klastrovej organizácie, ktorá zahŕňa predstaviteľov oblasti designu, podpornej infraštruktúry, vzdelávacích inštitúcií a asociácií, za účelom nasledujúcich klastrových aktivít:

Obr. 4-2 Možnosti vývojové štádiá klastrovej organizácie. Zdroj: vlastné spracovanie.

V kontexte rozvoja klastrovej organizácie, ako nástroja na podporu konkurencieschopnosti, je nevyhnutné zabezpečiť spoločné aktivity (management a členská základňa), aby nedochádzalo k pasivite a stagnácii. Jedná sa tak o aktívny prístup pred a po vzniku klastrovej organizácie, s aplikáciou QH

modelu, kde do procesov vstupujú aj koncoví užívatelia. Na základe kvalitatívneho hodnotenia rozvoja klastrových organizácií a zohľadnenia špecifik študovanej oblasti, boli navrhnuté následné aktivity:

- Zdieľania znalostí – najmä v spojitosti s využívaním nových technológií pri tvorbe a využívanie nových trendov v rámci produkcie, na základe QH modelu.
- Prístup na zahraničné trhy – priestorová expanzia s orientáciou na dostupné metropolitné regióny Viedeň a Budapešť, pričom v prípade BMR sa jedná o potenciál využitia role „back office“ pre jednotlivé odvetvia designu.
- Internacionalizácia - v oblasti designu je to predovšetkým účasť na zahraničných výstavách a veľtrhoch, s orientáciou na akcie s globálnym charakterom (Milan Expo), ako formy prezentácie, sieťovania a zisku nových kontaktov.
- Vzdelávanie v oblasti podnikania a súčasných trendov – spolupráca so vzdelávacími organizáciami najmä v oblasti podnikania (ekonomicky orientované), pre doplnenie potrebných znalostí s cieľom uplatnenia na trhu. Súčasne však vzdelávanie v oblasti nových trendov a využívania technológií v rámci neštandardizovanej produkcie.
- Využívanie technickej infraštruktúry (grafický software) – zdieľanie technickej infraštruktúry pre členskú základňu, najmä v prípade náročnejších technologických nástrojoch (výpočtová technika a software) pre tvorbu a modelovanie.
- Spoločný brand name (podpora spoločnej identity) – tvorba špičkovej medzinárodnej značky, ktorá by napomohla v rozvoji klastrovej organizácie a súčasne aj odvetvia designu a KKP. Budovanie spoločnej značky v kontexte lokálnej identity, v kontexte urbánnej regenerácie a podpory cestovného ruchu (culture-led regeneration).
- Aktívne zapájanie sa do využívania verejných zdrojov – aktívny prístup smerom k verejným zdrojom v rámci EU (Creative Europe), národných a regionálnych grantových schém, v nadväznosti na podporu konkurencieschopnosti klastrovej organizácie a prostredia, v ktorom pôsobí.

V kontexte identifikovaných primárnych aktivít, by design klaster podporoval konkurencieschopnosť BMR v nasledujúcich oblastiach:

- **Vzdelávanie a zdieľanie znalostí**

V rámci vzdelávania sa je to najmä oblasť budovania kapacít, v spojitosti s podnikateľskými aktivitami - podpora podnikavosti kreatívnej triedy, s orientáciou na management a marketing, tržných mechanizmov a podpora využitia kreativity a talentu s celoživotným vzdelávaním. Zložkou pôsobenia design klasteru by súčasne bola aj podpora interdisciplinárnych vzdelávacích programov s vysokými a strednými školami (podpora vzdelávacej infraštruktúry).

- **Podpora podnikateľských aktivít**

V oblasti podnikania vytvoriť vhodné podmienky pre rozvoj oblasti designu a tým pádom aj pridružených odvetví kultúrnych a kreatívnych priemyslov. S oblasťou podnikania KKP súvisí najmä podpora duševného vlastníctva, tým pádom je úloha klastra vytvárať tlak k podpore legislatívnych úprav spomínanej oblasti. Súčasne však v spojitosti s propagáciou klastra a metropolitného regiónu súvisí aj podpora internacionalizačných aktivít, kde sa naskytuje príležitosť medzinárodnej prezentácie výsledkov produkcie (QH) na výstavách a veľtrhoch. S tým spojená tvorba špičkovej brandname, najmä v rozmedzí krajín strednej Európy a podpory fungovania „back-office“ pre podporu uplatnenia produkcie v dostupných oblastiach (zameranie sa na zahraničné trhy – Viedeň, Budapešť)

- **Tvorba pridanej hodnoty**

V oblasti tvorby pridanej hodnoty je najmä orientácia na využívaní nových technológií v produkcii tovarov a služieb, spoločne s tvorbou identity. V kontexte pridanej hodnoty a produktivity, by sa mal klaster súčasne zamerať podporu open inovácií, spoločne s koncovými užívateľmi a zavádzaním procesných inovácií, ako formy netechnologických inovácií. Pridaná hodnota v oblasti designu je súčasne produktovou inováciou, v nadväznosti na neštandardizovanú produkciu. V rámci podpory pridanej hodnoty, by sa klaster prispel k spill-over efektom. Spill-over efekt je možné sledovať najmä v spojitosti designu a ďalších priemyslov (tradičné, IT a pod), kde je potenciál spolupráce klastru a firiem BMR. Klastrové organizácie KKP majú súčasne potenciál podpory tvorby konkurenčných výhod a komercializácie produktov vzájomnej spolupráce kreatívnych a tradičných priemyslov.

- **Infraštruktúra**

V oblasti infraštruktúry by klaster mohol plniť funkciu urbánnej regenerácie, najmä zanedbaných verejných prostredí (využívanie dostupnejších verejných priestorov) a zvyšovanie atraktivity daných lokalít, v spojitosti s podporou cestovného ruchu. Urbánna regenerácia prostredníctvom KKP, predstavuje jeden z nástrojov, ako podporiť udržiavanie absolventov kreatívnych oborov v regióne a spoločne s podporou atraktivity pre prílev kreatívnej triedy (domácej aj zahraničnej). V kontexte podpory konkurencieschopnosti infraštruktúry, je potenciál spill-over efektu oblasti designu a ďalších priemyslov (najmä mimo kreatívnych priemyslov). Podpora infraštruktúry design klastru by mala byť smerovaná aj na oblasť spoločenských inovácií, ktoré sú zamerané na komunitný rozvoj (nefinančného charakteru), čo vedie k

Dôvod situovania návrhu vytvorenia klastrovej organizácie v rámci BMR, nadväzuje nie len na kvantitatívnu a kvalitatívnu analýzu, ale rovnako v nadväznosti na tvrdé faktory, ako dopravná infraštruktúra a dostupnosť, s funkciou „back-office“ pre odvetvie designu vo viedenskom metropolitnom regióne. Z hľadiska prepojenia na podporné mechanizmy KKP

a konkurencieschopnosti, sa jedná o Stratégiu rozvoja kultúry na SR 2014-2020, konkrétne jej funkčný model využitia kreativity a kultúry v hospodárskom rozvoji Slovenska. V prípade využitia kreativity a kultúry, má klaster designu ambíciu prispieť rozvojom oblasti designu a pridružených odvetví, spoločne s podporou cestovného ruchu a zapojenia oblasti kultúry. Súčasne sa v rámci podporných programov odkazuje na program Znalostná spoločnosť v rámci stratégie EU pre Dunajský región a v neposlednom rade Kreativna ekonomika „Master plán“ 2013 – 2015. Súčasne je reakciou na Stratégia rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike, konkrétne na:

- Opatrenie 1.1: Rozvoj fyzickej infraštruktúry (inkubátory, huby, klastre).
- Opatrenie 2.1: Vzdelávanie v oblasti kreativity.
- Opatrenie 2.3: Podpora rastu kvality ľudského kapitálu prostredníctvom mobility a prenosu vedomostí.

Kreatívny klaster designu by nadviazal na opatrenia tvorby fyzickej infraštruktúry, ktorú identifikovalo Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky. Súčasne by sa jednalo aj o oblasť vzdelávania a podpory zdieľania znalostí, v nadväznosti na zabezpečenie efektívnej podpory pre šírenie povedomia o KKP, kde by sa klastrová organizácia zameriavala najmä na aktívne zapojenie členov do vzdelávacích a inovačných projektov. Z hľadiska mobility a transferu sa naskytuje príležitosť zapojiť do spoločných aktivít študentov a start-upy, s cieľom prenosu vedomostí a komercializácie výstupov. Jednotlivé opatrenia sú smerované celoplošne na národnej úrovni a preto sa vznik a rozvoj kreatívneho klastra spája aj s regionálnymi podpornými mechanizmami pre KKP, ktoré sú navrhované v spolupráci oblasti pôdohospodárstva a kultúry, konkrétne v podobe integrovaného regionálneho operačného programu. V rámci obdobia 2014-2020 bola predstavená prioritná os Mobilizácia kreatívneho potenciálu v regiónoch, kde na základe mapovania možno sledovať prirodzenú koncentráciu v rámci BMR. V spojitosti s mobilizáciou predstavuje návrh klastrovej organizácie príležitosť pre uplatnenie kreatívnych talentov na trhu. V prípade podpory konkurencieschopnosti bol Bratislavský kraj identifikovaný ako viac rozvinutý región, zatiaľ čo ostatných sedem krajov ako menej rozvinuté regióny. V kontextu je nutné zamerať sa na zapojenie podporných organizácií a existujúcej infraštruktúry, so zameraním na inovačné aktivity, podporu zdieľania znalostí a internacionalizácie.

Konkurencieschopnosť mesta v oblasti designu je podporená na základe pôsobenia Slovenského Centra Designu ako hlavného piliera oblasti designu z hľadiska analýzy sietí, s možnosťami zapojenia firiem, neziskových organizácií (asociácie designu) a vzdelávacích inštitúcií (VŠVU, STU, ŠÚV) a súčasne aj medzinárodnej akcie Bratislava Design Week, ktorá je súčasťou partnerskej siete lokálnej designerskej scény s partnerskými festivalmi Vienna Design Week a Designblok Praha. Kritickú masu tvoria designéri v Bratislave a okolí v nadväznosti na VŠVU, konkrétne a obormi v grafický a priemyselný design.

Pričom poloha hlavného mesta a kreatívneho klastra poskytuje možnosť internacionalizačných aktivít s metropolami Viedeň a Budapešť, ktoré v súčasnosti disponujú infraštruktúrou (výstavy, konferencie, trhy) a zázemím pre oblasť designu (akcie zamerané na design – designweek).

V prípade lokálnych podporných mechanizmov je klastrová organizácia reakciou na podporu kultúrneho a kreatívneho priemyslu, konkrétne v prípade:

- Podpora konkurencieschopnosti MSP v oblasti kreatívneho priemyslu v BSK.
- Zapájanie startupov do programov EÚ.
- Podpora existujúcich mikro, malých a stredných podnikov.

Súčasne by klastrová organizácia bola reakciou na Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Bratislavského samosprávneho kraja 2014-2020 (PHSR BSK), v rámci ktorého bola identifikovaná podpora kreatívneho priemyslu a výroby s vyššou pridanou hodnotou, najmä s nadväznosťou na design, software a IT. Štúdia Neulogy (2013) identifikovala BSK, ako kraj s najvyšším európskym indexom kreativity, čo potvrdzuje dominantné postavenie v rámci SR.

5. PRÍNOS PRÁCE PRE VEDU A PRAX

V záverečnej kapitole sú uvedené prínosy pre vedu, so zameraním na metodické odporúčania, ktoré sú predstavené na základe využitia multidisciplinárneho prístupu a súčasne kombinácie výskumných metód a empirických zistení. V prípade teórie sa jedná o rozšírenie základných teoretických konceptov, ktoré sú spojené s problematikou rozvoja klastrov, prostredníctvom špecifických vzorcov rozmiestnenia KKP, s možnou generalizáciou zistení. Dizertačná práca súčasne predkladá prínosy pre prax, najmä v prípade transferu empirických poznatkov v nadväznosti na hierarchický prístup riadenia verejnej podpory a governance oblasti rozvoja klastrov a KKP, v kontexte zvyšovania konkurencieschopnosti miest a tvorby pozitívnych externalít v podobe urbánnej regenerácie.

5.1 Prínos pre vedu

Dizertačná práca v rámci teoretických prínosov predkladá rozšírenie základných konceptov, spojených s teóriami regionálneho rozvoja, ako základného piliera problematiky rozvoja klastrov. Metodické odporúčania sú v kontexte predstavenej teórie spojené s aglomeračnými a urbanizačnými výhodami a floridovým konceptom kreatívnej triedy, kde je prínosom prepojenie s problematikou nodálnych regiónov. Súčasne je prínosom využitie a rozšírenie teoretického konceptu ekonomickej geografie, v podobe prepojenia ekonomických aktivít a priestoru, so zameraním na identifikáciu špecifických vzorcov rozmiestnenia KKP a ich kolokalizácie, v spojitosti s problematikou klastrov, ako nástroja regionálneho rozvoja. V nadväznosti na empirické poznatky je prínosom prepojenie výsledkov kvantitatívneho výskumu s teoretickými východiskami kreatívnej ekonomiky a governance (oblasť verejnej podpory) v súvislosti rozvojom klastrov KKP a smart špecializácie miest a regiónov. Prínosom pre vedu je zároveň aj kombinácia 1. kvantitatívneho výskumu orientovaného na identifikáciu prirodzených klastrov na základe panelových dát prostredníctvom diferencného globálneho a lokálneho indikátora priestorovej autokorelácie KKP a s tým spojenú identifikáciu prirodzených kreatívnych klastrov a 2. kvalitatívneho výskumu, založeného na zakotvenej teórii zamareného na odhalenie špecifik spojených so vznikom a rozvojom klastrových organizácií KKP a to v kontexte podpory konkurencieschopnosti miest. Z empirického hľadiska je prínosom obohatenie poznania rozvoja klastrov KKP o prípad Slovenskej republiky prostredníctvom analýzy a vyhodnotenia ich prirodzených klastrov v špecifických podmienkach tejto krajiny, v kontexte jej horizontálnej polohy, prírodných (geomorfologických) podmienok, sídelnej štruktúry, rozmiestnenia ekonomických aktivít (priemyslu, pokročilých obchodných služieb, infraštruktúry terciárneho vzdelávania), systémových podmienok (legislatíva a predchádzajúci spoločensko-politický vývoj).

5.2 Prínos pre prax

Metodické odporúčania mapovania priestorového rozloženia KKP a hodnotenie rozvoja kreatívnych klastrových organizácií predstavujú prínos pre praktické využitie v kontexte hierarchického prístupu riadenia verejnej podpory a governance (quadruple-helix), pri zohľadnení makro (EU), mezo (národná) a mikro (mestská) úrovni. Transfer empirických zistení je zameraný na praktické využitie identifikácie prirodzených klastrov a rozvoja kultúrnych a kreatívnych klastrových organizácií, so zameraním na podporu konkurencieschopnosti miest a podpory výkonnosti a internacionalizácie oblasti KKP. V rámci dizertačnej práce je tak predstavená prípadová štúdia podpory zvýšenia konkurencieschopnosti, v kontexte vzniku a rozvoja kreatívnej klastrovej organizácie (Bratislavský metropolitný región). Avšak metodické odporúčania, môžu slúžiť aj ako nástroj pre kvalitatívne a kvantitatívne mapovanie kreatívnych klastrov v rámci krajín V4, v spojitosti s možnou implementáciou konceptu klastrov a KKP do stratégií rozvoja miest a inovačných stratégií, ako nástroj pre podporu ich konkurencieschopnosti a spolupráce, medzi jednotlivými odvetviami kreatívnych priemyslov, vrátane zapojenia zložiek terciárneho vzdelávania rozvoja regiónov a cestovného ruchu. Súčasne môže prispieť ako podklad, pre podporu rozvoja KKP a klastrových organizácií v podmienkach Slovenskej republiky, kde doposiaľ v porovnaní s Poľskom, Maďarskom a Českou republikou, nie sú prítomné. Súčasť metodických postupov hodnotenia rozvoja a identifikácie klastrov, bola uplatnená v rámci projektu Mapovania kultúrnych a kreatívnych priemyslov v ČR 2011-2015 (Instit umění – Divadelní ústav). Zároveň práca prinesie prvé hodnotenie spôsobu riadenia a rozvoja kreatívnych klastrov v krajinách V4. Práve spomínané empirické zistenia môžu slúžiť ako návod pre riadenie a organizáciu kreatívnych klastrov krajín V4, vzhľadom na to, že v prípade Poľska a Maďarska, už boli niektoré klastre ocenené známkou excelencie (bronze cluster excellence). Prínos pre prax bude rovnako spočívať v podobe podpory diskusie a zvyšovaní povedomia o problematike klastrov a stakeholderov, v súčasnom programovom období 2014-2020. V nadväznosti na governance predstavujú metodické odporúčania a príležitosť, pre vzdelávanie a tréning predstaviteľov verejnej správy (mestské a krajské úrady) v prípade využitia kultúrnych a kreatívnych klastrov v kontexte zvyšovania konkurencieschopnosti miest a urbánnej regenerácie.

6. ZÁVER

Problematika vymedzenia a mapovania konceptu KKP, je v súčasnosti aktuálnou témou, s nadväznosťou na multidisciplinárne prístupy výskumu spomínanej problematiky a súčasne aj jej praktické využitie. Súčasne do spomínanej problematiky prenikajú podporné mechanizmy KKP a klastrov, v rámci makro (EU, OECD, UNCTAD), mezo (národné) a mikro (mestá) úrovni. Práve z toho dôvodu vzniká príležitosť obohatenia paradigmatického prístupu vybraných teórií regionálneho rozvoja, v spojitosti s teoretickými prístupmi klastrov KKP. Súčasne, v rámci študovanej oblasti možno sledovať pomalší vývoj KKP, v rozmedzí znalostne orientovanej ekonomiky, v porovnaní so západnými krajinami EU a súčasne aj členmi V4.

Z toho dôvodu bolo hlavným cieľom dizertačnej práce navrhnutie metodických odporúčaní mapovania, hodnotenia a podpory rozvoja kreatívnych klastrov, v kontexte konkurencieschopnosti miest. Súčasne bol cieľom aj návrh založenia klastrovej organizácie KKP, s odkazom na vývoj danej problematiky a podpory konkurencieschopnosti na študovanom prostredí. Výsledky práce slúžia k rozšíreniu základných teoretických konceptov aglomeračných a urbanizačných spojených s kreatívnou triedou, kde sa potvrdili závery Floridu (2002) a Lazzeretti (2009) o koncentrácii v urbanizovaných oblastiach. Súčasne boli v rámci ekonomických aktivít a priestoru (kolokácie) identifikované špecifické prirodzené klastre, na základe exploračnej analýzy priestorových dát, ktoré dopĺňajú zistenia analýzy bodových vzorcov Reháč a Chovanec (2012). Predovšetkým v oblasti rozšírenia poznatkov o špecifických vzoroch časového vývoja priestorového rozloženia KKP, docielenej analýzou panelových dát. V nadväznosti na identifikáciu klastrov KKP, dopĺňajú výsledky štúdie spracované Boix et al (2010) a Slach, Koutský a Novotný (2013), dosiahnutých na základe využitia lokalizačného kvocientu. Z empirického hľadiska slúžia výsledky k rozšíreniu konceptu kreatívnej ekonomiky a governance, v spojitosti s rozvojom klastrov KKP a smart špecializácie miest a regiónov. V spomínanej súvislosti, boli zistené špecifiká vzniku a podpory rozvoja klastrových organizácií, teda oblasti, ktorá je v porovnaní s priemyselnými klastrovými organizáciami nedostatočne teoretizovaná. Prínosy plynú najmä z hľadiska rozšírenia výsledkov štúdií Meier zu Köcker a Rosted (2010), Kind a Meier zu Köcker (2012), najmä určením faktorov, ktoré prispievajú k podpore konkurencieschopnosti, medzi ktoré patria spoločné internacionalizačné aktivity, zdieľanie znalostí a spoločné projekty, v rámci kreatívneho milieu.

6.1 Obmedzenia výskumu

Limity práce sú spojené s problematikou vymedzenia kultúrnych a kreatívnych klastrov, ktorá ovplyvňuje metódy spracovania a samozrejme aj samotné výsledky. Obmedzenia sú súčasne spojené s dátovou základňou, jak kvantitatívnej, tak kvalitatívnej analýzy. V kvantitatívneho hľadiska sa jedná o využitie sekundárnych dát, ktoré nie sú úplne kompletne, a tak nie je možné dosiahnuť kompletnosť vstupných dát.

Súčasne sú identifikované limity z hľadiska exploračnej analýzy priestorových dát, spojené s nastavením priestorových váh, ktoré môžu ovplyvniť výsledky špecifických vzorcov, v študovanom prostredí. Z hľadiska nastavenia priestorových váh súčasne vzniká modifikovateľný priestorový problém (MUAP), ktorý je spojený s vplyvom tvarov a rozsahom agregátnej jednotky, pričom zhromažďovanie údajov závisí na voľbe spracovateľa. V spojitosti s analýzou boli zvolené polygóny, ako ohraničené rovinné údaje, v porovnaní s využitím adresných bodov (viď Rehák a Chovanec, 2012). Rovnako nie je možné na základe identifikácie priestorových vzorcov hľadať kauzálne vzťahy. Obmedzenia sú v neposlednej rade spojené aj s kvalitatívnou analýzou, kde v prípade zakotvenej teórie môže dochádzať k subjektívnemu interpretovaniu výsledkov výskumu. Súčasne nie je možné generalizovať výsledky, ktoré sú spojené s výskumom v daných podmienkach a čase. Jedná sa tak o transfer skúseností z danej reality, pričom dochádza k časovému obmedzeniu rozhovorov s predstaviteľmi klastrových organizácií. Kvalitatívne šetrenie bolo realizované aj v neúspešných klastrových organizáciách, ktoré ukončili svoje pôsobenie pre podporu porozumenia a prenosu zistení.

V nadväznosti na obmedzenia, práca navrhuje ďalší výskum v oblasti analýzy vývoja a hodnotenia efektivity verejnej podpory klastrov KKP, v kontexte managementu a governance (najmä predstaviteľov verejnej správy). Spomínaná oblasť by mohla slúžiť, ako opora pre nastavenie mechanizmov podpory KKP, v rámci nasledujúceho programového obdobia EU a jednotlivých národných, prípadne regionálnych programov. Rovnako sa naskytuje príležitosť pre hodnotenie kreatívnych hubov a inkubátorov, ktoré takisto predstavujú formu podpory klastrov, hlavne v rámci krajín V4.

7. ZOZNAM LITERATÚRY

ABADIE, F, FRIEDEWALD, M, AND WEBER M. Adaptive foresight in the creative content industries: anticipating value chain transformations and need for policy action. *Science and Public Policy*. 2010, 37(1), pp. 19-30.

ALBERTI, F. AND GIUSTI, J. Cultural heritage, tourism and regional competitiveness: The Motor Valley cluster. *City, culture and society*. 2012, 3(4), pp. 261-273.

ALLAN, G. A critique of using grounded theory as a research method. *Electronic journal of business research methods*. 2003, 2(1), pp. 1-10.

ALONSO, W. A reformulation of classical location theory and its relation to rent theory. *Papers in Regional Science*. 1967, 19(1), pp. 23-44.

ANDERSSON, T. et al, *The Cluster Policies Whitebook*. Sweden: IKED, 2004.

ANSELIN L. Model Selection in Spatial Econometric Models. *In Spatial Econometrics: Methods and Models*, Springer Netherlands. 1988, pp. 243-252.

ANSELIN, L. Local indicators of spatial association—LISA. *Geographical analysis*. 1995, 27(2), pp. 93-115.

ANSELIN, L. *Exploratory spatial data analysis in a geocomputational environment*. Geocomputation, a primer. Wiley, New York. 1998.

ANSELIN, L, SYABRI, I. AND KHO Y. GeoDa: an introduction to spatial datanalysis. *Geographical analysis*. 2006;38(1), pp. 5-22.

ARAYA, D. *Education in the creative economy: Knowledge and learning in the age of innovation*. Peter Lang; 2010.

ARNKIL, R., et al. Exploring the Quadruple Helix Report of Quadruple Helix. Research For the CLIQ Project, Co-Financed by European Regional Development Fund INTERREG IVC Programme. Work Research Centre University of Tampere, 2010.

ASHEIM, BT. AND ISAKSEN, A. Regional innovation systems: the integration of local ‘sticky’ and global ‘ubiquitous’ knowledge. *The Journal of Technology Transfer*. 2002, 27(1), pp. 77-86.

BAILEY, D. et al. Place-renewing leadership: trajectories of change for mature manufacturing regions in Europe. *Policy studies*. 2010, 31(4), pp. 457-74.

BEKKER, M. AND LONG, J. User involvement in the design of human—computer interactions: Some similarities and differences between design approaches. *In People and Computers XIV—Usability or Else!* 2000, pp. 135-147.

BENKLER, Y. *The wealth of networks: How social production transforms markets and freedom*. Yale University Press; 2006.

BEREITSCHAFT, B. AND CAMMACK R. Neighborhood diversity and the creative class in Chicago. *Applied Geography*. 2015, 63, pp. 166-83.

BERNARD, H. AND RYAN, G. *Analyzing qualitative data: Systematic approaches*. SAGE publications; 2009 Sep 30.

BEVIR, M. *Governance: A very short introduction*. OUP Oxford; 2012.

BIALIC-DAVENDRA, M. et al. *The Clusters Phenomenon in the Selected Central European Countries*. Cambridge Scholars Publishing; 2014.

BLAŽEK, J. A UHLÍŘ, D. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 344 s, 2011. ISBN 978-80-246-1974-3, 2011.

BLESSI, G. et al. New trajectories in urban regeneration processes: Cultural capital as source of human and social capital accumulation—Evidence from the case of Tohu in Montreal. *Cities*. 2012, 29(6), pp. 397-407.

BOEKEMA, F. et al. *Knowledge, Innovation and Economic Growth*. Edward Elgar Publishing. 2000.

BORTS, G. AND STEIN, J. *Economic growth in a free market*. New York: Columbia University Press. 1964.

BOSCHMA, R. Constructing regional advantage and smart specialisation: comparison of two European policy concepts. *Scienze Regionali*. 2014.

BOSCHMA, R. AND FORNAHL, D. Cluster evolution and a roadmap for future research. *Regional Studies*. 2011, 45(10), pp. 1295-1298.

BOSCHMA, R. AND FRENKEN, K. Why is economic geography not an evolutionary science? Towards an evolutionary economic geography. *Journal of economic geography*. 2006, 6(3), pp. 273-302.

BOSCHMA, R. AND FRENKEN, K. Some notes on institutions in evolutionary economic geography. *Economic Geography*. 2009 , 85(2), pp. 151-158.

BOWEN, G. Grounded theory and sensitizing concepts. *International journal of qualitative methods*. 2006, (3), pp. 12-23.

BRANZANTI, C. Creative clusters and district economies: Towards a taxonomy to interpret the phenomenon. *European Planning Studies*. 2015, 23(7), pp. 1401-1418.

CAVES, R. *Creative industries: Contracts between art and commerce*. Harvard University Press; 2000.

COETZER, A. AND REDMOND J. Decision making regarding employee access to training and development in medium-sized enterprises: A proposed study employing the Critical Incident Technique. *Small enterprise research*. 2011, 18(2), pp. 119-129.

COLETTE, H. et al. *Entrepreneurship in the creative industries: an international perspective*. Edward Elgar Publishing; 2007.

COMUNIAN, R. Rethinking the creative city: the role of complexity, networks and interactions in the urban creative economy. *Urban studies*. 2011 , (6), pp. 1157-1179.

COOKE, P. AND SCHWARTZ, D. *Creative regions: technology, culture and knowledge entrepreneurship*. Routledge; 2008.

COOKE, P. AND LAZZERETTI, L. *Creative cities, cultural clusters and local economic development*. Edward Elgar Publishing; 2008.

CRESSIE, N. Geostatistical analysis of spatial data. *Spatial Statistics and Digital Image Analysis*. 1991.

CHAPAIN, C. AND DE PROPRIIS, L. Drivers and processes of creative industries in cities and regions. *Creative Industries Journal*. 2009, 2(1), pp. 9.

CHAPAIN C, COMUNIAN, R. Enabling and inhibiting the creative economy: The role of the local and regional dimensions in England. *Regional studies*. 2010, 44(6), pp. 717-34.

CHRISTALLER, W. *Central places in southern Germany*. London: Prentice Hall. 1933

CHUNG, S. Building a national innovation system through regional innovation systems. *Technovation*. 2002, 22(8), pp. 485-91.

DAWKINS, C.J. 2003. Regional development theory: conceptual foundations, classic works, and recent developments. *CPL bibliography*, 18(2), pp. 131-172.

DCMS. Creative industries mapping document. London: DCMS. 1998. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/creative-industries-mapping-documents-1998>

DELGADO, M. PORTER, M. AND STERN, S. Clusters and entrepreneurship. *Journal of economic geography*. 2010, 10(4), pp. 495-518.

DELGADO, M. PORTER, M. AND STERN, S. Defining clusters of related industries. *Journal of Economic Geography*. 2015 Jun 3;16(1):1-38.

DOUGLASSM, N. Location theory and regional economic growth. *Journal of Political Economy*, 1955 63(3), pp. 243-58.

DU GAY, P. et al. *Doing cultural studies: The story of the Sony Walkman*. Sage; 2013-

DURANTON, G. California dreamin': The feeble case for cluster policies. *Review of Economic Analysis*. 2011, 3(1), pp. 3-45.

EDQUIST, C. AND HOMMEN, L. Systems of innovation: theory and policy for the demand side. *Technology in society*. 1999, 21(1), pp. 63-79.

EUROPEAN COMMISSION. *Green Paper on Cultural and Creative Industries: Unlocking the Potential of Cultural and Creative Industries*. Brussels: EU Commission, 2010.

ETTLINGER, N. Cultural economic geography and a relational and microspace approach to trusts, rationalities, networks, and change in collaborative workplaces. *Journal of economic geography*. 2003, 3(2), pp. 145-71.

ETZKOWITZ, H. *The triple helix: university-industry-government innovation in action*. Routledge. 2008.

EUROPEAN COMMISSION. *Final report of the expert group on enterprise clusters and networks*, Brussels, 2005.

EUROPEAN COMMISSION., Final report of the Expert Group on Enterprise Clusters and Networks. European Commission, Belgium, 2005.

EURÓPSKA ÚNIA. Regionálna politka. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/topics/regional-policy_en

FAGGIOLANI, C. Perceived identity: applying grounded theory in libraries. *JLIS. it.* 2011, 2(1).

FESER, E. SWEENEY, S, AND RENSKI, H. A descriptive analysis of discrete US industrial complexes. *Journal of Regional Science.* 2005, 45(2), pp. 395-419.

FLEW, T. Toward a cultural economic geography of creative industries and urban development: introduction to the special issue on creative industries and urban development. *The information society.* 2010, 26(2), pp. 85-91.

FLEW, T, AND CUNNINGHAM, S. Creative industries after the first decade of debate. *The information society.* 2010 , 26(2), pp. 113-23.

FLEW, T. *Global creative industries.* John Wiley & Sons; 2013.

FLORIDA, R. The economic geography of talent. *Annals of the Association of American geographers.* 2002, 92(4), pp. 743-55.

FLORIDA, R. *Cities and the creative class.* Routledge; 2005.

FOORD, J. The new boomtown? Creative city to Tech City in east London. *Cities.* 2013, 33, pp. 51-60.

FRITSCH, M. AND GRAF H. How sub-national conditions affect regional innovation systems: The case of the two Germanys, *Papers in Regional Science,* 2011, 90(2), pp.331-353.

GIBSON, C. AND KONG, L. Cultural economy: a critical review. *Progress in human geography.* 2005, 29(5), pp. 541-61.

GLASER, B. STRAUSS, A. AND STRUTZEL, E. The discovery of grounded theory; strategies for qualitative research. *Nursing research.* 1968, 17(4), pp. 364.

GRIFFITH, D. *Spatial autocorrelation and spatial filtering: gaining understanding through theory and scientific visualization.* Springer Science & Business Media; 2013.

GUILFORD, J. *Intelligence, creativity, and their educational implications.* San Diego: RR Knapp; 1968.

GÜTING, R. BEHR, T. AND XU, J. Efficient k-nearest neighbor search on moving object trajectories. *The VLDB Journal—The International Journal on Very Large Data Bases.* 2010, 19(5), pp. 687-714.

HABÁNIK, J, HOŠTÁK, P, AND KÚTIK, J. Economic and social disparity development within regional development of the Slovak Republic. *Economics and management.* 2013, 18(3), pp. 457-64.

HABÁNIK, J, AND HOŠTÁK, P. The competitiveness of a regional economy and regional development. *Economic and Social Development: Book of Proceedings.* 2014. 34.

HABÁNIK, J. et al. *Zmeny v hospodárskej štruktúre regiónov SR v rámci sociálno-ekonomického rozvoja.* TNUAD, 2016.

HANSEN, N. HIGGINS, B. AND SAVOIE, D. *Regional policy in a changing world.* Springer Science & Business Media; 2013.

HASSINK, R. How to unlock regional economies from path dependency? From learning region to learning cluster. *European Planning Studies.* 2005, 13(4), pp. 521-35.

HELBICH, M. LEITNER, M. AND KAPUSTA N. Geospatial examination of lithium in drinking water and suicide mortality. *International journal of health geographics*. 2012, 11(1), pp. 19.

HOFE, R. AND CHEN, K. Whither or not industrial cluster: conclusions or confusions. *The industrial geographer*. 2006, 4(1), pp. 2-8.

HOTELLING, H. Stability in competition. *Economic Journal* 1929. 41-57.

HOUGHTON, J. AND DILIELLO, T. Leadership development: The key to unlocking individual creativity in organizations. *Leadership & Organization Development Journal*. 2010, 31(3), pp. 230-45.

HOWKINS, J. *The creative economy: How people make money from ideas*. Penguin UK; 2002 Jun 27.

HOWKINS, J. *Creative Ecologies: Where thinking is a proper job*. Transaction Publishers; 2011.

HUFTY M. *Investigating policy processes: the governance analytical framework (GAF)*. Dostupné z: http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/shared/executive_education/IMAS/IMAS_2011_2012/Modules%202010-2011_S3/Gouvernance/GAF-Hufty_ENG.pdf

HUGGINS, R. AND WILLIAMS, N. Entrepreneurship and regional competitiveness: The role and progression of policy. *Entrepreneurship & Regional Development*. 2011, 23(9-10), pp. 907-32.

HUTTER, M. AND THROSBY, D. *Beyond price: Value in culture, economics, and the arts*. Cambridge University Press; 2008.

INSTITUT UMĚNÍ – DIVADELNÍ ÚSTAV. *Tabulka trojsektorového členění kultury*. 2012. Dostupné z: <http://www.programculture.cz/media/image/trojsektorova-tabulka.jpg>

ISARD, W. *Location and space-economy*. Cambridge, MA: MIT Press, 1956.

JAMES, A. MARTIN, R. AND SUNLEY, P. The rise of cultural economic geography. *Critical concepts in economic geography*. 2007, 4, pp. 3-18.

KEA. *The economy of culture in Europe*, KEA European Affairs, Brussels. 2006. Dostupné z: <http://www.keanet.eu/ecoculture/studynew.pdf>

KETELS, C. Recent research on competitiveness and clusters: what are the implications for regional policy?. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*. 2013.

KIND, S. AND MEIER ZU KÖCKER, G. 2012: *Developing Successful Creative and Cultural Clusters*, Institute for Innovation and Technology, Berlin. Available from: http://www.iit-berlin.de/de/publikationen/developing-successful-creative-culturalclusters//at_download/download

KLOUDOVÁ J, et al. *Kreativní ekonomika*. EUROKÓDEX, 2010.

KOLAHDOUZAN, M. AND SHAHABI, C. Alternative solutions for continuous k nearest neighbor queries in spatial network databases. *GeoInformatica*. 2005, 9(4), pp. 321-41.

KONG L. Cultural policy in Singapore: negotiating economic and socio-cultural agendas. *Geoforum*. 2000, 31(4), pp. 409-24.

KOSTOPOULOU, S. On the revitalized waterfront: Creative milieu for creative tourism. *Sustainability*. 2013, 5(11), pp. 4578-93.

KRÄTKE S. Creative cities and the rise of the dealer class: A critique of Richard Florida's approach to urban theory. *International Journal of Urban and Regional Research*. 2010, 34(4), pp. 835-853.

KRUGMAN, P. *Geography and trade*. Cambridge, MA: MIT Press, 1991.

KRUGMAN, P. The role of geography in development. *International Regional Science Review*, 1999, 22,(2), pp. 142-61.

LAMBOOY, J. AND BOSCHMA, R. Evolutionary economics and regional policy. *The Annals of Regional Science*. 2001, 35(1), pp. 113-31.

LANDRY, C. *The creative city: A toolkit for urban innovators*. Earthscan, 2012.

LAZZERETTI, L, BOIX, R. AND CAPONE, F. Do creative industries cluster? Mapping creative local production systems in Italy and Spain. *Industry and innovation*. 2008, 15(5), pp. 549-67.

LAZZERETTI, L, et al. *Creative industries and innovation in Europe: concepts, measures and comparative case studies*. Routledge, 2012.

LEECH, N. AND ONWUEGBUZIE, A. A typology of mixed methods research designs. *Quality & quantity*. 2009, 43(2), pp. 265-75.

LEVICKAITE, R. Four approaches to the creative economy: general overview, *Management and Education*, 2011, 9(1), pp. 81–92.

LOCAL GOVERNMENT ASSOCIATION. *Investing in creative industries?* NESTA: London. Dostupné z: <http://www3.lancashire.gov.uk/corporate/web/viewdoc.asp?id=44466>

LEIPZIG VON, K. AND Dimitrov, D. Cluster development in the SA tooling industry. *South African Journal of Industrial Engineering*, 2015, 26(3), pp. 110-124.

LOSCH, A. *The economics of location*. New Haven, CT: Yale University Press. 1954.

MACGREGOR, S. MARQUES-GOU, P. AND SIMON-VILLAR, A. Gauging readiness for the quadruple helix: a study of 16 European organizations. *Journal of the Knowledge Economy*. 2010, 1(3), pp. 173-90.

MAINE, E. SHAPIRO, D. AND VINING, A. The role of clustering in the growth of new technology-based firms. *Small Business Economics*. 2010, 34(2), pp. 127-46.

MALMBERG, A. AND MASKELL, P. The elusive concept of localization economies: towards a knowledge-based theory of spatial clustering. *Environment and planning A*. 2002, 34(3), pp. 429-49.

MARTIN, R AND SUNLEY, P. Slow convergence? Thenewendogenous growth theory and regional development. *Economic Geography*. 1998, 74(3), pp. 201-227.

MARTIN, R. AND SUNLEY, P. Deconstructing clusters: chaotic concept or policy panacea?. *Journal of economic geography*. 2003, 3(1), pp. 5-35.

MARTIN, R. AND SUNLEY, P. Complexity thinking and evolutionary economic geography. *Journal of Economic Geography*. 2007.

MARKUSEN, A. *Regions: The economics and politics of territory*. NJ: Rowman and Littlefield. 1987.

MARKUSEN, A. Urban development and the politics of a creative class: evidence from a study of artists. *Environment and planning A*. 2006, 38(10), pp. 1921-1940.

MARKUSEN, A. Organizational complexity in the regional cultural economy. *Regional Studies*. 2010, 44(7), pp. 813-828.

MCCANN, E. Collaborative Visioning or Urban Planning as Therapy? The Politics of Public Private Policy Making. *The Professional Geographer*. 2001, 53(2), pp. 207-18.

MCLEOD, C. O'DONOHUE, S. AND TOWNLEY, B. The elephant in the room? Class and creative careers in British advertising agencies. *Human Relations*. 2009, 62(7), pp. 1011-1039.

MEIER Zu Kocker Rosted 2010 - MEIER ZU KÖCKER, G. AND ROSTED, J. 2010: *Promoting Cluster Excellence. Measuring and Benchmarking the Quality of Cluster Organisations and Performance of Clusters*. VDI/VDE Innovation + Technik GmbH, FORA. Dostupné z: http://www.ictcluster.bg/_Code/UserFiles/Files/7.%20proceedings-report.pdf,

MENZEL, M. AND FORNAHL, D. Cluster life cycles—dimensions and rationales of cluster evolution. *Industrial and corporate change*. 2009.

MIĆIĆ, V. Klasteri – faktor unapređenja konkurentnosti Srbije, *Ekonomski horizonti*, 2010, 12(2), pp. 57-74.

MUNDELIUS, M. *The Reliance of Berlin's Creative Industries on Milieus: An Organisational and Spatial Analysis*. VDM Publishing, 2011.

MUSTERD, S. AND MURIE, A. *Making competitive cities*. John Wiley & Sons, 2011.

MYRDAL, G. *Economic theory and underdeveloped regions*. London: Duckworth. 1957.

NEULOGY. Správa o stave a potenciáli kreatívneho priemyslu na Slovensku. 2013. Dostupné z: <http://www.culture.gov.sk/extdoc/5040/sprava-kreativny-priemysel MKSR Neulogy>

NOYELLE, T. AND STANBACK, T. *The economic transformation of American cities*. NJ: Rowman and Allanheld. 1983.

O'CONNOR, J. Creative industries: a new direction?. *International journal of cultural policy*. 2009, 15(4), pp. 387-402.

OECD 1998 – OECD. *Oslo Manual*. Paris: Directorate for Science, Technology and Industry. 2005.

OECD. *Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data*, 3rd Edition. Dostupné z: <http://www.oecd.org/science/inno/2367580.pdf>

- O'SULLIVAN, A. *Urban economics*. McGraw-Hill/Irwin; 2007.
- PAVELKOVÁ, D. et al. *Klustry a jejich vliv na výkonnost firem*. Prague: GRADA, 2009.
- PAVELKOVÁ, D. et al. Clusters' Activities and Economy Stage of Development: Evidence from V4 and Advanced Economies", *Ekonomický časopis (Journal of Economics)*. 2013, 61(2), pp. 187 – 205.
- PAVELKOVÁ, D.; et al.. Internationalisation activities of the cluster organisations: factors which influence them., *Transformation in Business & Economics*, 2015, 14(3), pp. 316-332.
- PECK, J. Struggling with the creative class. *International journal of urban and regional research*. 2005, 29(4), pp. 740-70.
- PERROUX, F. Economic space: theory and applications. *The Quarterly Journal of Economics*. 1950 Feb 1;64(1):89-104.
- PEŠIĆ, Z. AND PANIĆ, I.. Cluster – a new model of economic development and competitiveness growth, *Science+practice*, 2012, 15, pp. 123-130.
- PICKARD, A. *Research methods in information*. Facet publishing; 2013.
- PIKE, A, RODRÍGUEZ-POSE, A, AND TOMANEY, J. What kind of local and regional development and for whom?. *Regional studies*. 2007, 41(9), pp. 1253-69.
- PORTER, M. *The competitive advantage of nations*. New York: Free Press. 1996.
- PORTER, M. Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. *Economic Development Quarterly*, 2000, 14(1), pp. 15-34
- PORTER, M. Clusters and competition: *New agendas for companies, governments, and institutions*, In: M. Porter (ed.) *On competition*, pp. 213–304. Boston, MA: Harvard Business School, 2008.
- POTTS, J. Why creative industries matter to economic evolution. *Economics of innovation and new technology*. 2009, 18(7), pp. 663-73.
- PRATT, A. Cultural industries and public policy: An oxymoron?. *International journal of cultural policy*. 2005, 11(1), pp. 31-44.
- PRATT, A. The cultural contradictions of the creative city. *City, culture and society*. 2011, 2(3), pp. 123-30.
- PUCHTA, D. et al. *The Berlin creative industries: An empirical analysis of future key industries*. Springer Science & Business Media; 2010.
- REHÁK, S, AND CHOVANEC, M. Exploring creative clusters using micro-geographic data. *Region Direct*, (2), pp. 10-35.
- STERNBERG, R. *Handbook of creativity*. Cambridge University Press; 1999.
- SLACH, O. et al. Creative industries in the Czech Republic: a spatial perspective. *E+ M Ekonomie a Management*. 2013, 16(4), pp. 14-29.
- SANTAGATA, W. *The culture factory: Creativity and the production of culture*. Springer Science & Business Media, 2010.

SELADA, C, VILHENA DA CUNHA, I, AND TOMAZ, E. Creative-based strategies in small and medium-sized cities: key dimensions of analysis. *Quaestiones Geographicae*. 2012, 31(4), pp. 43-51.

SHAPIRO, M. *Methods and nations: cultural governance and the indigenous subject*. Psychology Press, 2004.

SCHERER, F. *Innovation and growth: Schumpeterian perspectives*. MIT Press Books. 1986.

Schienstock Hamalainen 2001- SCHIENSTOCK, G. AND HÄMÄLÄINEN, T.. Transformation of the Finnish innovation system: A net-work approach. Sitra. Reports series 7, 2001.

SCHMITT, T. *Cultural Governance as a conceptual framework*. MMG Working Paper 11-02, 2011. ISSN 2192-2357

SOLOW, R. A contribution to the theory of economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 1956, 70(1), pp. 65-94.

SPURNÁ, P. Spatial Autocorrelation – A Pervasive Phenomenon in the Analysis of Spatial Data?. *Sociologický časopis*, 2008, 44(4), pp. 767–787.

STAM E, DE JONG J, AND MARLET, G. Creative industries in the Netherlands: Structure, development, innovativeness and effects on urban growth. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*. 2008, 90(2), pp. 119-32.

STERN, M. AND SEIFERT, S. Cultural clusters: The implications of cultural assets agglomeration for neighborhood revitalization. *Journal of Planning Education and Research*. 2010, 29(3), pp. 262-79.

STOPKA, M. et al. Factors associated with presence of pharmacies and pharmacies that sell syringes over-the-counter in Los Angeles County. *Journal of Urban Health*. 2013, 90(6), pp. 1079-90.

STORPER, M. AND WALKER, R. *The spatial division of labor: Labor and the location of industries*. In Sawers, L and Tabb, W. Urban development and regional restructuring. New York: Oxford University Press. 1984.

STORPER, M. AND VENABLES, A. Buzz: face-to-face contact and the urban economy. *Journal of economic geography*. 2004, 4(4), pp. 351-70.

TASHAKKORI, A, AND TEDDLIE C. *Sage handbook of mixed methods in social & behavioral research*. Sage, 2010.

THORNBERG, R. Informed grounded theory. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 2012, 56(3), pp. 243-59.

THROSBY, D. *The economics of cultural policy*. Cambridge University Press, 2010.

TALOUSTIETO, O. *The Evaluation of the Finnish National Innovation System – Policy Report*. Dostupné z: https://www.etla.fi/wp-content/uploads/InnoEvalFi_FULL_Report_28-Oct-2009.pdf

TUOKI I. Cities, regions and competitiveness. *Regional studies*. 2004, 38(9), pp. 1069-1083.

TÖDTLING, F. AND TRIPPL, M. One size fits all?: Towards a differentiated regional innovation policy approach. *Research policy*. 2005, 34(8), pp. 1203-19.

UNCTAD. Creative Economy Report 2010. Available from: http://unctad.org/es/Docs/ditctab20103_en.pdf, DoA: June 10.

URQUHART, C. LEHMANN, H. AND MYERS, M. Putting the ‘theory’ back into grounded theory: guidelines for grounded theory studies in information systems. *Information systems journal*. 2010, 20(4), pp. 357-381.

UYARRA, E. AND RAMLOGAN, R. The effects of cluster policy on innovation. *Compendium of Evidence on the Effectiveness of Innovation Policy Intervention*, Manchester Institute of Innovation Research. 2012

VAN HEERDEN, S, AND BONTJE M. What about culture for the ordinary workforce? A study on the locational preferences of the creative class in Prenzlauer Berg, Berlin. *Journal of Urban Affairs*. 2014, 36(3), pp. 465-481.

VERNON, R. International investment and international trade in the product cycle. *Quarterly Journal of Economics*. 1966, 80(2), pp. 190-207.

VINODRAI, T. Constructing the creative economy: design, intermediaries and institutions in Toronto and Copenhagen. *Regional Studies*. 2015, 49(3), pp. 418-32.

WEBER, A. *Theory of the location of industries*. Chicago: University of Chicago Press. 1929

WHITE A. *Digital media and society: transforming economics, politics and social practices*. Springer. 2014.

WISE, E. AND C. HOEGENHAVEN. *User-Driven Innovation – Context and Cases in the Nordic Region*, Report, No. 07116, Oslo. 2008.

ZHOU, J. AND SU, Y. A missing piece of the puzzle: The organizational context in cultural patterns of creativity. *Management and Organization Review*. 2010, 6(3), pp. 391-413.

8. PUBLIKAČNÉ AKTIVITY AUTORA

DANKO, Lukáš a Pavel BEDNÁŘ. Creative Industries and Creative Index: Towards Measuring the „Creative“ Regional Performance. *Proceedings of the 9th European Conference on Management Leadership and Governance*. 2013, pp. 42 – 49.

BEDNÁŘ, Pavel, DANKO, Lukáš a Pavel GREBENÍČEK. Towards Creative Clusters: Mapping and Development of Creative Industries in Slovakia. *Proceedings of the 4th International Conference on Geography and Geology*. 2013, pp. 260 – 265.

DANKO, Lukáš. Non-Technological Innovation in the Czech Republic and the European Union. *9th Annual International Bata Conference for Ph.D. Students and Young Researchers*. 2013. pp. 1 – 8.

GREBENÍČEK, Pavel, HÁJEK, Oldřich, SMÉKALOVÁ, Lenka a Lukáš DANKO. Support of Business and Innovations in Strategic Planning of Regional Development on the Municipal Level of the Czech Republic. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 2013, vol. 61, no. 7, pp. 2143 – 2149.

BEDNÁŘ, Pavel, DANKO, Lukáš (2014). Kreativní klastry v zemích střední Evropy. In: *Kreativní třída: talent vs. bohatství*, 56-76.

ŠVIRÁKOVÁ, Eva, SOUKALOVÁ, Radomila, BEDNÁŘ, Pavel, DANKO, Lukáš (2014). Culture managers education: system dynamics model of the coworking design centre. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1684 – 1694.

BEDNÁŘ, Pavel, DANKO Lukáš (2015). Kvantitativní mapování kulturních a kreativních průmyslů v České republice. In: *Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR – I. Svazek*. ISBN 978-80-7008-332-1.

BEDNÁŘ, Pavel, DANKO Lukáš, SMÉKALOVÁ, Lenka (2015). Creative Industries and the EU Regional Policy: A Spatial Analysis of Using Structural Funds. *Proceedings of the 7th International Scientific Conference Finance and the Performance of Firms in Science, Education and Practice*, 81-96.

BIALIC-DAVENDRA, Magdalena, BEDNÁŘ, Pavel, DANKO, Lukáš, MATOŠKOVÁ, Jana (2016). Creative Clusters in Visegrad Countries: Factors Conditioning Cluster Establishment and Development. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, vol 32, no. 33-47.

DANKO, Lukáš, BEDNÁŘ, Pavel, MATOŠKOVÁ, Jana (2017) Managers' Activities within Cultural and Creative Clusters: An Essential Element for Cluster Development in the Visegrád Countries. *Creativity Studies*, 2017, doi 10.3846/23450479.2016.1266049.

9. ODBORNÝ ŽIVOTOPIS

Osobné údaje

Meno: Lukáš Danko

Titul: Ing.

Dátum narodenia: 04. 11. 1987

Trvalý pobyt: M. Rázusa 13, 911 01 Trenčín, Slovenská republika

Dosiahnuté vzdelanie

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Veřejná správa a regionální rozvoj

Ing.

Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne

Verejná správa a regionálny rozvoj

Bc.

Zdužená stredná škola hotelových služieb a obchodu v Trenčíne

Maturita

Pracovné skúsenosti

Február 2012 – Máj 2012

Trenčianska regionálna rozvojová agentúra

Projektový asistent

Marec 2012 – Apríl 2012

Regionálne poradenské a informačné centrum v Trenčíne

Administratívny pracovník, školiteľ

Marec 2014 – August 2015

Projektový administrátor

Centrum aplikovaného ekonomického výzkumu CAEV FaME UTB

Pedagogické skúsenosti

Výuka na FaME UTB

Veřejná ekonomika

Regionální politika

Regionální analýza I.

Regionální analýza II.

Financování veřejného sektora

Ekonomika veřejné správy

Participácia vo vedecko-výskumných projektoch

IGA/FaME/2013/008 Přírozené klastry a jejich evaluace se specializací na kreativní průmysly v zemích Visegrádské čtyřky

IGA/MFS/2013/001 Potenciál kreativní třídy ve Zlínském kraji se zaměřením na audiovizí a vizuální umění

IGA/FaME/2015/026 Návrh modelu vzniku klastrové organizace v oblasti zemědělství v podmínkách České republiky a v oblasti designu na Slovensku

FaME UTB Rozvoj lidských zdrojů v oblasti výzkumu měření a řízení výkonnosti podniků, klastrů a regionů (2012-2015)

Jazykové znalosti

Anglický jazyk – pokročilý (C1)

Nemecký jazyk – začiatocník

Španielsky jazyk – začiatocník

Litovský jazyk - začiatocník

Ing. Lukáš Danko

**Rozvoj kreativních klastrů jako nástroje zvýšení konkurenceschopnosti
měst**

Creative cluster development as a tool to increase competitiveness of cities

Disertační práce

Vydala Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně,
nám. T. G. Masaryka 5555, 760 01 Zlín

Náklad: ..výtisků

Sazba: autor

Publikace neprošla jazykovou ani redakční úpravou.

Rok vydání 2017

ISBN 978-80-.....